

DOM IN SVET

LETO XVII.

1904.

ŠTEV. 1.

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: V smrtni senci. Baltiška povest	1
Anton Medved: Job. Svetopisemska zgodba	14
Fr. S. Finžgar: Iz modernega sveta. Roman	17
Roman Romanov: Rojenice so pele	22
Dr. Ev. Lampe: V majhni koči velikega carja. Izlet iz Amsterdama v Zaan- andam	23
Silvin Sardenko: Vsak praznuje Božič svoj	38
Roman Romanov: Moč. Novela	40
Anton Medved: Sveta noč	45
Zvonimir: Koncem sela	45
Vlad. Mihajlovič: Iz novejše ruske lirike. Književna studija	46
Književnost	51
To in ono	59
A. Breznik: Slovarski navržki	63
Šah (na ovitku).	

SLIKE.

Barvana priloga: Prošnja cerkvica. Peter Žmitek.

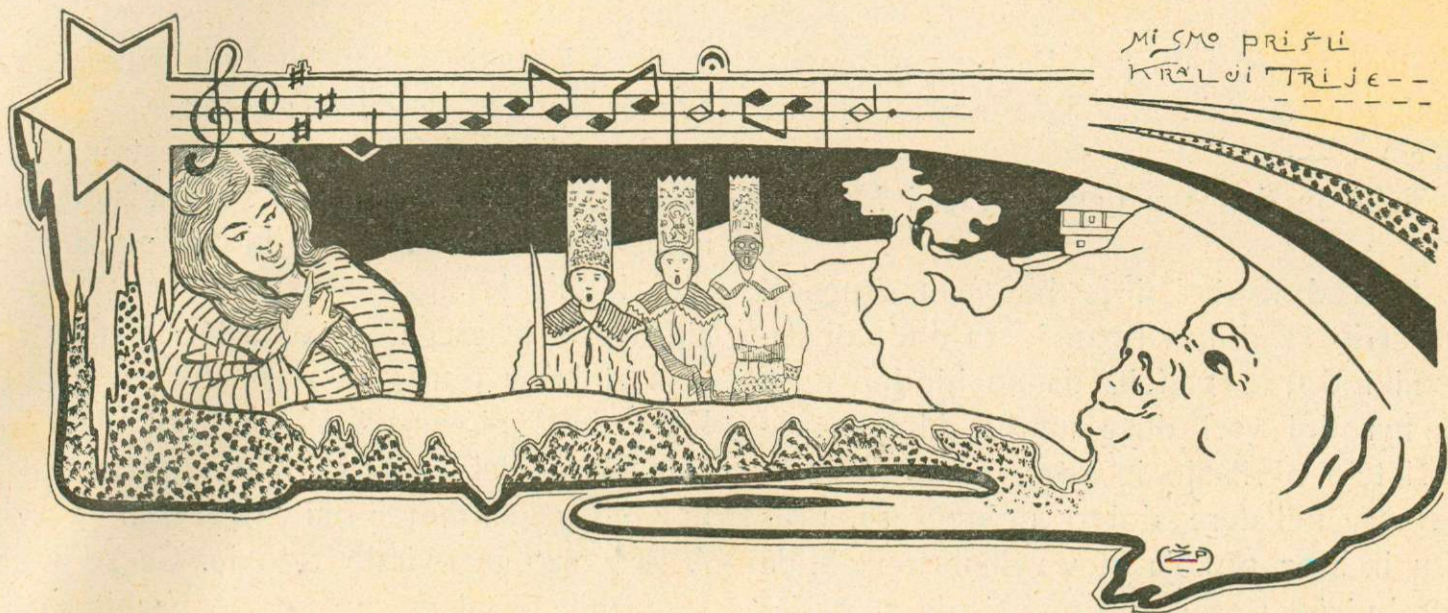
Marija z Jezusom in Janezom. Sandro Botticelli. — Sv. Nikolaj Čudodelnik ustavlja smrtno kazen. I. E. Repin. — Holandska pokrajina: Iz okolice Zaan-
dama. — Iz starega Amsterdama: Oudezijdgracht. — Amsterdam: Cerkev sve-
tega Nikolaja in Prins Hendriks-Kade. — Vrata v hišico carja Petra v Zaan-
damu. — Car Peter Veliki teše ladjo. — Soba v hišici carja Petra. — Ho-
landski obrazi. — Vinjeta. — Smrt kraljeviča Marka. Jurij Šubic. — Prihod
Hrvatov. Celestin Medović. — V. Šl. Brožik. — Makedonski vstaši napadejo
turško baterijo.

Listnica uredništva. Veselo novo leto vsem sotrudnikom in naročnikom! — G. Z. v I.:
Hvala za poslano! Veliko truda ste imeli s fotografijami čipkarskih izdelkov. Glede reprodukcij se do-
menimo. Naša želja bi bila seveda, da podamo kaj zelo finega. — G. B. v D. Priporočamo se posebno
za kratke novice iz sodobne slavistike, kakor tudi za notice iz drugih književnosti. Radi bi podali vsak
mesec kratko, zanimivo revijo. Zdravi in srečni!

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo
in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“
v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za
Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v „Marijanišču“

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

1.
 N eznatna je dandanes severno-nemška vasica Meklenburg pod mestom Wismar blizu Baltiškega morja. Današnjemu vojvodstvu je dala ime, a v kljub temu je pozabljena, kakor dosti drugih krajev, ki so storili deželam podobno uslugo. Vasica ima lice prave pravcate nemške vasi. Njeni kmetje so trdi Nemci — kot Franki ali Švabi. Vse njihovo življenje in mišljenje je nemško — kot v pristnih tevtonskih gozdih. Nemškega duha so prežete njih kosti in mozg, njihove navade in šege, vse njihovo dejanje in nehanje. Vse je nemško. In vendar . . .

Nad vasjo se dviga prastar log. V stoletnih deblih se še poznajo sledovi čudnih rezí. Meklenburžan ne ve, kaj pomenijo. Poseka pa loga ne: brani mu to neki notranji glas, neki skrivnostni čut svetega strahu in spoštovanja. Tako rad hodi po tem logu, tako ga vleče tja, pod skrivnostno šumljajoče vršičke. Vse je tiho tu — kakor na božji njivi. Nobena ptička ne oživlja vej. Le na noč se oglasi iz dúpel votlo petje

prhutarjev, žalostno kot nagrobna pesem. In kmetu je tako čudno pri srcu, tako milo, tako sanjavo-tožno, da bi se najrajši zjokal. Pa ne ve, zakaj — —

Zemlja je rodovitna; žita in sadja rodi v izobilju. Meklenburžan se čudi, odkod taka izredna rodovitnost: pač je morala biti zemlja dobro gnojena že v starih časih! In če pri oranju ali kopanju zaškriplje njegov lemež ali njegova rovnicca ob zarjaveli sulici ali ob človeškem ogrodju: nehotoma pomoli očenaš za rajne, katerih ostanki tu počivajo. Ne ve, kdo so bili ti rajni. Pa srce mu pravi, naj moli za nje — —

Ob nedeljskih popoldnevih pojó meklenburška dekleta po vrteh stare pesmi. In v teh pesmah se večkrat ponavlja beseda, 'Didi-Lada'. Pa dekleta ne vedó, kaj pomeni. In tudi stare matere jim je ne vedó raztolmačiti. Le toliko vedó, da je to besedo moralo imeti v svojih popevkih ljudstvo, ki je prej bivalo v teh krajih, A kdo je bilo to ljudstvo, tega ne vedó . . .

In ko ponoči vihra tuli in veter piska in drevesa hreščijo in pokajo in ječijo in stakajo, tedaj se Meklenburžani prekrižujejo in šepečejo: „Bog se usmili blodnih duš! Bog

jim daj mir in pokoj!“ Pa ne vedó prav, zakaj govore tako, in kdo so te blodne duše — —

Tako je danes v nemški vasi Meklenburg.

A pred tisoč leti je bilo tam drugače. Takrat in še dolgo pozneje so ondotni stanovniki dobro vedeli, da so blodne duše po narodni veri duše umrlih, ki se zapustivši telo okrilatijo in letajo od drevesa do drevesa, nekatere dolgo dolgo časa, brez miru in brez pokoja in v velikih mukah, da potrebujejo posebne pomoči, da se rešijo iz žalostnega stanja in pridejo do miru in v rajsko uživanje. Ondotni prebivalci so dobro vedeli tudi to, da je Didi-Lada v narodni pesmi tolikanj opevana boginja pomladi, lepote, plodnosti in ljubezni; da je zemlja zato tako rodovitna, ker so jo oni in njih očetje pridno obdelavali in le prečesto gnojili s svojimi telesi in svojo krvjo; oni gaj pa je bil njihovim bogovom posvečen kraj. Takrat so bili ondotni prebivalci pristni Slovenci. In na mestu današnje skromne vasi je stalo tu ponosno slovensko mesto, ki je bilo odtokrat, kar so prišli Bodriči v te kraje, pa do Gotšalkovega knezovanja prestolnica bodriške zemlje. Velegrad, veliki grad, so imenovali mesto domačini Slovenci; Nemci pa so njegovo ime prevedli dobesedno v Mikilinburg in kasneje v Mecklenburg, pisatelji pa so mu rekli semtertja tudi Magnopolis.

Veliko in ponosno je bilo to mesto, seveda za tedanje čase in za Slovence. Niso ga dičile ogromne, monumentalne zgradbe, mogočni hramovi božji ali krasne palače, kakor razkošna rimska mesta. Hiše so bile preproste. Nekatere še lesene ali samo ometane. Tudi niso bile posebno velike. Čemu? Kolikor družin, toliko hiš. Čedne pa so bile vse: snago je od nekdanj ljubil Sloven, prav kakor Berber nesnago. In vsaka hiša je imela v ozadju kolikortolikšen vrt. In na vrtu so rastla plemenita sadna drevesa — cesar se ni bil domislil najstarejši Grk, cesar ni umel najstarejši German, to je razumel stari Sloven: začel je sadje plemenititi. Vsak vrt pa

je imel kajpada v kotičku tudi gredico za cvetice, ljubice slovenskega srca.

Staroslovenska pokrajinska mesta navadno niso bila utrjena, kakor so bila istočasna nemška mesta in mesteca in gradovi in gradiči, ki jih je moralo vse oklepati močno zidovje, s katerega so oblastno gledali visoki stolpi v porog in posmeh sovražniku. Kako tudi! Slovenski meščani so bili izvečine poljedelci. Imeli so njive zunaj mesta. In z njivami so morali biti v neprestani zvezi. A to zvezo bi oviralo zidovje. Če se je pa sovražnik bližal mestu, no, so pa hitro posekali v bližnji šumi obilico drevja in ga križem zavalili po nji in so izkopali jarke in naredili nasipe ter tako zaprli sovražniku pot. Pač pa je bilo utrjeno vsako staroslovensko glavno mesto. Seveda tudi bodriški Velegrad. Ta še zlasti, kot bogato in sloveče trgovsko mesto. Opasan je bil z debelim pa visokim zidom, ki ga ni bilo posebno lahko preplezati, zlasti ker ga je ob sovražnem napadu branilo staro in mlado, moško in žensko z vsemi močmi, kakor branijo levi svoj brlog — v zavesti pač, da je njihovo glavno mesto, in pa ker je bilo v njem Gradišče, slovenska akropola, kjer so bile shranjene vse narodove dragocenosti, in kjer je bila tudi rezidenca deželnega kneza.

Kakor rečeno, je bil Velegrad tja do Gotšalkovih časov prestolnica bodriških knezov. Šele le-ta nadknez je preložil svoj sedež v Ljubek, ki je bil sicer še jako mlad — saj je bil ravnokar vzrastel iz tal — a je dalekovidni Gotšalk spoznal kmalu, da ima mesto po svoji legi kot trgovsko mesto veliko bodočnost, vse večjo nego Velegrad. Vendar si je Velegrad v kljub mlademu, čilemu tekmeču znal ohraniti svojo veljavo in svoj ugled. Narodu je bil v primeri z Ljubekom še dolgo časa to, kar je Rusu Moskva napram Petrogradu: častitljivo, mnogoobiskovano, živahno mesto.

Da, živahno življenje je živel Velegrad v kljub temu, da ga je nadknez Gotšalk zapustil s svojim dvorom. Kaj ne, ti široslavni striček Vratak? Saj je še pri tebi vsak dan vse tako šumno življenje, ko imaš hišo in

gostilno zunaj pred mestnimi vratmi — kaj šele v mestu! Vsak dan, vsak večer se sliši pri tebi živahen pogovor, bučen smeh in vesela pesem okoličanov in meščanov, ki hodijo k tebi v vas — iz katerega drugega vzroka pač, če ne zato, ker v mestnih gostilnah ne dobé več prostora, ali ker jih vsled silnega mestnega šuma že glava boli, tako boli, da jo morajo nositi vedrit izven mesta k tebi . . .

Seveda, kar se pa godi pri tebi danes, striček Vratek, na lepi kimavčev večer Gospodnjega leta 1066., kaj takega pa še ne! Odkar je postavil častitljivi tvoj dedek Vrat — njegova duša, kakor ti sam pripoveduješ, se zatrdno več ne potika okoli, ampak je že v carstvu umrlih, v navu, rajju, saj ste njegovo truplo lepo pokopali — postavil pred južnimi velegrajskimi vratmi gostilno, še ni bilo v vaši hiši take vrše in take gneče. Sicer tvoja gostilna, kakor že omenjeno, ni bila zlepa prazna. Saj skoraj da ni bilo nobenega potnika-prihajača z juga, ki ne bi svoje lakote in žeje tešil „Pri Vratu ob vratih“, preden je stopil v mesto, tako da je že veljala prislovica: „Kreni k Vratu, preden greš skozi vrata!“ In tudi meščani so te radi obiskovali, tako da si se lahko potrkal na prsi in dejal tujcu, čudečemu se, da imaš toliko gostov: „Kaj se bodeš čudil, da je naša gostilna vedno polna! Rojenice same so velele ob zibelki mojemu dedku nadeti ime Vrat, ker bode enkrat imel vele-slavno gostišče in prenočišče ob mestnih vratih; in kakor vzprejemamo vse jed le skozi grlo in vrat, prav tako tudi v mesto ne bode stopil nihče, da se ne bi prej ustavil pri Vratku.“ Ali toliko gostov kot nocoj še ni objel tvoj dom, ti dični Vratek, slavnega Vrata vredni potomec!

Kakor ob solnčnem dnevu zlatoluske ribice v ribniku, tako se tarejo nocoj gostje v Vratkovi gostilni. Res, kakor ribice druga za drugo pomolé glavico iznad vodne površine, če zagledajo ob bregu moža, ki jim meče vado, in se kar trgajo za mrvico, trnka pa, na katerega je nataknjena vada, še nobena ne pogleda: tako se prikazujejo

skozi gostilniška vrata vedno novi gostje in iščejo miz, ob katerih bi se okrepčali z dalekoslavnim Vratkovim jelom in pivom. In striček Vratek jim s svojo družino lepo, ljubeznivo streže. Smehlja se zadovoljno kot majnikov cvet in obrača na vse strani svoj obraz, kateremu se vidi, da mu hoče na vsak način dati podobo in sijaj solnca nebeškega. Želi pač vsem postreči — prav kot dobrotvorno solnce, ki hoče s svojimi žarki vse osrečiti. Nocoj ni Vratek nič zaspal. Kaj še! Stavit grem, da bi nikdar ne pustil, da bi napočil dan, ko bi imel ključ do jutranje zarje!

In kaj je vzrok, da imaš nocoj toliko gostov, boter Vratek? Ti me začudeno gledaš, češ, to ve vendar vsak otrok v Velegradu: jutri bode rujanski knezovič Krut v Velegradu slovesno vmeščen za bodriškega nadkneza!

„Ne bode nam vladal Budivoj, ampak Krut, sin Grinov. Kaj nam bode sicer pomagalo, da smo ubili Gotšalka? Budivoj nas bode še bolj tepel kakor oče, in zvezan z narodom saksonskim bode zapletel deželo v nove bolečine.“

Tako so odločili in sklenili bodriški starejšine in velmožje po pogrebu Gotšalkove hčere knežnje Viljenice. Že ko so zaznavši Viljeničino tragično smrt hiteli od vseh strani k njenemu pogrebu v Ljubek, so prereševali med potjo vsak zase vprašanje, koga bi izbrali za svojega novega nadkneza. Pravico do nadknežjega stolca je imel seveda v prvi vrsti Gotšalkov najstarejši sin Budivoj. Na njega je prešlo po smrti knežnje Viljenice, ki je bila najstarejši otrok Gotšalkov, dedno nasledstvo. Ali kdo bode njega volil? On je očetovega duha in srca. Ne, njega ne izberó: on bi se kruto maščeval nad očetovimi morilci-zarotniki in držal še bolj z Nemci. Prišli bi le iz dežja pod kap. Drugega Gotšalkovega sina Henrika pa tudi ne morejo voliti: on je še mladoleten, in poleg tega so njegovo mater Sirito tako sramotno zapodili na Dansko! Koga naj torej izberó? Ko bi bil Pluzon živ, kar njega bi dvignili na nadknežji stolec: saj bi

imel kot soprog Gotšalkove sestre pravico do njega. In on bi tudi rad postal nadknez bodriški, tako vsaj so trdili nekateri bližnji njegovi prijatelji, ki so imeli priliko gledati za kulise njegove politike: zato je po Gotšalkovem umoru tako dolgo odlašal s slovesno vmestitvijo knežnje Viljenice za nadknežinjo bodriško; zato je peljal Bodriče nad Hamburg in Šlezvik, da bi se proslavil in se prikupil narodu z junaškimi čini. Že je nameraval proglasiti sebe za nadkneza, Viljenico pa odpraviti z lepo doto in jo dati za ženo Krutu rujanskemu — pa mu je morilčeva roka prekrižala račun... Koga naj torej volijo Bodriči za svojega poglavarja?

„Kruta!“ je šepetal svečenik Slavomir vsakemu starejšinu, ki ga je srečal v Ljubeku. „Kruta izvolite! On sicer ni Bodrič, pa je vendar v nekakšnem duhovnem sorodstvu z Bodriči, saj je bil ženin knežnje Viljenice. On je tudi velik junak in takega sedaj krvavo potrebujemo!“

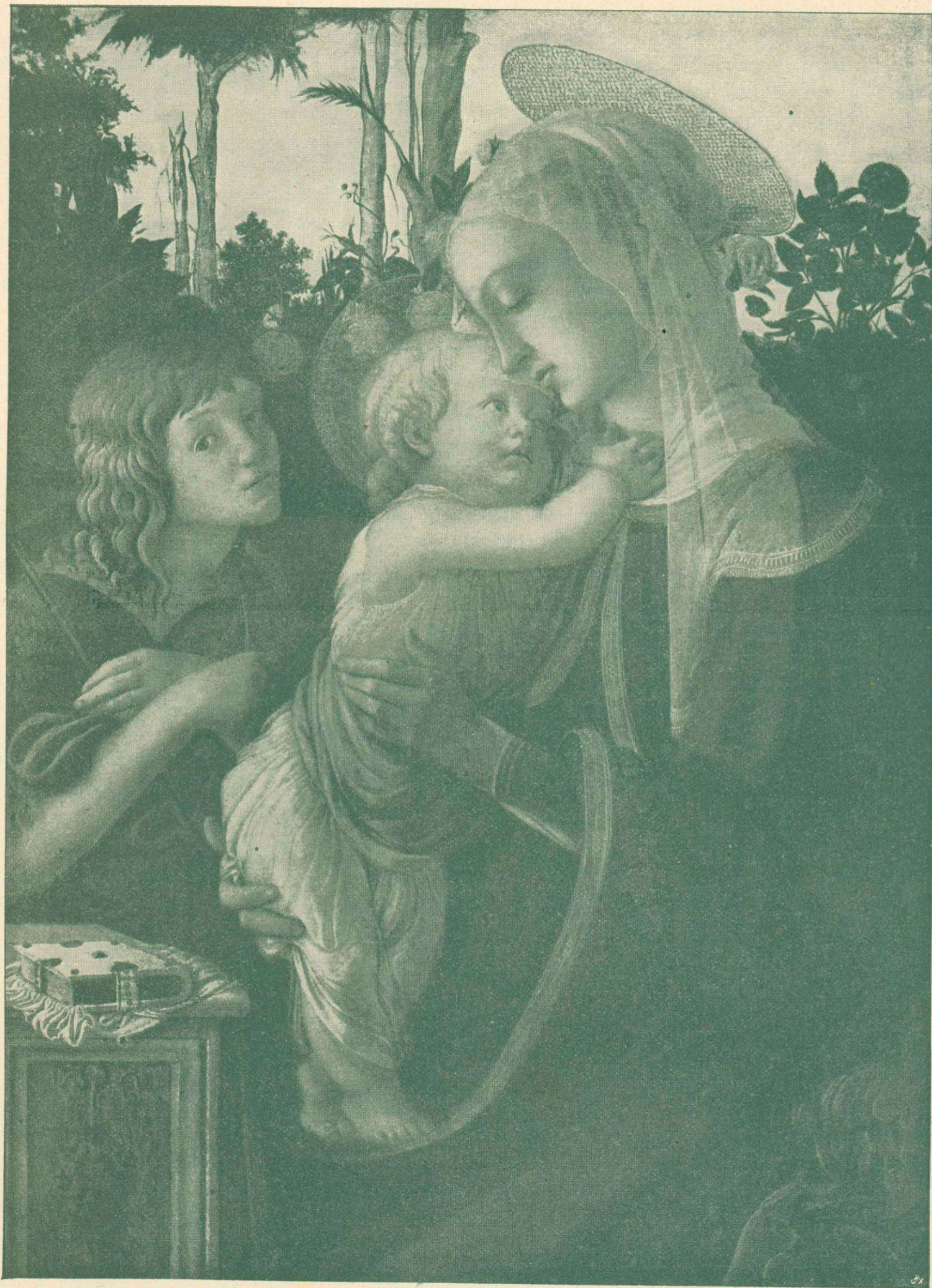
In Slavomir je kmalu vse volivce-velmože pridobil za svojo zamisel. In ko so se ti velmožje, precej po pogrebu knežnje Viljenice — kakor je veleval star običaj — zbrali k volitvi novega nadkneza pri ljubškem velikem županu, so se kmalu enoglasno izrekli za rujanskega knezoviča Kruta. In ko je najstarejši starejšina, Volčan iz Roztoka, stopil na pomol županove hiše in naznanil velikanski, pred hišo zbrani množici izid volitve in vprašal, ali so zadovoljni s to izvolitvijo — vprašal je nalašč, da bi se ljudstvo čutilo počeščeno, ker pravzaprav pri volitvi deželnega kneza nižji svobodniki, kmetje kakor meščani, niso imeli nobene besede, ampak je bilo to izključno stvar višjih svobodnikov, starejšin in velmož — je narod navdušeno zaklical: „Živel Krut!“

Starejšine in velmožje so izbrali iz svoje srede odposlanstvo, ki naj bi hitro poiskalo Kruta in mu naznanilo izvolitev. Odposlana dvanajstotica je našla rujanskega knezoviča na grobišču knežnje Viljenice. Krut se je izprva branil, no končno vzprejel ponudeno mu dostojanstvo. Na nadaljno vprašanje starejšin, kdaj in kje hoče biti slovesno vsto-

ličen, je pa odgovoril, da jim bode povedal to drugi dan. In po dolgem posvetovanju s svečenikom Slavomirom je drugi dan oznanil, naj bode slovesna vmestitev v začetku kimavca meseca, in sicer v stari bodriški prestolnici, v Velegradu. Še je odredil, naj gre še en praporec vojniki doli k Labi — enega je bil že Pluzon pustil doli za stražo proti Saksoncem —, pustil večino svojega brodovja v ljubškem pristanu, da bi bilo vsak čas pripravljeno za odboj morebitnega danskega napada, pa je odplul domov na Rujano izprosit si — kakor je dejal — Svetovitovega in očetovega blagoslova. Bodriški starejšine in pokrajinski narod je pa tudi odšel iz Ljubeka, pripravljat se in delat priprave za slovesno vstoličenje novega nadkneza. Vmestiti so ga sklenili kar se da slovesno. In res so koj začeli delati velike priprave.

Ubožica, ti zelena šumica pred Velegradom, ti si v tem času največ trpela! Kako si bila prej lepa: gostokošatih las, polnih lic si v svoji svetlozelenkasti obleki stala sredi polja kot neoskrunjena mlada nevestica. Na, sedaj si pa ob vso lepoto! Ni še prišla brivka jesen, pa si že vsa oskubena in opustošena. Aj, prišli so iz mesta in okolice neusmiljeni ljudje pa so podrli ali vsaj oskubli tvoje visokovspele košate mlade jelke, divne devičice, zelene smrečice, in ponosne topole in orjaške hraste in vitke bore in belopolte breze. In mladci in mladenke so vzeli tvoje lepotiche in so iz tvojih las in iz trakov tvojega krila neumorno pletli vence. Vso oskubeno, napol nago so te pustili stati tam na polju v zasmeh in roganje hudomušnih krokarjev — pa so odšli s plenom v mesto.

Vendar, ti ubožica šumica, nikar preveč ne žaluj: svojo diko in lepotiche si dala v plemenito svrhu. Glej, tvoja drevesa so zasadili po mestu in vence iz tvojega lepoticja so razobesili po teh drevesih-slavolokih in prepregli z njimi vse ulice — na čast novemu nadknezu Krutu, ki bode v Velegradu slovesno vstoličen... Iznad velikanskih, visoko v sinje nebo kipečih slavolokov so

MARIJA Z JEZUSOM IN JANEZOM.

SANDRO BOTTICELLI.

bile že pred tem slavljem videti velegrajske hiše kakor kletke-hišice, napravljene pozimi pod drevesi v gozdu, da vzprejmejo pod streho lačne, prezebajoče ptičke. In podobnih potrebnih ptic, popotnih ljudi, je bilo na predvečer slavnostnega dneva vse polno tudi v predmestni gostilni „Pri Vratu ob vratih“.

II.

Ko se je zmračilo, so bile že na obeh konceh prostorne Vratkove gostilne zasedene vse mize. Zasedli so jih bili zvečine prihajajoči z dežele, ki so peš ali jež ali na vozeh prispeli gledat izredno slavnost pa se ustavili kar „Pri Vratu“, ker so vedeli, da se bode v mestu samem to noč težko dobilo prenočišče. Bili so iz raznih krajev, vsaj po različnih narečjih in nošah sodeč. Meščanov je bilo ta večer pri Vratku malo: samo tam na desnem koncu je sedelo pri mizi v desnem kotu nekaj častitljivih možakov, vele-možnih mojstrov, ki so po vročini in težavi dneva malokaj vsak večer prihajali sem na oddih. Nocoj niso dosti govorili: pili so in poslušali, gledajoč na pivce sosednjih miz častitljivo - ponosno, s tistim medeno-sladkim smehljajem, s katerim gleda na soseda človek, ki si je v svesti, da je pač nekaj več od njega, več v toliki meri, da bi ga lahko popolnoma prezrl, a je vendar vljudno ljubezniv, ker ima bratsko srce za vse.

Pogovori prihajajočev z dežele so se kajpada izvečine sukali okoli slavnosti, ki se je imela vršiti drugi dan, in zlasti okoli slavljenca Kruta, ki je bil že popoldne priplul v pristanišče.

„Krasne so rujanske ladje! Pred mrakom sem jih šel nalašč gledat na grič.“

„Zares krasne. Tudi jaz sem jih šel gledat. Oko se kar ne more napasti ob njih lepoti. Najlepša izmed vseh je pa Krutova. Saj je ona lepa v sredi z mogočno zastavo zadržno Krutova?“

„Da, in se tudi imenuje ‚Krut, rujanski knezovič‘. Res se odlikuje pred vsemi, kakor kraljica v krogu zornih svojih dvornic, ali kakor snežnobeli labod med drugimi žival-

cami, ki se pridejo kazat na jezersko površino.“

„Rujanci imajo sploh najlepše brodovje v Vzhodnem morju.“

„Dansko naj se gre pred njim skrit!“

„Lahko se kosa celo z angleškim.“

„Zato pa Rancev še nikoli ni nihče premagal in usužnjil.“

„Res je to. Sami so naložili že mnogim rodovom jarem, njim pa še nihče.“

„Sreča za nas Bodriče, da dobimo ravno rujanskega knezoviča za nadkneza. Z mogočnim plemenom bomo sedaj tesno spojeni.“

„In velikega junaka dobimo za vladarja. Vkljub mladosti se je proslavil že s toliko junaškimi čini, da ga opevajo premnoge ranske pesmi.“

„In kako je bogat! Prav po narodni pri-slovisci: Če udari ob tla, zazvene od zlata.“

„Nova doba napoči z njim za nas, doba razcvita in moči slovenske. Krut bode strah Nemcu in Dancu.“

„Dali to višnji bogovi! Trčimo v to svrho!“ In gostje, ki so sedeli pri dolgi mizi sredi sobe in tako govorili, so se vzdignili in trčili.

Še so stali in trkali, pa se je zaslišal od zunaj šum, in so se hrupno odprla vrata, in je pet gosposki oblečenih mladeničev, ki se jim je na prvi pogled videlo, da so že pili kje drugod, stopilo v sobo pevajoč narodno pesem: ‚Zarja zarjānica, božja poslānica . . .‘

„Saj ni še zarja, čemu pojete na večer pesem jutranjo?“ jih je smeje ogovoril Vrat-tek, ki jih je brž pritekel pozdravit. „Ej, ti vitki Vojan, ne glej tako grdo! Gledaš, kaj ne, kam bi sedli, ker je vse zasedeno? Precej dobite prostora in mizo. Hej, ti Jerebičica, prinesi hitro iz moje stranske sobice mizico za veledičnega gospodičiča Vojana in za njegove velerodne tovariše!“

Jerebičica — tak priimek je imela Vratkova hčerka Danica — je pohitela v stransko sobico, brž prinesla iz nje čedno mizico, jo postavila k peči, kjer je bilo še malo prostora, in pristavila stole. Mladiči so sedli,

in oni, ki ga je Vratek imenoval Vojan, je poredno pogledal Jerebičico, hišno hčerko, in zapel:

Naša mamka jerebička
mlado deco bije;
a naš očka v krčmo ide
in žganico pije . . .

Jerebičica je sramežljivo zardela. Vratek se je pa zasmel in dejal: „Eh, žganice pa nocoj vendar ne bodete pili! Mestnega posadnika sin in dični njegovi drugovi . . .“

„Izmed katerih je eden“, mu je posegel v besedo prišlec Vojan, „pobočnik našega novega nadkneza . . .“

„Kaj, ta junak je pobočnik novega nadkneza?“ je presenečeno vzkliknil Vratek in premeril doslej nepoznanega zarjavelega, a ponositega mladeniča, ki je prišel v spremstvu Vojanovem. In radovedno so se ozrli v mladeniča tudi Vratkovi gostje od sosednjih miz.

„Kaj bodete strmeli! Kakor gotovo sem jaz velegrajskega posadnika Gneva sin, Vojan, in so ti trije, vam znani moji tovariši: Mest, Siroslov in Dal — tako gotovo je ta-le četrti moj drug Pestislav, pobočnik novega nadkneza Kruta. Jutri ga bodete že videli v pristni rujanski stanovski opravi; danes je prišel z menoj kar v preprosti meščanski obleki, ker hoče samo videti in poizkusiti tvojo kapljico, veš, ti vrtoglavi Vratek!“

„Velika čast; klanjam se. Zato sem pa rekel precej, da nocoj ne bodete pili žganice, ampak kaj boljšega. Hej, Jerebičica, prinesi medice!“

„Naša matka jerebička . . .“ je zopet začel Vojan, gledajoč za mladenko, ki je stekla po medico.

„Eh, kaj bodeš pel samo od jerebičke!“ ga je ustavil Vratek. „Zapojte pesemco, bolj času primerno!“

„Katero?“

„Tisto: ‚Črez morjiče široko . . .‘“

„Vratek, ti si umnejši kot škratek. Bratci, zapojmo jo: res je primerna!“

In mladci so zapeli staro narodno:

Črez môrjiče široko
do moje drage je daleko.

Prijezdil na njen sem dvor,
potrkal na njen zatvor.

Ven tašča prispela je,
naj s konjca grem, dela je.

— Jaz s konjca pa prej ne grem,
dokler milice ne uzrem.

— Ti mile ne boš uzrl,
pojezdil to cesto boš,
tam našel nevesto hoš.

Prijezdil na nje gomilo sem
zaplakal solz obilo sem . . .

„Dobro, izborno!“ so ploskali gostje pri sosednjih mizah.

„Ej, mi znamo!“ se je zadovoljno zasmel Vojan in nagnil vrč, ki ga je bila med tem časom postavila pred njega hišna hčerka. „Vratek pa tudi zna. Ta pesemca je kakor nalašč zložena za Kruta. Prišel je čez morje k nevesti, pa mu je umrla nepričakovano. Bratci, pijmo v spomin knežnje Viljenice!“

„Večen ji spomin!“ so se odzvali drugi in krepko potegnili ‚Svetovitovo pijačo‘.

„Tisočkrat škoda, da je umrla. Ona in Krut bi bila krasna dvojica“, se je oglasil mlad mož od sosednje mize.

„Kaj hočemo? Proti smrti ni zdravilne tekočine, proti Morani ni korenine!“ je pristavil prejšnjega sosed, star možak.

„Višnjev rob ima nebo, smrt pa hladno roko!“ je pridel Vratek.

„Saj sem rekel: naš Vratek je več kot škratek!“ je povzel Vojan. „Kar iz rokava stresa pesmi in prislovice. Ali vsega pa vendar ne veš, Vratek! Povej, če veš: Katerega masla ena čaša zadostuje vsemu svetu?“

„Kaj bi ne vedel: solnčnega! Eno solnce se razleze kot maslo po vsem svetu!“

„Samo solnčnega, da. No, če pa to veš, zakaj se pa na to ne oziraš? Misliš, da tudi tvoje medice zadostuje ena čaša takim junakom, kakor smo mi?“

„Ah, tako: vaš vrč je prazen! Oprostite, nisem zapazil!“ je smeje dejal Vratek in namignil hčerki.

In petorica je krepko pila dalje in se razposajeno šalila.

„Kje sta pa pravzaprav Gotšalkova sinova Budivoj in Henrik?“ se je spomnil nekdo pri sosednji mizi.

„Pastirja sta pri saksonskem vojvodu: gosi paseta!“ je grohotaje pripomnil Vojan. In zagrohotali so se sirovo tudi tovariši.

„To se morata te dni grdo držati, če vesta, da je Krut izbran za nadkneza in da bode jutri vmeščen!“

„Tako se držita grdo, da je vsem gosem slabo!“ je pristavil Vojan. In zopet je bilo omizje v smehu.

„Kaj pa, če poizkusita napraviti kakšno vstajo proti Krutu! Kar tako se zatrdno ne bodeta odrekla pravici do knezovanja. Kristjani bodo zatrdno vsi na njuni strani.“

„Kaj zato? Mrtev pes ne grize!“

„Ali niso še vsi mrtvi!“

„Dejansko naj bodo ali ne: strahu, smrt-nega strahu smo jim pa že zadali zadosti. Kaj ne, Vratek? Kot psi nam morajo sedaj lizati roko.“

„Ti si rekel. Zopet pravi star pregovor: Pes te posluša, če tudi mu je tvoja roka zlomila nogo.“

„Dobro si povedal, Vratek, ti vzor vseh duhovitih krčmarjev. Budivoju in Henriku se seveda skomina po knežjem prestolu. Toda naj se le obližeta zanj!“

„Kaj pa, če jima bodo pomagali Saksonci?“

„Da, prav ljubi se jim! Misliš, da jim ni znana slovenska batina? Sicer pa, če jih ravno volja, naj le pridejo čez Labo! Brezovka naša, grba pa vaša — jim povemo že naprej.“

„Tako je! Živel Vojan!“ so vzkliknili tovariši širokoustnega posadnikovega sina.

Dobro je delo to priznanje Vojanu in ojunačilo ga je, da je še drzneje nadaljeval:

„No, saj Budivoj še ne bi bil tako napačen: vrl mladec je, slovenske matere sin — samo ko bi ne imel te proklete nemške vere in ne bi bil tako zaverovan v Nemce. Drugi Gotšalkov sin, Henrik, pa sploh še v poštev ne more priti. On je sin bledušne Sirite, ki je hči Svena — torej je Svenič! Ali ste čuli, kako krasen priimek je to — Svenič?

Hahaha! Kaj vam pravim, junaki: Živel naš orlič Krut, pogine naj Henrik Svenič!“

„Živel orlič Krut! Poginil Svenič!“ so zaorili Vojanovi drugovi in vstali. In vstali so tudi gostje pri sosednjih mizah.

„V to svrho moramo vsi vstati in piti, čujete?“ je nadaljeval Vojan, gledajoč po sobi. „A nekateri nočejo! Kaj vidim: tam pri oni mizici v kotu se še ne zmenijo za moje besede. Ali spé ali kaj-li? Hej, vi glušci: ali ste čuli, kaj sem rekel?“

V levem kotu sobe je sedela pri majhni mizici sama zase trojica kmetiško oblečenih ljudi. Dva sta bila odrastla, junaška mladca, zlasti eden izmed njiju je bil nenavadno orjaške postave: velik kot gora, močan kot hrust Golijat. Tretji v tej družbi je bil pa še mlad deček kvečjemu kakšnih petnajstih let, gosposko-nežnih, ličnih, lepih potez. V mraku že so bili prišli in zasedli prav zadnjo v levem kotu v poltemi stoječo mizico. Naročili so dobro večerjo in tudi posebno sobico za prenočišče. Gostilničar Vratek je sklepal iz tega, da morajo biti precej pri denarjih, in jim je vljudno postregel z večerjo ter jim zagotovil tudi za prenočišče zadnjo še ne oddano sobico. In večerjali so, govorili med seboj malo, in še to bolj tiho, da so jih drugi gostje komaj opazili. Sicer pa, kdo bi se spričo tolike množice posebno zmenil za nje! Gost zabije žrebelj v steno, če tudi samo eno noč biva v hiši — na to in samo na to se je oziral Vratek pri njih kakor sploh pri svojih gostih. Zanimala sta se za to trojico samo pri sosednji mizici sedeča gosta: postaren, častitljiv gospod, pa mlada, komaj desetletna deklica.

Tudi ta dva sta prišla k Vratku še v somraku. Pripeljala sta se z lepim, gosposkim vozom. Vratku sta morala biti dobro znana in ljuba. Pozdravil ju je kar najbolj prijazno in ljubeznivo. „Gospod Tugumir!“ je klical moža, deklico pa „gospodično Slavino“. Zahvalil se je za naklonjenost, da se je cenjeni mu gospod prijatelj po stari navadi zopet ustavil pri njem, ga zagotovil, da bodeta dobro postrežena konja in onadva, prinesel hitro večerjo in ju pustil potem

v miru — moral je pač vedeti, da je gospod z deklico najrajši sam. In večerjala sta pri svoji mizici, gospod Tugumir in Slavina, semtertja kakšno izpregovorila, sicer pa bolj

ter si pokrivala vedno bolj globoko potegovali črez oči. Gospodu se je namreč videlo, da ugiblje: ali prav vidi ali pa ne. In tudi deklica je gledala z očividnim zanimanjem

SV. NIKOLAJ ČUDODELNIK USTAVLJA SMRTNO KAZEN.

I. E. REPIN.

poslušala in opazovala druge goste. Gospod Tugumir je zlasti pozorno gledal trojico v kotu, tako pozorno, da se je tem samim to zdelo čudno, in so postajali bolj in bolj tihi

to trojico, zlasti še dečka. Sočutno ga je pogledovala, lepega, nežnega mladiča, ki se je držal tako žalostno in pobito. Vsi drugi v gostilni so veselo kramljali in se

zabavali — deček je bil pa tako tih, otožen in zamišljen. — Bogve, kaj mu je, je govorila sama zase. Morda je bolan. Pa če bi bil, ne bi sedel tukaj, bil bi že v postelji. Ali pa mu je morda umrl oče ali mati, pa je revček sam na svetu — uboga zapuščena sirotica . . . In dalje ko ga je gledala, bolj se ji je smilil.

„Tatko, zakaj je pa oni deček tako žalosten?“ je vprašala končno gospoda Tugumira.

„Ne vem“, je odgovoril le-ta dobrovoljno, „pojdi ga vprašat.“

In dekletce je res vstalo, vzelo košček kolača, šlo k sosednji mizici in nedolžno vprašalo dečka: „Zakaj si pa tako žalosten? Zakaj se ne smeješ in veseliš kot drugi? Ná kolača pa bodi vesel!“

Deček jo je začudeno pogledal in odgovoril tiho: „Hvala ti, deklica, nisem lačen. Zakaj se pa ne smejem, ti ne smeš vedeti. Le bodi vesela ti, ki si srečnejša od mene.“

Deklica je šla pobita nazaj na svoje mesto pa je bila odslej še bolj radovedna in še bolj pozorna na dečka.

Le-ta je pa s starejšima tovarišema vso svojo pozornost obrnil na govorjenje Vojanovo. V mizo so sicer gledali predse, a napeto poslušali. In vsem je začelo goreti lice, ko je širokoustnež začel govoriti o Budi-voju in Henriku. Ko je pa izpregovoril o ‚bledušni Siriti‘ in o ‚Henriku Sveniču‘, je deček prebledel, skrčil pest in se začel tresti po vsem životu. Slišali so zatrdno tudi Vojanov poziv, da morajo vsi vstati, a se niso zmenili zanj; samo z očmi so se vpraševali, kaj bi naredili.

„Spijo!“ je zakričal Vojan, ko niso hoteli vstati in piti. „Zbuditi jih treba! Bomo videli, ali bodo vstali ali ne!“ In zgrabil je pred njim stoječi vrč in ga zalučal proti nepokorni trojici.

„Uj!“ je zaječal deček in omahnil. Vrč mu je priletel v glavo, ravno na teme, in prebil pokrivalo s tako silo, da je brizgnila izpod njega kri.

„Tatko, kri!“ je vzkliknila deklica pri sosednji mizi in skočila k dečku, h kateremu

se je bil eden starejših mu tovarišev med tem časom že sklonil in ga vzel v naročje. Drug tovariš, velikan, je pa zazrši kri, vstal, mirno šel k mizi, odkoder je priletel vrč, se vstopil pred Vojana in dejal:

„Zakaj kot razbojnik napadaš nič zla hotečega, nič zla slutečega nedolžnega človeka?“

„Kaj si rekel?“ je vzkipel Vojan. „Razbojnik? Dobro, če sem razbojnik, moram pa še tebi razbiti glavo!“ In je zgrabil sosedov vrč in ga treščil proti velikanu.

Ta se je še pravočasno sklonil, da je zletel vrč preko njegove glave, potem pa je skočil bliskoma kvišku, z orjaško desnico prijel širokoustneža čez prsi, ga dvignil kot smet v zrak, ga zavrtel kot igračo v kolo-barju, potlej pa z levico odprl vrata in ga z besedami: „Razbojnik je za šumo!“ vrgel na cesto. Z dalekoslišnim padcem je priletel Vojan na tla.

„Človek, kaj pa misliš?“ je zavpil proti velikanu Vratek. „Saj si ga lahko ubil na ta način!“ In je planil ven pomagat Vojanu, dočim je velikan le malomarno zmignil z ramama. Že so skočili na noge pa tudi Vojanovi tovariši in se s klicem: „Tako pa ne bode šlo!“ zagnali proti orjaku.

„Pa bode šlo!“ jim je odvrnil ta, razmahnil z rokama in podrl prva dva, Mesta in Siroslava. Padla sta vznak, vsak na eno stran. Dočim sta se pa pobirala, je hitro zgrabil druga dva, Pestislava in Dala, vsakega z eno roko, in ju vrgel za Vojanom ven. Ko sta se pa Mest in Siroslav pobrala in hotela planiti v njega, ju je na isti način treščil skozi vrata, jih zaprl pa se obrnil nazaj proti svojemu sedežu z besedami: „Gostu, ki samo trebuh polni in zobe ostri, pristuje, da med osli sedi.“

Vsa soba je utihnila za nekaj hipov. Vse je strmeč in občudujoč gledalo velikana-junaka.

„Ta pa zna!“ je končno izpregovoril nekdo pri mizi sredi sobe. „Ta bi se šel še s hudičem metat.“

„Veste, kaj?“ se je oglasil njegov sosed in zasmeljal. „Dobro bi bilo tega hrusta po-

slati v pekel. Ta bi vse zlodeje pometal ven, in potlej bi se nam pekla ne bilo treba nič bati.“

„Prav je storil z Vojanom, saj je ta začel. Kdor išče, najde.“

„Prav!“ so pritrdili drugi. „Ali kaj bode pa sedaj z njim? Posadnikov sin se bode maščeval.“

„Če se bode mogel!“ se je oglasil starec, ki je gledal z nekaterimi drugimi gosti skozi okno. „Zadnji štirje junaki-premaganci so vstali. Prvi, Vojan, pa ne more sam. Tovariši in Vratek mu morajo pomagati. Sedaj so ga postavili na noge. A kar nazaj se hoče zgruditi. Noge ga kar nočejo držati. Pod pazduho sta ga prijela dva tovariša. Hudo krvavi. Vratek mu je z robcem obezal glavo. Kaj bodo naredili z njim? Z Vratkom se posvetujejo. Kako dvigajo srdito pesti proti hiši! Pa kolnejo, da je groza. Proti mestu so se sedaj obrnili z ranjencem. Peljejo, oziroma nesejo ga zatrdno domov. O ti šala, ti!“

„To ni nikaka šala, stvar je silno resna“, je veličastno-jezno izpregovoril Vratek, ki je prišel nazaj v sobo in slišal zadnje besede. „Vojan je z glavo priletel ob kamen in se tako pobil, da bode težko kaj z njim. Žal, zelo mi je žal“, je nadaljeval z neko sveto jezo, obrnjen proti častitljivim meščanom mojstrom, „da se je to zgodilo v moji hiši. A kaj hočem sedaj — čarati ne znam! Jaz nisem kriv. Posledice naj nosi on, ki je tako nelepo zlorabil mojo gostoljubno streho.“ In pri zadnjih besedah je pomembno pogledal proti levemu kotu sobe.

Velemožni meščani mojstri so jecljali, da takisto obžalujejo neljubi dogodek, pa hitro plačali račun in jo odkurili, v tistem pogovoru občudujoč onega kmetiškega velikana, obenem si pa voščoč, naj bi se vendar vse izteklo dobro, vsaj vtoliko, da njim ne bi bilo treba hoditi pričevati, kako se je vršila Vojanova nečastna stvar.

Za onega velikana ter za njegova tovariša pa nič ni kazalo, da se bode stvar iztekla dobro. Le prekmalu so morali uvideti, da so zašli v veliko zagato.

„Prijatelj, pobegni!“ so tiho svetovali kmetje junaškemu zmagovalcu velikanu, ko se je opravivši svoj ‚posel‘ vračal k mizici, kjer je sedel prej s svojima tovarišema. A se ni zmenil za njih nasvete: hitel je pogledat, kako je dečku. Tega je njegov tovariš med tem časom oblival z vodo, in tudi ona deklica od sosednje mize in gospod Tugumir sta mu pomagala. Dečku se je naposled ustavila kri, ko so mu glavo trdo obvezali, sicer pa mu ni hotelo biti bolje. Slab je čemdalje bolj. Ko je prišel tovariš-velikan nazaj k mizici in je kmalu za njim prihrzal v sobo tudi gostilničar Vratek, je rekel gospod Tugumir, da je najbolje, če nesejo dečka na posteljo v naročeno prenočevalsko sobico, naj se naspri in prespi bolečine in bolezen. — In velikan je vzel dečka v svoje roke in ga nesel kot otročička v gorenjo, za prenočišče jim odločeno sobo. Položil je tam ranjenca na posteljo, ga odel, potlej pa sedel na stol k njegovemu vzglavju, tovariš pa k vznožju.

„Smrtne nevarnosti ravno ni za knezoviča“, je izpregovoril po precej dolgem molku pri vznožju postelje sedeči velikanov tovariš; „večja nevarnost pa grozi tebi in nam vsem trem od posadnikovega sina, oziroma njegovega očeta. Že vidim, slabo pot smo izbrali in slabo začeli nastopati. Godimir, zakaj si vendar tako hitro vzbesnel? Naj posadnikov sin umrje, kaj bode potem?“

„Eh, tako strahopetne duše pa menda vendar nima, da bi ob prvem padcu zletela iz telesa“, je odgovoril velikan.

„Zakaj se pa nisi mogel malo pomagati?“

„Čast, zakon in oko ne trpé nobene šale!“

Na vratih se je zdajci začulo rahlo trkanje. „Svobodno!“ sta zaklicala velikan in njegov tovariš. Vstopil je tiho, komaj slišno gospod Tugumir z deklico Slavino.

„Oprostita“, je začel, ko je sedel na ponudeni mu stolec, „da vas motim. Najprej se vam seveda moram predstaviti: Jaz sem Tugumir iz Vranovega. Deklica Slavina je mojega pokojnega sina hčerka. On in njegova

žena sta umrla prezgodaj, dosti prezgodaj. Sušica ju je pobrala. Jaz sedaj sam s Slavino životarim na svojem gradu. Že gre. Za svet se posebno ne brigam; tako si mislim: svet naj preustrojijo drugi, če se dá. Prva stvar je, da človek preustroji samega sebe. Pa da vama povem, zakaj sem prišel sèm. Jaz vas vse tri dobro poznam, pa nikar se ne ustrašite tega, ne bodem vas izdal. Videl sem vas v Ljubeku: vidva sta bivša Gotšalkova telesna stražnika, Gojnik in Godimir, ranjeni deček je pa Gotšalkov sin Henrik. Tudi si mislim, kam ste namenjeni. Na Dansko. Baš to priliko, priliko slovesnega vstoličenja novega nadkneza, kajne, ste hoteli porabiti, da bi v splošni ljudski gneči tem lažje in tem bolj brez skrbi mogli priti iz dežele. Do sèm ste prišli še dosti dobro in brez težkoč. Ali tu je sedaj malo zavoženo. Zelo rad bi vam pomagal iz zagate — povem vama odkritosrčno, da sem nadkneza Gotšalka izredno cenil in ljubil — ali težko bode, težko vsaj po nocojšnjem dogodku.“

„Moder in dober gospod si“, je odvrnil velikanov tovariš. „Uganil si in zadel, kdo smo in kam smo namenjeni. Ta deček je res Gotšalkov mlajši sin Henrik, in midva, njegova spremljevalca, sva Gojnik in Godimir. In ker si sam izjavil, da si bil častilec nadkneza Gotšalka, ti lahko vse povem: Oni usodni dan, 7. rženega cveta, smo mi — oziroma po naročilu zapovednika Jaroslava jaz — srečno toliko storili, da smo se s saksonskimi prihajajoči še o pravem času umaknili čez Labo. V Bardevik smo se zatekli — knezovič Budivoj in mi, Gotšalkovi telesni stražniki. Tudi knezovič Henrik je prišel iz lunenburškega samostana k nam. Kaj smo hoteli storiti? Da bi sami šli nad Gotšalkove morilce, vstajnike, nas je bilo premalo. Saksonski vojvodič Magnus je sicer kar divjal od jeze in rad bi bil s Saksonci in z nami takoj planil nad uporne Bodriče. Ali oče, vojvoda Ordulf, je branil. — Pustite Slovence sedaj pri miru, je dejal. Izkušnja me uči, da se ni dobro srečati s Slovenci v trenutku, ko vzbesne, ker takrat so divji kot razdra-

ženi in razljučeni bivoli. Ko jih mine prvi bes, stoprv takrat se jim more človek bližati. Sicer so pa tudi v našem nemškem kraljestvu razmere tako zamotane, da moramo Saksonci biti vsak trenutek pripravljeni za kak spopad s kraljem Henrikom. Torej imejte potrpljenje in čakajte boljših časov. — In mi smo čakali. A čakati se človek kmalu naveliča. Knezovič Budivoj in zapovednik Jaroslav sta naposled tako sklenila, naj gre knezovič Henrik na Dansko k svoji materi in k staremu očetu, kralju Svenu, prosit pomoči, da bi on s severa, onadva pa s svojci in nabranimi Saksonci z juga udarila po bodriških vstajnikih. Za spremljevalca knezoviču Henriku sta pa naprosila mene in Godimira. Midva sva bila takoj voljna. Samo to sem jaz razmišljal, kod bi šli. Čez Holzacijo ni varno. Najlažje bi šlo preko Ljubeka s kako ladjo. Takoimenovana trgovska Baltiška cesta, ki gre od Kolina skozi mesta: Dortmund, Ossenburgge, Ferdia v Bardevik, bi nas odtod čez Labo v ravni črti pripeljala v Ljubek. A tu — tako sem jaz računal — bi nas ljudje koj spoznali. Zato sem sklenil, da gremo — preoblečeni seve — skozi Velegrad, ker bi se od tukaj ob Krutovem vmeščanju spričo velikanskega ljudskega navala najlažje in brez suma prišlo na kakšno ladjo, ki bi nas ponesla na Dansko. Na, pa smo zašli tu v tako zagato. Če je moj tovariš Godimir smrtno-nevarno poškodoval posadnikovega sina, kaj bode? Posadnik mene pozna; torej smo vsi trije izdani. In on, posadnik, nas bode zatrdno tožil Krutu precej jutri, zlasti ker je bil tudi Krutov pobočnik tako sramotno vržen iz te hiše. Svetuj mi, gospod Tugumir, če veš, kaj dobrega.“

„Mislita nekoliko sama, kako bi se izmotali. Jaz bodem tudi mislil in če bodem kaj dobrega zamislil, vama povem jutri zjutraj. Lahko noč!“

Gospod Tugumir in deklica sta šla v sosednjo sobico k počitku. Knezovič Henrik je mirno spal. Zaspal je tudi Godimir. Gojnik pa ni mogel. Na vse strani je premišljal, kaj bi ukrenil, da bi sebe in tovariša rešil iz

pasti. Najboljše bi bilo tiho pobegniti. Resno je že začel misliti na beg. Pa ko je slučajno pogledal skozi okno, je moral to misel precej opustiti. Četo vojnikov, oboroženih z orjaškimi helebardami, je zagledal pred hišo. — Posadnikovi ljudje so; posadnik jih je poslal zatrdno po nas — je govoril sam s seboj. — Stražijo sedaj, da mi ne bi kam ušli, zjutraj nas bodo pa prijeli. O, ti nesrečna burja Godimirova, da je morala tako zdivjati! Budivoju in Jaroslavu sem dal svojo častno besedo, da bodem Henrika privedel na Dansko v teku enega tedna. Ná, pa se je moralo to narediti! Gojnik, sedaj se pravi: hitro kaj uganiti, da rešiš svojo čast!

In mladi junak je mislil in mislil, pa se tudi domislil lepega razvozljaja: — Star običaj je, tako je govoril sam s seboj, da deželni knez koj po vmestitvi sodi ljudstvu. Če nas bode torej posadnik tožil, bode to storil precej po knezovi vmestitvi, da bode včinek tem večji. Staro sporočilo pa tudi pravi, da mora novi knez pri prvi sodbi pomilostiti še tako velikega zločinca, če prosi za njega nedolžno dete pod desetimi leti. To nas bode rešilo, če nas sploh kaj more rešiti. Kar Tugumirovo deklico bodem naprosil in poučil, da se bode potegnila za nas. Zatrdno bode to rada storila, saj kaže za Henrika neko izvenredno zanimanje. Da bi le mogel kmalu govoriti z njo!

Želja se mu je prej izpolnila, kakor je pričakoval.

Deklica Slavina je že pred jutranjo zarjo prišla v sobico vprašat, kako je dečku: kar nič ni mogla zatisniti očesa, je dejala, tako jo je skrbelo, kako je nesrečnemu knezoviču. Gojnik jo je potolažil, da je knezoviču bolje, potlej ji pa začel razlagati svojo osnovo.

„Kaj pomaga, če mu je prizanesla bolezen“, je govoril deklici; „mestni posadnik Gnev mu ne bode prizanesel! Poglej, Slavina!“ . . . Gojnik je peljal deklico k oknu. „Vidiš oborožence spodaj pred hišo? Posadnikovi vojniki so. In veš, kaj delajo tu?

Po nas tri so prišli. V ječo nas bodo odvedli in postavili pred sodišče, pred Kruta. Zatrdno se je posadnikov sin smrtno - nevarno pobil ali je pa že mrtev.“

„Pa dečku vendar nihče nič ne more, saj ni nikomur storil nič žalega“, je plašno velela deklica.

„Saj je to zadosti, da je v tovarišiji Godimirovi in moji in — da je sin umorjenega nadkneza Gotšalka . . . Misliš, da bodo novi nadknez in Gotšalkovi morilci malo veseli, ko bodo zagledali knezoviča Henrika! Bogve, kaj bode naredil Krut z njim in z nama, njegovima tovarišema!“

„Oh, ko bi vam jaz mogla kaj pomagati! Kako bi to storila?“ je zaihtela deklica.

„Slavina, ti nam lahko pomagaš. Poslušaj, Slavina!“ je nadaljeval Gojnik in prijel deklico za roke. „Novi knez po stari navadi sodi narodu precej po slovesni vmestitvi. Pomilostiti pa mora pri prvi svoji sodbi še tako velikega hudodelca, če prosi za njega nesorodna mu nedolžna deklica. Ali bi ti prosila za našega sirotka?“

„Bi, gotovo bi!“ je vzkliknila Slavina.

„Dobro. Ko nas bode Gnev tožil, in preden nas bo Krut obsodil, pa stopi pogumno iz vrst in zakliči knezu: — Jaz, Slavina, prosim za te obtožence milosti in pomiloščenja.“

Še sta govorila, pa je vstopil v sobico Vratek in z njim štirje vojniki. „V imenu velegrajskega posadnika vas vse tri odpejemo v preiskovalni zapor“, je dejal resno eden izmed njih. Gojnik ni nič odgovoril: zbudil je Godimira in rahlo tudi dečka. Tega sta potem prijela za pod pazduho in se izročila vojnikom.

„Ne, jokaj, deklica!“ je dejal Gojnik krčvito plačoč Slavini. „Stori, kar sem ti rekel!“

„Bodem“, je zaihtela mladenka, z očmi še dolgo spremljajoč trojico, ki je v spremstvu vojnikov korakala proti mestu, kjer so glasovi trombe že mogočno doneli jutranjico - budnico k izvenredni slavnosti.

(Dalje.)

ANTON MEDVED:

JOB.

SVETOPISEMSKA ZGODBA.

1.

V deželi Hus je živel mož preprost,
z imenom Job, pravičen, Bogu mil.
Sinov je sedem, hčere tri rodil,
krepost je ljubil in sovražil zlost.
Ovac je sedem tisočev imel,
velblodov trikrat tisoč in volov,
oslic nad petsto lahko je naštel. —
Bil velik hiše glas je in njegov. —
Okrog njegovi sini so hodili,
napravljali po hišah so gostí,
vse svoje sestre tri so povabili
in skupaj so slavili rojstne dni.
Na večer pak je ponje Job poslal,
predkar odšli so, jih posvečeval.
Ob zori je opravljal žgalni dar
in rekel je, stopivši pred oltar:
— Sinov je mojih kdo grešil mordà,
srce obrnil svoje od Boga. —
Tako je Job očak ravnal vsekdar.

Nekoč sinovi božji so prišli
pred stol Gospodov, ž njimi satan tudi.
Le-temu dé Gospod: „Odkodi ti?“
Odgovori in reče duh mu hudi:
„Po zemlji hodil sem in jo obhodil.“
Gospod mu reče: „Kaj pač ti bi sodil
o Jobu? On je moj pravični sluga,
da nimaš mu na zemlji celi druga.
Preprost Boga se zvest boji.“ —
Zavidni satan mu odgovori:
„Mar Job zastonj Boga tako časti?
Mar nisi mu z osipom hiš ogradil,
imetja kroginkrog dovolj nasadil
in rok njegovih blagoslovil dela,
da ga poveljuje vsa dežela?
Nekoliko desnico svojo stegni,
po vsem, kar ima, otimaje segni:
v obraz te bo njegova duša klela!“

In satanu Gospod odvrne: „Glej,
kar íma, v tvoji roki je poslej!
Le njega naj se nihče ne dotakne.“ —
Izpred Gospoda satan se umakne.

Sinove Jobove in njega hčere
povabil je prvorojeni brat.
Ko vina so krožile sladke mere,
poslanec k Jobu prihiti nakrat:
„Orali voli, pasle se oslice,
kar planejo Sabejci iz zasede,
pokoljejo mladeniče in črede,
le jaz ušel sem, strašne sel novice.“
Še govori, že pride drugi sel:
„Z neba je šinila ognjena strela,
mladeniče in ovce vse zadela,
le jaz z novico strašno sem ušel.“
Končal še ni, kar tretji prihiti:
„Kaldejcev so planile trume tri,
velblode gnali ti na vse strani,
mladeniče potolkli z ostrim mečem —
le jaz z novico strašno jim utečem.“
Ni ta še ni povedal vsega, glej,
nov sel pred Joba rine se naprej:
„Nad hišo, kjer vesel je praznoval
tvoj zarod z najstarejšim sinom god,
nanagloma je silen víher vstal,
pretresel hiši vogle je in svod,
podrl jo je — in zarod tvoj je strt,
le meni grozna je zanesla smrt.“

Tedaj se dvigne Job, glavó obrije,
na prsih oblačilo si raztrže,
v molitvi se na hladno zemljo vrže,
vdan zdihljaj se iz prsi mu izvije:
„Prišel sem nag iz matere telesa
in nag bom šel s sveta. Gospod je dal,
Gospod je vzel — kar htela so nebesa,
le-to se je zgodilo. Bodi čast,
Gospodnjemu imenu večna last!“

V vsem govoru ni Job nič greba storil,
o Bogu nič nemodrega govoril.

2.

In spet otroci božji so prišli
pred stol Gospodov, ž njimi satan tudi.
Gospod mu dé: „Odkodi prideš ti?“
Odgovori in reče duh mu hudi:
„Po zemlji hodil sem in jo obhodil.“
Gospod mu reče: „Kaj li zdaj bi sodil
o Jobu, ki je moj pravični sluga,
da nimaš mu na zemlji celi druga?
Preprost Boga boji se zvest,
nedolžen je ostal brez greha zlega,
a ti si me nadražil zoper njega,
da sem brez krivde pahnil ga v gorest.“ —

„Za kožo kožo“, satan hitro reče,
„vse človek dá, samo da ne izteče
življenja ura mu; a stegni roko,
kosti se mu dotakni in mesa,
prepričaš se prekmalu in globoko,
da jezen te bo klel iz duše dna.“

Gospod odvrne satanu tedaj:
„V rokah je tvojih spet — le tega ne,
da smrt življenje mu otme.“

In satan zapusti Gospodnji raj
in Joba s tvori strašnimi udari.
Od temena do nog ves polen gob
s črepinjo strže gnoj raz kožo Job.
Ošteva žena ga: „Neumnež stari,
le hvali še Boga! Kaj meni mari!
Umri, če hočeš na gnojišči sam!“
Job reče: „Oh, neumnico imam!
Če dobro smo iz božjih rok prejeli,
zakaj bi tudi hudega ne vzeli?“
Ušel ni greh njegovim ustnicam.

Tedaj trije prijatelji njegovi
so čuli o nevarnosti grozeči:
za daljno potovanje brž gotovi,
pusté svoj dom tolažit ga v nesreči.
Prihitel Elifaz je, Temanejec,
Suhejec Baldad, Sofar, Naamejec.
Povzdignejo od daleč pógled svoj,

in ko ga ne spoznajo, zaženó
jok glasovit, raztrgajo takoj
obleko s sebe, gledajoč v nebo,
potresajo pepel si na glavo.

Na zemlji hladni sedem dni sedé,
baš toliko noči ob njem molcé;
vsem duša žalostnega je spomina,
da silna Jobova je bolečina.

3.

Potem je Job začel s turobnim glasom,
preklinjal dan, ko je porojen bil:
„Pogini dan in noč med drugim časom,
ko se je reklo, da se je rodil
na zemljo človek. V tèmno se spremeni,
nikdar ga v luči Bog ne razodeni,
z bridkostjo, smrtno senco ga zaseni!
Mračan vihar naj tisto noč obseže,
na druge dni naj v letu se ne veže,
naj se med mesece ne šteje stalna,
naj tista noč bo sama in brezhvalna!
Naj kolne jo, kedor preklinja dan,
komur se pokori levijatan.
Naj bodo zvezde s tèmno nje oblite,
ne vidi zarje naj za goro skrite,
ne dajo naj svetlobe ji nebesa,
ker ni zaprla onega telesa,
ki me nosilo je v nesreče boj!

Zakaj pod srcem nisem jaz umrl,
ali takoj, ko svet me je zazrl?
Zakaj sem na kolena bil sprejet?
Zakaj na prsih sem užival doj?
Tako bi namreč spaval brez besed
z vladarji, svètniki, ki si gradé
poslopja, da se v pušče premené,
ali z glavarji, polnimi zlatnine,
ki srébro v svoje spravljajo grajščine.
Ali da bi kot skriven splav ne bival,
kot tisti, ki so bili že spočeti,
a niso luči videli na sveti.
Tam zlobniki od hrupa nehajo,
utrjeni se več ne pehajo,
in onih, ki so kdaj v verigah bili,
trinogov glas ne goni h kruti sili.
Tam mali in veliki so si gosti,
gospoda svojega so sužnji prosti.

Zakaj ubogemu je dana luč?
 Zakaj življenje tem, ki so v bridkosti,
 ki čakajo, da smrt prinese ključ
 do groba, v njem zaklad željen tako?
 Možú, čigaver pot je veden dvom,
 ki Bog z nočjo obda mu pravi dom?
 Vzdihujem skrben, kadar jem slastnó,
 ječim, kot vali viherni deró.
 Zadel me strah je, ki sem se ga bal,
 kar me skrbelo je, to Bog je dal. —
 Ah, ali nisem bil potrpežljiv,
 molčeč? — Zakaj nemiren sem brez spanja,
 in božji srd se strašno v mé zaganja.“

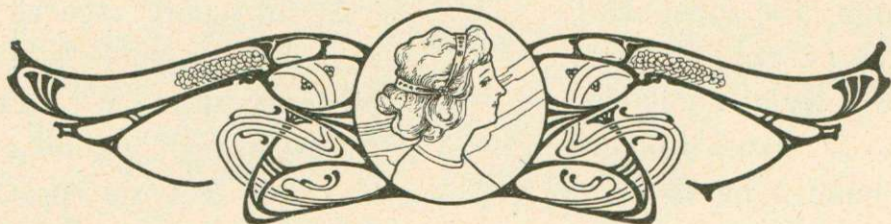
4.

Očita Elifaz mu, Temanejec:
 „Moj govor ti morda ne bo povšeči,
 a svoje misli moram ti izreči. —
 Glej, mnogotere si poučeval,
 utrujenim rokam si moč dajal.
 Pokrepčevale tvoje so besede
 ljudi, drhteče žalosti in bede.
 Zdaj sam si od nadlog zadet, oblegan,
 in ves si obnemogel, plašen, zbegan.
 Mar vedni božji strah te nič ne teši,
 da te popolnost tvojih potov reši? —
 Kdaj je nedolžnih kdo poginil, prosim,
 kdaj bili so pravični pokončani?
 Veliko takih pa v spominu nosim,
 ki hudodelstvom in strastem udani
 bridkosti sejejo in žanjejo,

ki padejo, če vanje Bog le pihne,
 če sapa le Njegove jeze dihne.
 Rjojenje leva, lévinje odmevi,
 zobje levičev bili so zdrobljeni
 brez plena tíger je zamrl kraljevi,
 mladiči levji bili razkropljeni. —

— — — — —
 Besedo skrivno čuj, rečeno meni!
 Uho jo je ujelo kradoma.
 Ob času sanj in misli sred noči,
 ko trdo spé ljudje navadoma,
 prepade groza me nenadoma,
 preplašijo se moje vse kosti. —
 Ko neki duh je mimo mene vršal,
 na meni se je slehern las nasršal.
 Podoba neka, znana nikdar preje,
 strmela je pred mojimi očmi.
 Nje glas sem čul (kot veter rahlo veje):
 — Mar je pravičen kdo v primeri z Bogom,
 čistejši človek, kakor Stvarnik večni?
 Služabniki s sijajnim svojim krogom,
 nì angeli živeli ne bi srečni,
 da Bog jim ni hudobnosti zatrl.
 Kaj oni li, ki v ilnih hišah živi,
 stvorjeni od prsti ter umrljivi,
 ki bodo, kakor molj bi jih razdril
 posekani od jutra do večera!?
 Na vekomaj poginejo, ker vera
 nikomur segla ni v srce in um.
 Ostali bodo izmed njih izvzeti,
 umrjejo, a ne v modrosti sveti.“

(Dalje.)

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

I.

mraku je dišalo po sajah. Črn stolp dima se je v brezvetrnem vzduhu dvigal visoko in se spajal s sivo meglo, ki je ležala tako nizko, da je tičal cerkveni stolp s križem v njej, kakor bi bil pribit na velikanski plafon. Sicer pa je bila vsled polne lune decembrska noč dosti svetla, da se je lahko hodilo po zmrzli poti, kjer so se sledile globoko zagažene kolesnice.

Dr. Vinko Sluga je imel ovratnik kratkega kožuha visoko zavihan, palico je stiskal pod pazduho, roke je tiščal v žepu in je hitro korakal, ker ga je skoro zeblo v noge. Parkrat je dvignil glavo iz mehke kožuho-vine in pogledal na mogočen dimnik, iz katerega so prilete tuintam iskre. Zvedeti je hotel, če je še daleč od tovarne.

Hodil je prvič to pot ponoči in zato se mu je zdela dokaj dolga. Kadar je videl iskro šiniti iz dimnika, je zbral misli, ki so se mu užigale v glavi, in zdelo se mu je, da bodo njegove ideje, ki jih je prinesel seboj, ki jih je grel na svojem srcu toliko časa, prav tako švigale na dan, kakor iskra prasketne iz dimnikovega žrela — samo da ne smejo ugasniti, ampak morajo krog sebe užigati in paliti ogenj napredka, ogenj velike ljubezni do človeštva.

Lahkih korakov je hitel po cesti. Srečalo ga je nekaj delavcev. Bili so umazani, na povenelih licih je sedela skrb. Hodili so hitro — skoro tekli so. Mladi doktor jih pozdravi: „Dober večer!“ Tako mu je rekel rajni oče, da naj ponoči slehernega ogovori. „Poštenjak se ti bo vselej odzval, kdor ima pa zle nakane, ta bo molčal. Takih ljudi se

boj, pojdi dalje, pa se večkrat ozri in z roko potipaj, kje imaš nož!“

Delavci so nekaj zamrmrali, za trenutek se ustavili, začudeno pogledali neznanca, ozrli se drug na drugega in bežali dalje, govoreč med seboj nerazločne besede.

„Čudni ljudje!“

Mladega doktorja je tako obnašanje sicer iznenadilo, ni ga pa užalostilo. Še vesel je bil. „No, to bo polje za privatno zabavo! Čakajte, za leto dni boste vriskali, če me srečate. Drugače, da, to mora biti drugače! Reveži! Kakor stroji!“

Dospel je do visokega ozidja, katero je objemalo tovarniški hrup. Pozvoni.

V vratih zaškriplje velikanski ključ, eno krilo se odpre, in visoka postava vratarjeva se sklanja pred njim.

Vinko mu stisne desetico, pogleda ga v oči — a nekaj ga pretrese. Strašne oči! To niso človeške; pošast gleda tako. Sevala je iz njih do prahu ponižna hinavščina in za njo skrita lisičja potuhnjenost.

Vratar se je zopet priklonil, zaloputnil vrata, z roko sukaj ključ, telo pa zasukal z glavo vred za doktorjem in zaklical skozi nos:

„Gospod doktor! Gospodje se imajo dobro! Naj gredó pogledat!“

„Da bi te!“

Zjezilo je Vinkota to opozarjanje. Pa se je hipoma pomiril in si mislil: „Bedakovič ima pač posebne manire!“

Izginil je čez dvorišče proti paviljonu, kjer je bilo v prvem nadstropju stanovanje za tvorniškega zdravnika.

Ko je iskal v žepu ključ do svojega stanovanja, je slišal dobro skozi nasprotna vrata na hodniku šum, petje, tudi klavir. Zdravnik je hitel, da bi čimpreje odklenil

in tiho izginil v stanovanje. Že je držal za kljuko, ko se odpró nasprotna vrata, in vihravo pride skozi nje knjigovodja. Komaj zapazi doktorja, hiti k njemu, pozdravlja ga glasno, prime za roko in kriči:

„Gospod doktor, k nam, mi se izvrstno zabavamo!“

Vleče ga kar s silo od vrat. Vinko se opravičuje, da je pozno, da ne more, da je truden. Ali knjigovodja ga tira dalje, siplje nanj cele grmade poklonov, odpre vrata in zavpije v družbo:

„Živio gospod doktor!“

Vsa družba za časek umolkne, potem pa planejo vsi od mize in pri vratih se napravi kar gneča, tako so hiteli vsi pozdravljat zdravnika.

„Oprostite, gospodje, saj še vseh obiskal nisem! Ali gospod knjigovodja je preprijazen, kar na komando sem moral v sobo!“

„Tako je! He, pri nas je vse na komando! Se boste že privadili! Kolosalno se bomo zabavali, he, živio, moj edini kolega — ker ste še samec, kakor jaz!“

Prijel je zdravnika čez pas, kakor bi ga hotel objeti, da se je Vinko moral skoro siloma oprostiti njegove roke. Bil je to mlad človek, nadziratelj v tvornici, banalnega lica, brez izraza in brez duhovitosti. Pisal se je Egon Seme.

Ko Vinko odloži kožuh in klobuk, vedejo ga k mizi, kjer je gospa knjigovodja že pripravila mesto. Nekoliko je bila v zadregi. Zdravnika še ni videla, ker je posetil gospode v pisarni, v stanovanje ga še ni bilo. Bil je šele dva dni v tvornici in je urejeval svoje stanovanje.

Dr. Sluga gre takoj k gospe, dvorljivo ji poljubi roko, se zravna kvišku in prosi oproščenja, da prihaja ob taki uri prvič v lepi dom milostne gospe.

Gospe je igral krog ustnic rahel smehljaj, njene črne oči so obtičale na licu mladega doktorja. V trenutku ga je videla celega, presodila njegovo obleko, zveselila se genialnih skodranih plavih las, občudovala njegovo visoko čelo, na katerem ni bilo ne ene črte, nobenega oblaka — bilo je še jasno kakor

pomladno jutro —, pohvalila je v srcu fini okus, kako si je doktor dal striči brado — vse to se je zgodilo v trenutku s tisto žensko malenkostno natančnostjo, ki vidi hipoma zadnji gumb na človeku in ga sodi — po gumbu . . .

„Jako me veseli, gospod doktor, da Vas vidim; saj sem že čula toliko lepega o Vas, in če je malo kasno, naj Vas ne ženira. Tak je moj mož! Prosim, izvolite!“

Ponudila mu je z graciozno kretnjo stol, in njena bela roka je kar blestela v kontrastu s črno toaletto. Ko je nagnila glavo, se ji je spustil mogočen koder črnih las na čelo, katerega je, sedaje k mizi, ročno popravila.

„Italijanka!“ si misli zdravnik in se pokloni svojemu sosеду. Ali tedaj šele zapazi, da je v družbi še nekaj oseb, katerih ne pozna. Toda že je bil pri njem knjigovodja, ki ga je seznanil v vsemi: „Stotnik Auber, nadporočnik Virant, glasbenik in komponist Vencel Vodopivec, stara hiša — moj striček — Hans Mayer, sodnik v pokoju.“ — Knjigovodja ga je objel in glasno poljubil na čelo.

„To je pa moja soproga Nana“, je hitel Vodopivec. Pri otrocih je igrala klavir.

Za Vodopivčevko sta prišla deček osmih let in nekaj starejša deklica.

„To sta pa moja dva mala lumpacija, Franci in Gerti!“

Knjigovodja je otroka poljubil. Gerti je radovedno gledala nepoznanega gospoda, Franci si je z rokavom obrisal čelo, kamor ga je papa poljubil.

Družba je sedla k mizi, čaše so se napolnile, in zdajci se dvigne knjigovodja Janez Butalič, neugnan govornik.

Velike roke je položil na mizo, potem prijel nalito čašo, obrisal si brke, pogladil plešo, potegnil telovnik čez dokaj rejeno telo in z mogočnim glasom začel:

„Gospoda moja! Trenutek je, gospoda moja, trenutek pravim, trenutek časti in veselja, ko pozdravljam, gospoda moja, kot najstarejši, našega vrlega gospoda doktorja. Gospoda moja! Povem Vam, gospod doktor, da se boste dobro imeli pri nas in spoznali

nas boste, da takih ne dobite, takih src pravim, ki bi Vas ljubila in cenila kakor mi. Torej gospoda moja, dvignimo čaše in pijmo na zdravje gospoda doktorja: Eks!“

„Eks!“ zabučil po sobi, vse čaše se dvignejo, nekaj vina steče po mizi, trkanje, globoki požirki in, oddihajoč se, sede družba ter povezne prazne kozarce na mizo.

Zdravnik je bil nekoliko v zadregi in ni vedel, ali bi odgovarjal na teh par fraz. „To je čisto navaden krok“, si je mislil. „Tedaj se pa stvari ne smatrajo za resne.“ Vendar je pa zapazil, da knjigovodja, nalivajoč vino, nekam molči in čaka odgovora. Zato se dvigne Vinko in z zvenečim glasom odgovori: „Iskrena hvala za veliko prijaznost! Dal Bog, da bi se uresničile vaše besede in želje!“

Vinko dvigne kozarec in z dobrim umom hitro spozna zadrego družbe, ki je pričakovala dolgega besedičenja, ki je ljubila govore, da so med njimi lahko šepetali med seboj pikantne opazke, nazadnje pa pili na obligatni „eks“.

Družba se je kmalu razvnela. Pričeli so peti, Seme je sedel h klavirju, tolkel v tempu polke par akordov ter z neznansko zoprnim glasom pel, da je sičalo po sobi, začetek neke laške pesmi: „Nina, la bella Nina . . .“

Vinkotu se je zdelo, da je čul podobno petje iz ust Bošnjaka, ki je vodil medveda na verigi in mu nergaje peval za ples.

„Nekoliko ste presenečeni, gospod doktor! Nocojšnja družba je malo razposajena. Ne zamerite jim!“

„To je pač nekoliko razigranosti, milostna! Jaz sem pa truden. Drugič bom že boljše volje.“

„Kako Vam ugaja tukaj?“

„No, sedaj še ne morem soditi. Prvi vtiski so bili prav dobri!“

„Le počakajte, da se enkrat spoznamo! Kolosalno bomo živel!“

Za hrbtom se je oglasil Seme. Videl je, kako gospa občuduje doktorja in kako prijazno govori z njim. Zato ni mogel več presedeti pri klavirju in je prišel k doktorju.

„Le počakajte, da vidite naše punce, hehe, milijon!“

Na te besede se oglasi vnovič knjigovodja: „Slavna gospoda! Moderna ideja je ideja ljubezni. Mi smo v dobi egalité, fraternité, demokratična ideja je velika. Torej za njo! Gospod doktor, najstarejši Vam ponujam bratimstvo!“

Vinko se je komaj zavedel, ko je že stal knjigovodja pri njem in mu potisnil kozarec v roko. Izpila sta, in Butalič je objemal doktorja in mlaskal z mokrimi ustnicami po njegovem licu.

„Pijanec!“ bi bil kmalu siknil med zobmi Vinko. Začelo mu je presedati in hotel je iti. Tedaj potrka nekdo.

„Naprej!“ se odzovejo vsi naenkrat.

Vratar vstopi.

„O klešman, oj Matevž, ti stari tambor, kaj je?“

„Prosim, gospodu nadziratelju imam naznaniti, da je pri Martinovi peči osmodila goreča ruda delavca Petra Rožmana. Ali greste pogledat?“

„Nikamor ne grem! Dva naj ga vlečeta domov, če ne more iti, če ne, naj gre pa sam! Nocoj ne grem nikamor!“

Ko Vinko to čuje, je bil že pri kožuhu. Hitro ga je oblekel in zaklical: „Gospoda, z Bogom! Lahko noč!“

„Kam, vraga, kam pa, gospod doktor?“ kriči Butalič in ga vleče nazaj.

„No, kam! K ponesrečencu. To je vendar moja dolžnost!“

„Pa-pa-pa . . . Ti psi ne poginejo tako naglo. Klešman, ali je kaj sile?“

„E, kaj bo sila! Naj se le dobro imajo!“ Njegove oči se zabliskajo in potemne. Vinko jih je videl, poklonil se Butaliču in pripomnil, kakor bi pozabil bratovščine: „Oprostite, preje ste napivali ideji ljubezni!“

Izginil je po stopnicah, za njim je klen vratar, ker ga je moral spremljati in je bil tako ob gotovo mero vina, katerega je vselej dobil od Butaliča ob takih prilikah.

Družba se je spogledala, na licih pomilovalni smeh; Butalič se je ugriznil v ustnico vsled doktorjevega odgovora, točil vino, da je teklo po mizi in klical: „Pijmo! — Tega-le bo že še minulo!“

II.

Po polnoči se je vrnil dr. Sluga iz tvornice, kjer je takoj na licu mesta ogledal ponesrečenca, obvezal opeklino in naročil potrebno do drugega dne.

Ko je stal v tistem stanu, kjer je tiktakal samo budilnik na nočni omarici, se je čul še zdajpazdaj zamolkel hrušč vesele družbe pri knjigovodju.

Dr. Sluga je zapisal v svoj dnevnik:

14. decembra. Ponesrečenec ob Martinovi cesti: Peter Rožman.

Nato se je počasi slačil, premaknil in predstavil to in ono po sobi, kar mu še ni prav ugajalo. Saj je šele drugi večer prenočeval v novem stanovanju.

Bil je dokaj truden, vendar ni pihnil takoj sveče. Ležal je vznak in gledal v strop. Prvi opravke v službi, prvi sestanek med ljudmi, s katerimi mu bo poslej treba mnogo občevati. Bil je še mlad, ves poln najboljših namenov; smatral je svoj poklic silno resno in njegova deviza je bila, da koristi, kar in kjerkoli more. Skoro devet let ga ni bilo doma. Trdo je služil vsakdanji kruh, često je stradal, toda obupoval ni nikoli. Ko mu je bilo najgorje, kot dijaku, si je grel otrple roke v podstrešni sobici pri brleči petrolejki in je delal ekscerpte iz dragih knjig. Srce mu je pa grelo upanje, da vse to nekoč mine, da sede enkrat za svojo mizo, da se vrne sicer praznih žepov, toda z glavo, vso polno znanosti, med svoje rojake in tam bo začel vršiti srečen svoje zvanje.

In nocoj je začel. In prav ta začetek mu je dokaj pokvaril tisto rožno sliko, ki si jo je ustvaril daleč od doma. Videl je družbo, ki se mu je zdela neskončno banalna, družbo, sredi katere se je zdel sam sebi neizmerno tuj. Videl je delavce, ki so počrnelih obrazov, po katerih so se videle zamazane črte, steze potnih kapelj, z napol odprtimi ustmi gledali mladega zdravnika. Skoro nikdo ni govoril; vsak pa je vanj upiral oči, ki so kričale brez sape, osuple in iznenajene: Kdo si ti? Ti, z belim ovratnikom, ti, z lepimi rokami, v snažni obleki? Ti da prideš sedaj

med nas, o polnoči, in celo prijazno govoriš z nami?

Besede so jim drhtele, ko so jecljaje odgovarjali na njegova vprašanja.

In zadaj je stal trebušni vratar, „klešman“. In tiste njegove strašne oči so klele zdravnika, zasmehovale so ga. Prestopal se je, parkrat zaklel, ker so predolgo hodili z nosilnico, da položé vanjo Petra. Dr. Sluga je zopet gledal mimogredé te oči, ki so se spreminjale v svitu žarečega ognja čisto na zeleno. Obrvi je namršil, kadar ga je kaj prašal in ga pogledal v lice. Ali tedaj se mu je zdelo, da so se tiste oči skrile za kopreno velike ponižnosti; vendar mu je bilo, kakor bi zmija, ki prileze iz luknjice in gleda po plenu, potuhnjeno umaknila glavo nazaj in tiho ždela v temnem žrelu.

Ta slika je bila zdravniku jasna pred očmi in silno grenka je bila njegovi duši. To so strašne razmere. Suženjstvo!

In Butalič — pa njegove fraze! Fraternité — blebetač! Lopov!

Vinko se je razgreval. Kar mu naglo šine pametnejša misel v glavo. — Festina lente! Stoično mirno se je sklonil k sveči, ugasnil jo in se obrnil v zid.

„Kaj če to? Vinski so bili, in jaz naj sodim! Ne —!“

Oči so se zaklopile, po sobi je donelo pikanje nihala.

Drugo jutro je bil zdravnik točno ob osmih že v tvorniški bolnici, ki je bila dobrih deset minut oddaljena in je stala s hrbtom proti hrastovemu gozdiču. Lega je napravila na Vinkota najboljši vtisek. „Kakor nalašč“, je mrmral predse v čisti in sveži decembrski zrak, ki mu je prijazno rezal v zdravo lice in po kožuhu obešal bele iglice. Pri vhodu ga je sprejela s pravim suženjskim poklonom — priletna ženska. Bila je Marjeta — strežnica v bolnici. Z eno nogo je drsala po tleh v velikih opankah; v kolenu je bila okorela. Poganjala se je z vso silo po hodniku, hitela do vrat, ki so vodile v bolniško sobo ter prijela za kljuko.

„Naj bodo gnadjivi, gospod doktor, pometla še nisem!“

„Že dobro!“

Vinko je sam prijel za kljuko in vstopil pred Marjeto v sobo. Sprejel ga je vzduh dolgo zaprte sobe. Iz peči se je kadilo.

Dr. Sluga je bil ozlovoljen, da bi bil najrajši trdo oštel starico. Ko jo je pa pogledal, se mu je polegel srd. Stala je reva pred njim z drhtečim očesom, roke je imela sklenjene, kakor bi molila rožni venec, vdrte ustnice so ji migale, kakor bi legel vanje plač sirote, ki čaka, da zavihtiš nadnjo bič namesto da ji odrežeš kos kruha.

„Tetka, to si zapomnite, da pridem vsak dan, če bo kak bolnik, točno ob osmih. Dotlej naj bo vse snažno, pometeno. Okno morate vsak dan odpreti, peč naj se zamaže. To zadnje bom naročil sam. Ste razumeli?“

„Prosim, gospod, prosim lepo, vse naredim, natančno vse, prosim, kar ukažejo!“

Postrežnica je brez konca in kraja še mrmrala: „Prosim lepo, prosim, gospod“, ko je stal zdravnik že ob postelji ponesrečenega Petra. Drsula je za njim, sklonila se parkrat in pobrala na tleh veliko smet ter jo stisnila v žep.

„Boli? Ali ste kaj spali?“

„Zaspal nisem, a bolečine so ponehale proti jutru.“

„Bomo videli!“

Zdravnik je pogledal opekline in zadovoljno pokimal.

„Ne bo sile! Upam, da kmalu vstanete!“

Potem je šel k omari — lekarni — začel pregledavati obveze, izbral neko mazilo in se vrnil k bolniku ter mu z veliko spretnostjo ovil nogo.

„Jim pomagam?“

Marjeta se je silila k postelji in tiščala koščeni roki proti vznožju, da bi kaj poprijela. Toda ni bilo treba in ni bilo prilike. Vinko je bil sam ročen in hiter dovolj.

„Sedaj ga dobro odenite in takoj odprite okna vsaj za četrto ure!“

Marjeta je znašala odeje s postelj na bolnika, Vinko je med tem preiskaval lekarno. Čedalje bolj nervozno je odpiral steklenke, duhal, skimaval z glavo, ogledo-

val kirurškično orodje ter je jezno metal v predale. Zaklenil je omaro, da se je potresla.

Marjeta je pogledavala nanj s trepetom, popravila parkrat bele štrene redkih las pod staro tibetasto ruto in zopet in zopet sklenila roke kakor za molitev.

„Sedaj mu pa kaj dobrega skuhajte! Lahko jé vse.“

„Prosim, gospod, prosim lepo!“

Vinko je oblekel kožuh in šel.

„Ješ, ješ, ješ Peter, ali so hudi, kaj?“

„Nič niso hudi! Duša je to, božja duša!“

„Saj res, Peter, prav imaš. Ali si slišal?“

„Teta“ so mi rekli! Ješ, ješ, ješ — Peter, ali si slišal?“

„Marjeta, ali si ti slišala in videla, kako je zmetal tam v omari vse navskriž?“

„Saj pravim, da so hudi!“

„Hudi, pa ne na nas! Zato so hudi, ker so vsa zdravila stara in za nič. Marjeta, zdaj ne bo sile bolnikom.“

„Ješ, ješ, ješ — Peter, ‚teta‘ so mi rekli. Oj, tavžent žegnov nanje!“

Marjeta se je prekrižala s koščeno roko in jo dvigala kvišku pa klencala k oknom, da jih odpre.

Vinko se ni vrnil naravnost v tovarno. Solnce je uprav priplulo nad gorami. Po drevesih je vztrepetalo ivje in se vsipalo na zemljo. Krenil je ob šumeči vodi, ki je bučala v globokem koritu, vsa obita in ovita od blestečega ledu. „Ne, ne, drugače mora biti. Bože, kak nered, kaka zapuščenost! S tem naj zdravim? Nič novejših aparatov, instrumenti — ba — za konjuha.“ Jezne misli so se dvigale v njem, kakor pene od deroče vode. Toda ni se jim vdal. „Previdno je treba začeti. Imeti moram hrbet najpreje varen. Prvo je, da si ogledam svojega kolega — okrajnega zdravnika, ki ima moč, ki lahko pritisne.“ S to mislijo je bil Vinko zadovoljen in vdal se je takoj vtiskom lepe narave. V ozadju so se blestele zasnežene planine, od mesta je donelo zvonjenje, v tovarni je bil hrup in ropot, šumenje jermenov, sičanje koles in hropenje pare pri raznih dimnikih. Proti jugu se je razprostirala dosti prostorna ravan, po kateri so bili borovi gozdiči,

ki so sedeli sredi sneženega polja, kakor črne zaplate na beli odeji.

Celo uro je šetal zdravnik ob vodi, potem pa krenil proti zidu in šel skozi vrata v tovarno.

Na dvorišču je srečal ravnatelja.

„Odkod, gospod doktor?“

„V bolnici sem bil, potem sem se pa nekoliko izprehodil. Krasen dan!“

„Žal, da ni saninca! Bila bi krasna šlitaža!“

„No, kako Vam ugaja tu?“

„Hvala lepa! Krasna pokrajina!“

„Kaj ne! Počakajte, da pride novo leto. Zima je zima!“

Ravnatelj Leo Nussdorfer se je rahlo priklonil in hotel dalje. Bil je bolj majhne postave, rejen; v ustih je imel večno portoriko, hodil je s kratkimi koraki, ki so bili pa energični, ali vsaj koraki tistega, ki se zaveda oblasti.

„Oprostite, gospod ravnatelj, morda ni posebno umestno, pa si vendar drznem prašati: Kdaj bi bilo ugodno, da se poklonim milostni gospe soprogi?“

„Izvolite kar danes! Danes je doma, sicer gre večkrat dopoldne v mesto!“

„Hvala lepa, gospod ravnatelj!“

Ob enajstih je stal dr. Sluga popolnoma opravljen za obisk. Pred zrcalom si je popravljal kravato in gledal, da ni bilo praška na suknji. Ko je bil gotov, se je zasmel na glas pred ogledalom samemu sebi.

„Vrag, če to ni pretirano, kar se zahteva od človeka, da more v salon! In če nisi moderen, pa ti zaradi ovratnika ali kravate, ki stane dve kroni, rečejo, da si gumpec. Oj, ti moda moderna! Tako, sedaj pa še ti, svetli črnc, ki si na dan promocije tako žalostno ulogo igral pri Gambrinu pod mizo — še ti na glavo — Actum est — gotov sem!“

(Dalje.)

ROMAN ROMANOV.

ROJENICE SO PELE ...

Zibala zibelko mamica,
zibelko lepo zares,
da bi dete zasanjalo prej,
pa je še pela vmes.

— Kadar boš, sinček, dorastel ti,
pa vojak boš zal,
pa boš opasal sabljico
in se na vojsko podal.

— Vse boš postrelil sovražnike
in se boš vrnil domov:
videl boš, sinček, tistikrat,
kaj je domači krov! —

Sladko je dete zadremalo,
z mrakom je prišel mir —
Čudno pesem, prečudno res
prinesel je mirni večer:

— Kadar boš, sinček, dorastel ti,
pa vojak boš zal,
pa boš opasal sabljico
in se na vojsko podal.

— Krogljica priletela bo,
v tvoje bo prsi šla —
Nikoli več se vrnil ne boš
na mila domača tla! —

Rojenice so pele mordà,
vile so pele takó ...
Tiho je tekla zibelka,
mamice strah je biló ...

HOLANDSKA POKRAJINA: IZ OKOLICE ZAANDAMA.

DR. EVGEN LAMPE:

V MAJHNI KOČI VELIKEGA CARJA.

IZLET IZ AMSTERDAMA V ZAANDAM.

Bilo je v začetku meseca avgusta, ko sem potoval po Holandskem, da tudi v tej, nam tako malo znani, a v marsikaterem oziru zanimivi državici vsaj mimo grede proučim nekoliko tamošnje socialne razmere. Iz bogate Antverpe sem šel proti severu čez Rotterdam, domovino humanista Erazma, ki je zdaj eno najvažnejših pristanišč za izseljevanje, v Haag, kjer je stolica mlade kraljice Viljemine, čez Scheveningen ¹⁾, najdražje morsko kopališče, koder se ameriški bogataši ponašajo s svojimi dolarji, dalje čez Leyden, mesto učenjakov, in čez Haarlem, domovino vrtnarjev, v največje holandsko mesto — Amsterdam, kjer sem se ustavil dalj časa.

Kako bi bil mogel tukaj opustiti lepo priložnost, da ne bi odplul v bližnji Zaandam, kateri si je pridobil tako pravljico znamenitost v svetovni zgodovini? Saj „roma“

¹⁾ Izgovori Skeveningen.

tja vsako leto toliko vzhodnih Slovanov, da si ogledajo beraško zibelko, v kateri je mati Evropa zibala mlado rusko omiko, to trmoglavo, barbarsko dete s sneženih vzhodnih poljan, ki je danes zraslo v tako orjaškega junaka? Izlet je kratek in prijazen. Lahko se vozimo po železnici ali s parnikom. V nekaj urah smo tam in zopet nazaj.

Brž odpravimo dopoldne vse posle, da smo popoldne prosti! Na razgovor me je povabil monsignor Eygenraam, častitljiv starček, ki je dolgo časa z rajnim Schaepmanom ¹⁾ vodil holandske katoličane in si je kot urednik političnega lista „De Tijd“ ²⁾ pridobil mnogo zaslug za katoliško stvar — v protestantovski Holandiji. Tega pač ne smem zanemariti! Stopimo torej najprej malo k njemu!

V sredi mesta, na enem najstarejših trgov, Spui ³⁾ imenovanem, se dviga velika hiša,

¹⁾ Izg. Skapman.

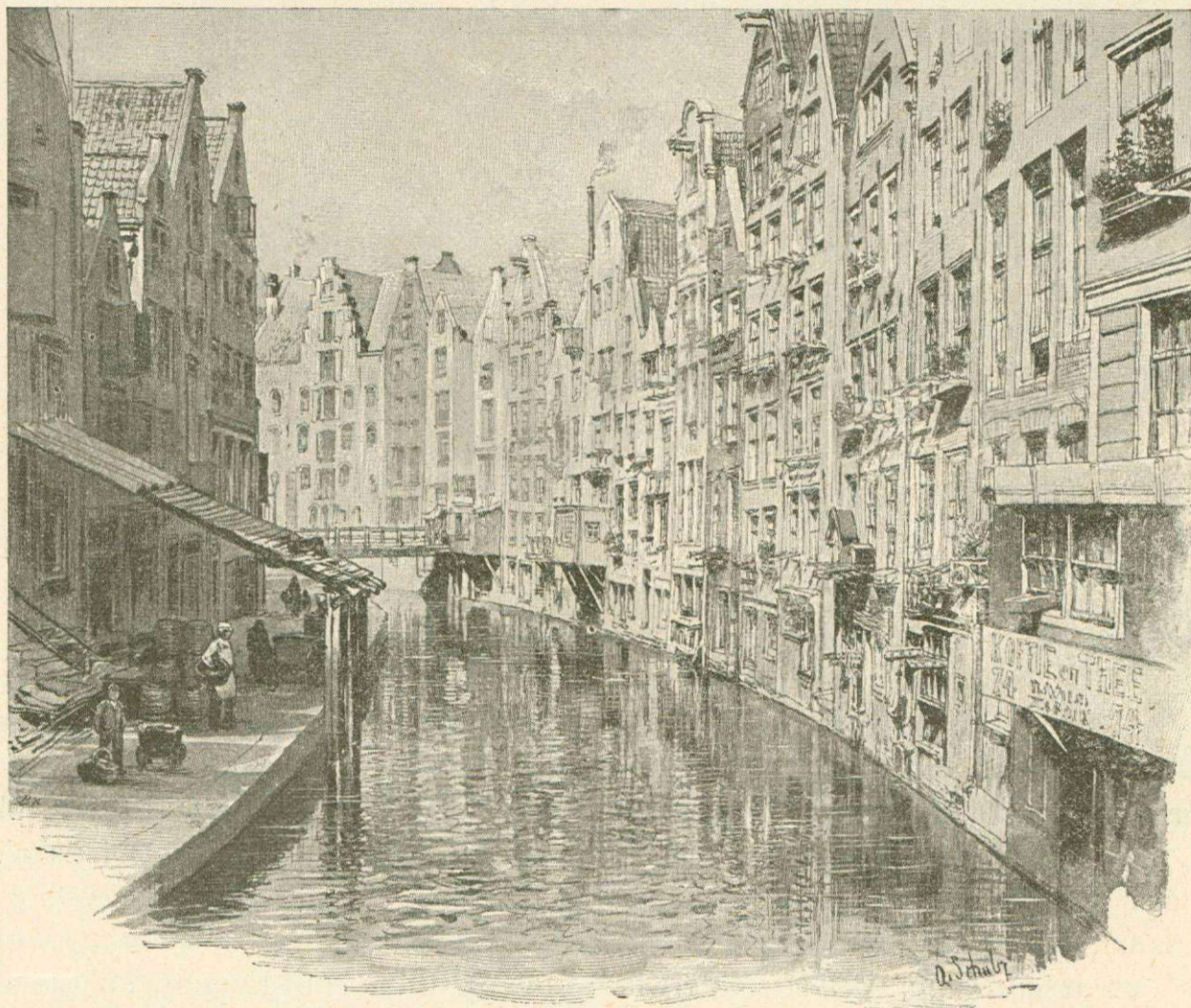
²⁾ Tijd (izg. tajd) = čas.

³⁾ Izg. Spoj.

skoraj bi rekel — palača. To je „Maagdehuis“¹⁾, zavetišče za katoliška dekleta. Tu notri deluje naš monsignor kot ravnatelj in duhovni oče.

Udarimo jo torej naravnost tja! Na desni stoji velik ženski samostan „Begyn-hof“, kjer žive „begine“, prav poseben red, ki je zelo razširjen po Belgiji in po Holandskem. Ves dan delajo; zlasti njih ženska ročna dela so dalekozna in njim gre za sluga, da se je čipkarstvo na Nizozem-

k skupni službi božji. Holandci pravijo, da imajo begine tedaj „lof“¹⁾ — zahvalnico. Tu jih lahko vidiš, kako kleče v poltemi svoje gotske cerkvice, v temnih, modrih oblačilih, z glavo nagnjeno pod dolgimi pajčolani na široki, beli ovratnik. Skozi visoka okna spuščajo živo barvane slike temnopisane žarke, ki se mešajo v negotovi luči in dajejo zamolklo-pestro, čarobno svetlobo. Od oltarja sem pa trepečejo živahni plamenčki utripajočih sveč. Globoko pretrese

IZ STAREGA AMSTERDAMA: OUDEZIJDGRACHT.

skem razvilo tako visoko. Kadar ne molijo v cerkvi, so zbrane v dvorani, kjer skupaj delajo. Čez šest let dobi vsaka pravico do ene od malih hišic, ki so postavljene na samostanskem prostoru v krogu okoli cerkve. Vsaka hišica ima k večjemu dve do štiri stanovanja, svojo številko in svojega patrona — svetnika. Ob petih zjutraj in zvečer v mraku se morajo zbrati vsak dan

ta prizor vsakoga, ki stopi s hrupnega trga na ta posvečena tla. Tenki ženski glasovi pa pevajo psalme in himne, da se ti zdi, kot bi poslušal glasove z drugega sveta, ki je daleč, daleč od te nesrečne zemlje.

A mi zavijemo na levo k drugemu zavodu. Pri stranskem vhodu pozvonimo. Čez nekaj časa se prikaže vratarica. S svojim poštenim, širokim holandskim obrazom je

¹⁾ Izg. Magdehojs.

¹⁾ „Lof“ = Lob, hvala.

skoro podobna Kranjcam, a na glavi ima snežnobelo čepico, skrbno poglajeno in likano, kakor je navada na Nizozemskem.

„Goeden dag, jungjuffrow!“¹⁾ To je hitro povedano v pravilni holandsčini. A zdaj pride težava. Jaz zberem vse koščke holandskega jezika, kar sem jih mimogrede pobral tuintam. A ona mi kmalu razodene, da ne — razume nemškega. Jaz forej niti tega nisem dosegel, da bi bila ona vedela, da govorim njen jezik! Pa sva se vendar

tal — in s to vlečko se nisem mogel nikdar sprijazniti ter sem se ji kazal vedno sovražnega — vendar mi je jako ugajalo njegovo resno, premišljeno govorjenje, ki kaže moža z globokimi nazori in visoko izobrazbo.

Nemščina mu je šla trdo, kakor bi orehe trl. „Pri nas ne govorimo nikdar nemško“, se je izgovarjal. In ker je šla meni holandsčina še mnogo slabje, sva sklenila kompromis ter govorila francosko. To pa mu je šlo gladko, kakor rojenemu Francozu. Na zapadu sploh nemščina nima več tal; ho-

landščina se dviga ter ima že veliko književnost. Kot svetovna jezika pa v zapadnih

AMSTERDAM: CERKEV SV. NIKOLAJA IN PRINS-HENRIKS-KADE.

kmalo toliko sporazumela, da sem prišel v sprejemno sobo, in čez nekaj trenutkov mi je sedel nasproti sam monsignor Eygenraam.

Jako inteligen ten mož je ta sivolasi, bolelni gospod v modroobrobljenem talarju. Njegov talar ima sicer po holandski in belgijski šegi majhno vlečko, katera se zunaj cerkve zaviha in pripne, da se ne dotika

¹⁾ Goeden (izg. guden) dag, jungjuffrow (izgovori jungjuffrau, = dober dan, gospodična.

krajih nemški jezik izpodrivata francoščina in angleščina.

„Od mene ne boste mnogo izvedeli“, dejal je na moje vprašanje. „Leta in leta sem se trudil, a naporno uredniško delo mi je uničilo živce. Zbolel sem nevarno in moral zapustiti javnost. Zdaj delujem v tem mirnem zavodu in se krepim za nadaljnje delo. Iz novejšega časa ničesa ne vem in ne smem vedeti.“

„Razujem“, odvrnem monsignorju. „Taka je splošna uredniška usoda. Uredniki političnih listov nosijo vso težo javnega življenja na svojih ramah. Vse morajo vedeti, vse morajo videti, in ako ne znajo tudi vsega slutiti, jim je hitro kaka nesreča za petami. In kdor zagovarja dobro stvar, je še na slabšem, ker ima često za sodnike one, katerih nasilstvo odvrča.“

Bolesten nasmeh mu je izpreletel resno lice:

„Ni čas, da bi tožili. Poglejva rajši, kaj smo dosegli! Naš glavni boj se suče zdaj okoli šolskega vprašanja. Država se je postavila v verskem oziru na popolnoma indiferentno stališče. Temu so se zdaj uprle vse verske ločine, katerih je toliko na Holandskem. Katoličani smo vedno zahtevali versko šolo. A v protestantizmu so se borile pozitivno - krščanske in racionališko - liberalne stranke. Najprej je zmagala zadnja struja, katera je naši državi vladala skozi zadnja desetletja. A zdaj zmaguje krščanska zavest, in sedanje ministrstvo stoji že zopet na stališču verske vzgoje. Redove, ki jih izganja Francija, pri nas sprejemamo in jih podpiramo pri snovanju krščanskih šol. Ena najvažnejših pridobitev za katoličane je ustanovitev stolice za tomistično modroslovje na amsterdamskem vseučilišču. To vseučilišče je občinsko, osnovano na pozitivno-krščanskem temelju in šteje čez tisoč slušavcev. Modroslovje razlaga dominikanec de Groot. Poleg tega imamo za vzgojo katoliške duhovščine še devet svobodnih semenišč, ki niso pod državnim nadzorstvom.“

„Izborno!“ vzkliknem. „Kdo bi si mislil, da je katolicizem toli krepak in delaven na severu! Pri nas na jugu mislimo, da je severno od Belgije že vsega konec. In vendar bi se šli lahko semkaj marsičesa učiti. Ali se pa tudi ljudstvo kaj drži cerkve?“

„Seveda! V tem oziru je Holandec vesten in značajan. Pojdite po katoliških cerkvah nizozemskih, in čudili se boste ne le zgradbam, ki so nastale v novejšem času, ampak tudi ljudstvu, ki jih obiskuje. Liberalizem ni mogel izbrisati verske zavesti iz ljudstva.

Danes je na Holandskem ves značaj javnega in zasebnega življenja konfesionalen. Poglejte zlasti dobrodelne zavode, kateri so na Holandskem bolje organizirani, kakor v katerikoli drugi deželi na svetu! Vsaka sekta ima svoje sirotišnice, svoja podporna društva, svoja zavetišča. Samo v Amsterdamu imamo čez sto bolnišnic, sirotišnic in drugih dobrodelnih zavodov. Tu prihaja verska družba nasproti vsaki socialni in zasebni bedi. Bolnišnice se imenujejo „gasthuizen“¹⁾ zavetišča pa „hofjes“ — dvorci. Zavetišča so zidana tako, da je v sredi veliko dvorišče („hof“), okoli njega pa stoje hišice, ki se brezplačno oddajajo ubogim, zavetja potrebnim starčkom. Tu skoro ni najti revščine; vsakdo, ki se le hoče potruditi, najde svoj pošten kruh.

Tukaj ima vsaka verska družba tudi svoje hotele in svoje prodajalne. Vsakdo se drži svojcev, in to nekaj pomenja v deželi, kjer je protestantizem razkrojil družbo v toliko raznih ver. Sicer protestantizem tudi tu v dogmatičnem oziru razpada. Pridigarji verujejo mnogo manj, kakor pa preprosto ljudstvo, ki si je zaklad krščanske vere ohranilo še izza katoliških časov. Vendar fanatizem protestantovskih ločin jim je ostal še vedno. To se kaže zlasti pri mešanih zakonih, kjer katoličani vedno največ izgube. Protestantovski del je vselej nestrpnější od katoliškega. To je sad vzgoje, ker katoličani poučujemo mladino v pozitivnem nauku, a protestantje imajo pozitivnega tako malo, da pri verskem pouku večinoma le zabavljajo čez vse, kar je katoliškega. Povsod, kjer žive protestantje in katoličani skupaj, boste videli, da so katoličani tolerantnejši in da nimajo onega nagnjenja do obrekovanja drugovercev, katero je pri nasprotnikih tako razvito.“

V takih razgovorih nama je hitro potekal čas. Poslovil sem se, proseč, da smem še priti, ako mi bo čas dopustil.

A vrata se odpró, in nekdo pokliče monsignorja vun. Kmalu se vrne in takoj pri vratih vzklikne:

¹⁾ Izg. gasthojzen.

„Ali že veste veliko novico?“

„Ničesa ne vem.“

„Habemus papam!“ reče slovesno. „Papeža imamo!“

„Katerega? Ali je Rampolla, Vanutelli?“

„Ne! — Kardinal Svampa! Ravnokar je prišla brzojavka iz Rima: Kardinal Svampa je izvoljen!“

„Hm, Svampa!“ rečem nekoliko iznenaden. „Ko sem bil nedavno v Bologni, kjer stoluje, so mi rekli, da je bolan njihov kardinal. A to je vse eno: Petrova skala še stoji.“

In poslovala sva se. Moj dobri monsignor je bil slabo slišal, in jaz sem povzdignjenega duha korakal skozi Amsterdam, misleč, da je naš papež — kardinal Svampa.

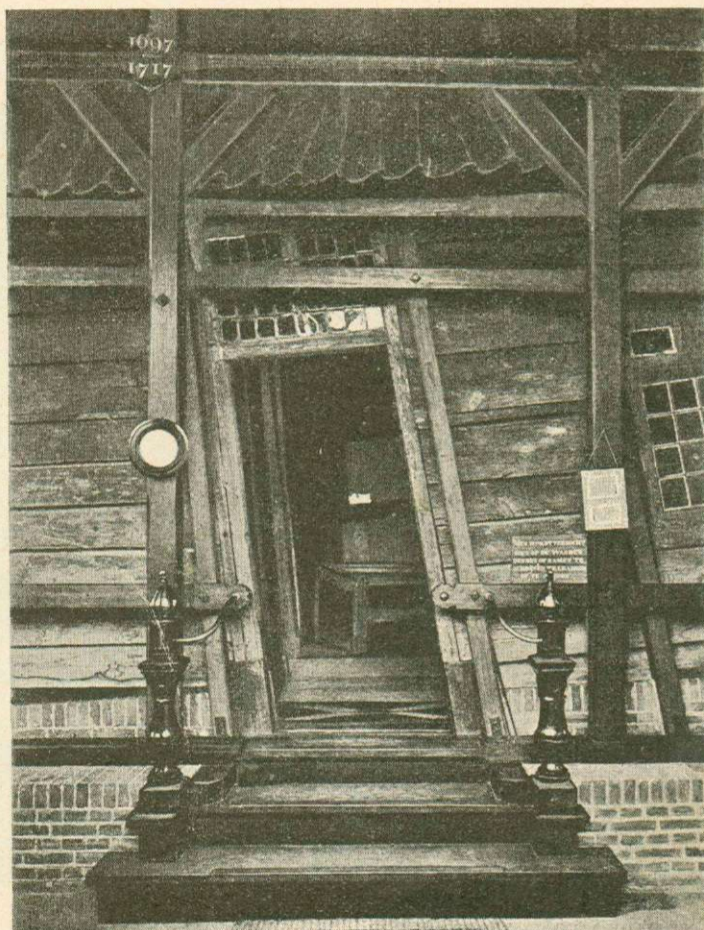
To Vam je zanimivo mesto — ta pisani Amsterdam! S predmestji ima 513.000 prebivavcev, od katerih je do 80.000 katoličanov. A ker se nama mudi v pristanišče, hitiva brez odloga skozi te krive ulice, in bodi zadovoljen, dragi čitatelj, če ti le tuintam ob kakem voglu mimogrede razložim kakšno stvar.

Udariva jo na desno skozi „ghetto“ — judovski del mesta! Ne ustraši se, duša krščanska! Pripravi se, kajti zdaj boš videl 30.000 judov, pravih, pristnih abrahamovičev, domačih in tujih iz vseh delov sveta. Tu je mnogo ruskih in poljskih hebrejcev, a prvi med vsemi so vendar portugiški judje, ki se tudi še najbolj drže svojih starih običajev.

„Kaj pa je to?“ vprašuješ strmé, preden stopiva v staro ulico. „Vse se bo podrlo in sesulo!“ Res, hiše vise vse po strani. Štirinadstropne hiše vise često po pol metra in še več čez na ulico, da se ti zdi: Zdaj zdaj bo zropotalo. A ne boj se! Te hiše morda že sto let tako visé, in še bodo, — ako ne pogoré. Kajti tu je vse iz lesa in opeke. Tla so mehka in močvirna ter se rada udajajo, če niso prav dobro pilotirana. Cela hiša, da, cela ulica se nagne, in če bi bilo mesto zidano iz kamenja, bi ležalo kmalu na kupu. A les drži in se podpira. Velikih stopnic tu ni. Na sredi hiše vodijo navzgor

prav ozke, lesene stopnice. Zato pa tukaj hišni gospodar nerednim stanovavcem ne pokaže vrat, kadar se jih hoče iznebiti, ampak — okna. Ljudje se selijo namreč skozi okna. Pod streho je veliko bruno, ki molí vun na cesto. Po njem se z vrvmi hišna oprava potegne kvišku in skozi okno spravi v hišo. Zato pa nič ne škoduje, če hiša malo vun visi. Brez skrbi torej pojdiva dalje!

Ulice so ozke, hiše visoke. Čez nekaj mostov pridemo kmalu v judovsko mesto. Ljudstva je mnogo; Vse je živo in glasno.

Vrata v hišico carja Petra v Zaandamu.

Ob levi in desni so razne prodajalnice, umazane, nizke in temne. Prodaja se večinoma živež, zelenjava, les, oglje in podobno blago. Na tleh se igrajo otroci, strgani in zamazani, skozi vrata pa gledajo temnopolte judinje z očmi kot žarečimi oglji in pravilno zaviti nosovi. Popolnoma judovski značaj gospoduje tu, kakor ga vidiš v Sevilli, na Dunaju, v Galiciji ali pa v Kišenevu! Nekateri nos je prav podoben srpu, a ni nevaren, ker je širok in mesnat. Iznenadijo te mnogoštevilni hebrejski napisi. A z drobnej-

šimi črkami najdeš nad mesnicami, prodajalnami in gostilnami besede „Onder rabbinische toezicht — pod rabinskim nadzorstvom!“ To so vam ortodoksni ti judje, da jim služi rabinsko nadzorstvo še celo za reklamo! Kaj bi rekli Ljubljancje, če bi se nad njihovimi prodajalnami zasvetili napis: „Pod župnijskim nadzorstvom!“ A to „nadzorstvo“ menda ni posebno hudo. Ravno grem mimo mesnice. Kdo ne bi bil tako hudoben, da ne bi pogledal tudi noter, seveda le mimogrede in od daleč, kajti tri dni bi izgubil veselje do vsake jedi, če bi bil pet minut v judovski mesnici! Tam zadaj

v kotu vidiš nekaj klobas. Kako pridejo te v judovsko prodajalno? Če to vprašaš, se bo izgovarjal gostobesedni mesar, da so te klobase narejene edino le iz mesa „čistih živali“ in da ni v njih prav nič po Mojzesovi postavi prepovedanega; če je pa kaj napačnega v njih, se bo rotil pri vseh očakih,

da so namenjene edino le za „gojime“, — za kristjane in druge nevernike. Kupčevati pa sme jud z njimi, če jih tudi ne sme jesti — zakaj pa ne?

A bolje bo, če nič ne vprašava, ker vsakdo vidi, da nisva domačina, in tujcu se ne odpuščajo izlepa nerodna vprašanja.

Zavijeva jo okoli ogla. Vrišč in krik nama udari na uho. Sredi ulice stoji starec, ki goni staro lajno, okoli njega je pa vse črno mladega ljudstva. To skače, pleše, se prekucuje in vpije, kakor bi hotelo razdreti utrjeno Je-

riho. Nekaj korakov stopiva dalje, a kmalu se nama zapre pot. Pod nogami kar mrgoli črnolasi in krivonosih mladih judov in judinj, ki uganjajo svoje veselje dalje brez ozira na javni promet. Midva hočeva dalje. Zastonj vsak poizkus! Ali se naj boriva, ali naj udariva, ali naj kaj pohodiva? Ulica je zamašena s tem kričečim občinstvom. Še nekaj korakov storiva v gnječo, a nihče se ne umakne, ampak vse kriči s staro polomljeno lajno, se drži za roke in skače, kakor obsedeno. Majhen judek te pa od strani pogleda ter ti pokaže „osla“, češ, kaj boš ti tod, ki ne spadaš med nas? Za Boga, ali

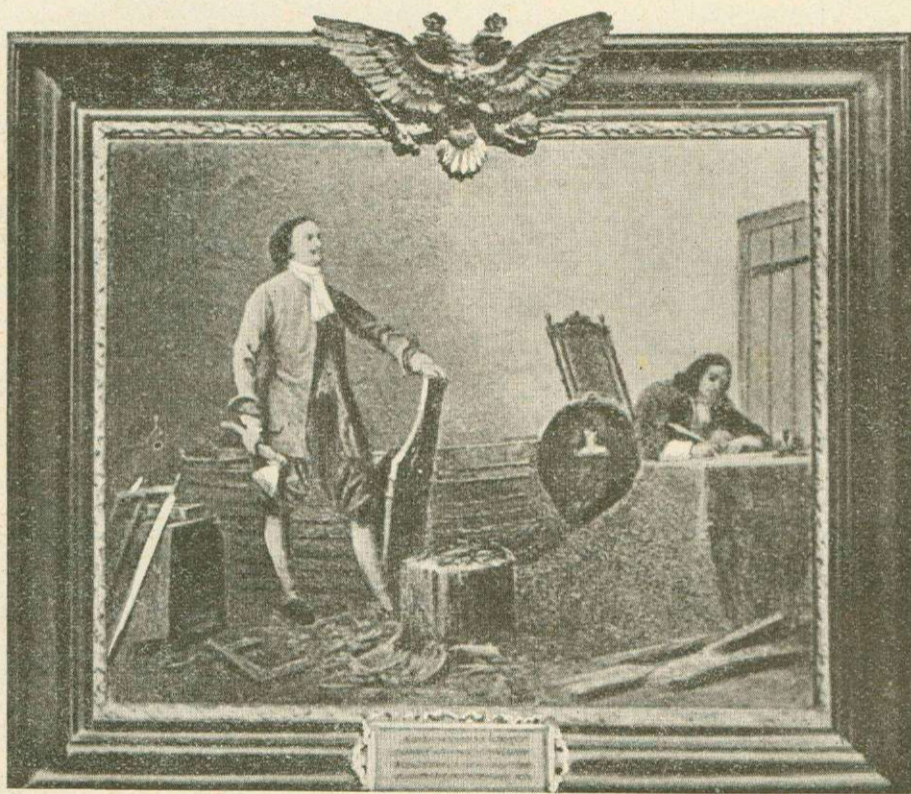
ima še kak narod na svetu toliko otrok in tako glasnih, kakor amsterdamski judje?

Tu je zaman vsaka borba. Umakneva se in greva nazaj.

Čudno je zidan Amsterdam. Reka Amstel se izliva tukaj v morje, in od tod ima mesto svoje ime: Nasisp ob Amstli. A tu ni trdnih tal. Mesto je postavljeno

na lagune, kakor Benetke. Skozi celo mesto so napeljane vodne poti, tako da se voziš lahko z ladjo po vsem Amsterdamu. Zato so pa glavne ulice take: V sredi je širok vodni jarek — glavna prometna pot; ob straneh pa sta tlakani cesti za vozove in pešce. Čez vodo so napeljani premakljivi mostovi, ki se dajo dvigniti ali obrniti, da se vozijo lahko večje ladje.

Skozi ozko ulico prideva na glavni trg, ki ga imenujejo Amsterdamski „Dam“. Ob levi pustiva „Paleis“, kraljevo palačo, katere resno

Car Peter Veliki teše ladjo.
Slika v hišici carja Petra v Zaandamu.

renesanško pročelje gleda doli na krasen vodnjak sredi trga. Zgradba je stala malenkost šestnajstih milijonov kron, pa ne naredi posebnega vtiska. Okoli palače ni nič vrta. Postavljena je sredi trga, ker je bila namenjena izpočetka za mestno hišo, a leta 1808. so jo podarili Ludoviku Bonapartu, ki je tu vžival kratko veselje svojega nezasluzenega kraljevanja. Notri so lepe slike, ki jih pa ne utegneva pogledati.

Hitiva dalje mimo stare borze ter pustiva za seboj novo borzo, trdnjavi podobno ogromno poslopje. Zaradi borze je ravno v teh dneh razburjeno v z amster-

zahvalo zato so dali mestni očetje svojim nadobudnim potomcem pravico, da se smejo tudi oni svobodno razkoračiti na borzi. To svoboščino pa mladina tudi prav izdatno izrablja. Tisti teden je na borzi dirindaj, kot bi vse peklenščke izpustil. Otroci pridejo s trobentami, piščalkami in bobni ter naredé veliko komedijo. Dokler je služila stara borza svojemu namenu, se ni nihče drznil predlagati, da se naj mladini prikrajša ta starodavna pravica. A zdaj, ko se seli Merkurjev rod v novo poslopje, je nastopilo pravno vprašanje, ali se preselijo tja tudi privilegiji mladih trobentačev. Mladina se

SOBA V HIŠICI CARJA PETRA.

damsko prebivalstvo. A temu ni vzrok kaka predrzna spekulacija — ne, nekaj prav otročjega, česar človek skoro ne bi zaupal tem resnim ljudem. Skozi en teden meseca avgusta ali septembra imajo namreč amsterdamski otroci pravico, da zborujejo na borzi neomejeno kot gospodarji v hiši. To je starodavna navada, na katero mnogo drži tukajšnja mladina — in po pravici. L. 1622. so hoteli anarhisti tedanjih dni pognati v zrak staro borzo. Otroci so prišli na sled tej nakani ter so preprečili veliko nesrečo. V

seveda poteguje za svoje pravice. Bode-li zmagala romantika nad trgovsko prozo?

A ne razburjajva se še midva, ker nimava časa za to! Čez Damrak hitiva proti kolo-dvoru.

Iz množice, ki jo srečujeva na tej živahni poti, nas zbode v oči tuintam kaka posebna oprava. Zlasti gojenci raznih sirotišč so čedno uniformirani. Vedno srečaš katerega na ulici. Tu vidiš mladeniča, ki je opravljen črno in rdeče, a na poseben način: Vsa leva stran je rdeča, in vsa desna stran je črna.

To je gojenec občinskega sirotišča. Tam srečaš zopet nekaj že odraslih deklic. Tudi te so ravno tako lično razdeljene od zgoraj navzdol v rdečo in črno polovico. Črna in rdeča sta namreč mestni barvi amsterdamski. Taka sirota hodi torej po ulici kot živa mestna zastava. Tam vidiš dečke v vrsti, elegantno črno oblečene; okoli vratu in čez rame imajo širok, ruti podoben ovratnik, na glavi pa jim sedi snežnobela čepica. To so gojenci katoliškega sirotišča, prav zali in živahni dečki. Lutrski gojenci so rjavi, drugi, ne vem, katere sekte, so modri, in tako dalje. Nikoli ne bi bil verjel, da more smisel za javno dobrotelost tako prošiniti ves narod, kakor sem videl tukaj na Holandskem.

Kolodvor je velikanska stavba, postavljena ravno pred pristanišče. Ceste za vozove in pešce so izpeljane pod tirom. Kmalu smo v pristanišču. Ladja pri ladji je tu zasedrana. Najprej vidimo velike parobrode, ki so pripluli iz Vzhodne Indije in dovažajo ogromne množice kolonialnega blaga. Veliki vzvodi, ki jih gonijo parni stroji, dvigajo zavoje iz globine ladje, jih v visokem loku prenašajo na suho in varno postavljajo na suha tla.

Odtod prideva k svoji postaji „Stoomboten nach Nord-West-Holland.“¹⁾ Ličen parobrodek, nekoliko večji od onega, ki vozi med Reko in Krkom, nas že čaka. Hitro stopimo vanj.

Lep razgled se nam nudi po pristanišču. Tu se dvigajo jambori trebušnatih jadrnic, tam se napihujejo umazana jadra ribiških, na debelo zasmoljenih čolnov, a ponosno puhajo med njimi v zrak črne oblake velikanski parobrodi, kakor očka, ki kadi iz pipe v sredi med majhnimi otroki. Na obrežju pa se pehajo črno-umazani dninarji za vsakdanji kruh. Med njimi prodajajo zijala majhni raztrganci, katerih prihodnost je tudi na morju.

Ali vidite gručo ljudi ravno pred vhodom na naš parnik? Mlad človek z raztrgano suk-njo in angleškim polcilindrom na glavi čepi

¹⁾ Parobrodi za severozapadno Holandsko.

na tleh in premetuje tri kvarte. Zdaj jih obrne vse tri in pokaže gledavcem: „Pikov kralj, srčni fant, karova baba! Ali ste videli?“ zarjove.

„Videli!“ odgovore vsi.

Hitro jih obrne, da se vidi kvartam le hrbet. Še enkrat jih pokaže in zopet obrne. Nato jih dvakrat v naglici prestavi.

„Kje je pikov kralj?“ zavpije zopet in vrže srebrn holandski goldinar na tla.

Kmalu zapoje drugi goldinar na tleh.

„Ta-le je!“ se oglasi eden. Zmotil se je in zapadel goldinar. Igra se ponavlja. Čudno: Vedno se zmoti oni, ki ugiba.

„Ta lopov goljufa!“ zakliče eden.

„Ni res!“ zavrne ta. „Pa dajmo še enkrat, da se prepričate!“

Zopet zazvené goldinarji na kamenitem tlaku.

„Kje je srčni fant?“

Zastonj! Ugibavci so izgubili. Eden sune „umetnika“ z nogo, drugi ga s pestjo udari po hrbtu. A ta pobere denar, kot bi trenil, ter poskoči in zbeži kakor srna. Kmalu je na drugem koncu pristanišča, kjer začne iznova svoje sicer lahko, a zelo nevarno roko-delstvo.

Parobrod se je počasi napolnil. Na krovu smo najrazličnejši ljudje. Dež je začel nalletavati, in hlad leži na vodi. Parna piščal zapiska s svojim hripavo-tulečim glasom, in parobrod se začne pomikati od obrežja.

Vozimo se v dolge krake amsterdamskega Y. Morski zaliv, ki tvori tukaj pristanišče, se imenuje namreč „Y“¹⁾. Vedno bolj se nam odmikuje pristanišče, za njim pa rasto vedno bolj iz tal visoka mestna poslopja.

V ozadju prodirajo v višavo sloki stolpi, nad pristaniščem pa kraljuje ponosna kupola cerkve sv. Nikolaja. Znamenita stavba! Bili so časi, ko katoličani niso imeli pravice zidati javnih cerkva. V stranski ulici stoji zdaj še njih stara cerkev sv. Nikolaja. Od zunaj se ne loči prav nič od navadne hiše. Vrata, okna, streha — vse je moralò biti tako narejeno, da se ni prav nič spoznala cerkvena stavba. A katoličani so premagali dobo trp-

¹⁾ Izg. „Aj“.

ljenja. Komaj so si priborili svobodo, se je dvignila tik ob pristanišču krasna, zmagoslavna stavba, in ko se danes vrača holandska ladja iz tujega sveta, pozdravi mornarja najprej katoliška kupola sv. Nikolaja čez megljeni Y. Tam v zakristiji ima vedno dovolj opravka drobni, živahni župnik, katerega prvo vprašanje proti meni je bilo, — če stanujem v katoliški hiši? Po cerkvi pa dostojanstveno koraka med otroki veliki, debeli kaplan. Kako je prijazen tudi cerkvenik, ki ima hlače do kolen, lepe nogovice, svetel cilindar, in katerega obriti obraz se tako zadovoljno smeje med rumenimi zalisci! Nagovoril sem ga: „Vi, gospod mežnar!“ On je pa meni odgovoril: „Ti, prečastni, počakaj!“ On namreč kot pristen Holanec vsakega človeka tika.

Ali ni to hvalevredna navada? Kolikokrat si sedita pri nas dva nasproti in ne moreta govoriti, ker ne vesta, ali se naj vičeta, ali se naj tičeta? Druga dva skleneta prijateljstvo in si obljubita, da se bosta odslej tikala. Pa prideta prihodnjič skupaj, in enemu se jezik zaplete ter zopet vika prijatelja. A drugi postane žalosten, ker si misli: Kaj sem zakrivil, da se je ohladilo najino mlado prijateljstvo? . . . Vsega tega ni na Holandskem, kjer je vsak človek „ti“, naj pride odkoder koli!

Ostra sapa brije in nam žene v obraz kot prašek drobne deževne kapljice. Zavijemo se v suknje, kajti mraz je tu, kakor na jugu v začetku zime, dasi smo v sredi poletja. Morska voda je sivkasto-rjava; umazani valovi se leno vzdigavajo in brez vse moči padajo nazaj.

Potniki si izkušajo bivanje na ladji po možnosti olajšati. Eni gledajo po morju, drugi se zamisli v svojo pipo, tretji razgrinja svoj časopis, zopet drugi privleče iz žepa kaj tečnega, in poleg njega eden šklepeta z zobmi, ne vem ali zaradi mraza ali dolgega časa. Delavci se tiščé vsi sredi ladje. Tam je visoki, črni dimnik. Od vseh strani ga podpirajo in si grejejo hrbte ob njem.

Pokrajina postaja vedno bolj enolična. Zeleni pašniki se raztezajo daleč naokoli,

a med njimi so vodna pota za ladje. Mi se vozimo po morskem prekopu. Ob desni in levi vidimo velike črede, ki se pasejo tu pod milim nebom celo poletje. Živina je črna z velikimi belimi lisami. To je bogastvo holandskega kmeta.

Ta prizor oživljajo le velikanski mlini na veter. Zidani so kakor trdnjave in frfotajo neutrudno s svojimi orjaškimi perutnicami v enoličnem krogu. Izlahka jih našteješ dvajset in še več na planjavi.

Semtertja se pa smehlja tudi prijazna holandska hišica izza sadnega drevja. Holanec rad dela na hiše napise, v katerih se zrcali vse mišljenje tega naroda. Tako bereš nad vratmi: „Mijn genoegen“¹⁾ — moje veselje, ali pa „Lust en rust“ — radost in počitek, drugod zopet „Vriendschap en gezelschap“ — prijateljstvo in družba. Hišice so zelo snažne in prijazne.

Tukaj so najnižja tla v Evropi. Mnogo sveta leži nižje kot morska površina. Močno jezovi branijo morju, da ne pogoltne cvetočih vrtov in zelenih travnikov. V neprestanem boju z morjem tukaj delavna človeška roka ustvarja novo zemljo. Vodo zabranjujejo z velikanskimi jezovi in izsuševajo zemljo, da pridobe novih zemljišč. To so takozvani „polderji“ o katerih pravi Holanec: „Bog je ustvaril morje, mi pa zemljo.“ S čudovito vztrajnostjo obdeluje to ljudstvo dragocena tla, katera si je osvojilo v trdem boju s sovražnim oceanom.

Vozimo se po „Severnem prekopu“, kateri je odrezal severno Holandsko od evropske celine ter jo pahnil vun v morje kot samotni otok. Ta prekop veže Amsterdam z Atlantskim oceanom. Na drugi strani pa bodo Holandci izsušili celo velikansko Zuidsko jezero; tako bodo Amsterdam predstavili od enega morja do drugega . . .

Preden zračunava stotine milijonov, ki jih bo stalo to orjaško delo, se pa zavije naš parnik iz prekopa proti severu v strugo reke Zaan, in kmalu zagledamo smoter svojega potovanja — ponižno mestece Zaan-dam.

¹⁾ Izg. Majn genugen.

Reka Zaan, ki teče kakor vse holandske vode, tako počasi, dabi jo polž prehitel, je napolnjena lesenih plavov. Voda je ob bregu zajezena s koli, in vmes plavajo velikanske množice lesa, iz katerega izdelujejo ladje in čolne ali ga pa podelujejo v papir. V ozadju se dvigajo iz nizke pokrajine majhne hišice, in nad njimi strmi kvišku starodavni zvonik.

Ravno tak je moral biti ta prizor, ko se je pripeljal po isti poti sem mož železne volje, trdega srca in neupogljive trme, katerega so njegovi spremljevalci imenovali svojega tovariša, a so se tresli pred njim kot pred svojim carjem. Ravno tako se je vozil med deskami in obsekanimi bruni Peter Veliki, le da ga ni pripeljal dimasti parnik, ampak da se je bližal obrežju v dolgočasni jadrnici ali v ponižnem čolnu.

Hitro se izkrcamo. Dež nas obliva prav po mokri nizozemski navadi. Brez odloga jo udarim vun na cesto ter se ustavim pred tablo, ki kaže pot k „carjevi hišici“. Navzdol vodi umazana ulica, in v njenih lužah se motno zrcali temno-sivo nebo. Ali je to pot do carske hiše? Prijazen Holanec s kratko pipo v ustih pristopi.

„Ali hočete videti het Czaar Peterhuisje¹⁾?“, me vpraša.

„Meni se zdi, da bi se moral z ladjo peljati tja po Vaših ulicah.“

„Ali Vam smem pokazati pot, mijnheer²⁾?“

„Pa pokažite pot in me rešite, če pridem v nevarnost, da bi utonil v Vašem blatu!“

Šel je pred mano in ravnodušno pihal dim iz pipe. Vsak Holanec kadi, pa tudi vsakdo, ki pride sem, kajti tu se dobi najboljši in najcenejši tobak. Šla sva navzdol in okoli vogla, čez nekaj lesenih in polomljenih stopnic navzdol v ozko ulico, obdano od ubožnih koč. Zdelo se mi je, da sem v kaki dolenjski vasi. Prijazno kruljenje izpod nizkih strešic in bežoče črede koristne kuretine nas opozarjajo na realističnega duha pametnih gospodarjev. Prišla sva do majhne vodice, ki deli Zaandam na dva dela. Po

štirih deskah, ki pomenijo istotoliko stopnic, stopim za svojim voditeljem na mostiček, a prej malo potresem ograjo, če je dovolj trdna. Na drugi strani se spustim zopet doli po stopnicah in krenem na desno — tako, pa smo zopet v luži. Med ubožnimi hišami, pred katerimi raste celo trava, je bel zid, v katerega vodijo tesna vrata. Tukaj se vstopi moj voditelj ravnodušno predme in mirno stegne svojo roko.

Da, tukaj smo! Jaz potegnem iz mošnje tri stuiverje¹⁾ in mu jih dam. Veselo žvenketaje poskačejo v njegov žep. Prav: Tu je zapisano na deski, da smo pred hišico carja Petra. A vrata so zaprta.

Vprašaje pogledam svojega Mentorja.

„Šele ob treh popoludne je odprto“, reče mirno, se hladnokrvno obrne in odpuha s svojo pipo. Tako sem torej za tri stuiverje prišel z dežja pod kap! Pol dveh je ura. Tu na dežju ne morem stati; zato jo pa udarim po drugi strani čez vodo in srečno prekoračim toliko luž, da pridem zopet do pristanišča, kjer me prijazno vabi napis „Czaar Peter Koffiehuis“ — kavarna carja Petra. Sem se zatečem. Kmalu imam pred seboj nekaj dišečega „hama“²⁾. V majhni holandski hišici sem. Pri biljardu sta dva: domač mornar in zamorec z visokim belim ovratnikom in svetlimi zapestnicami. Polastim se nekaterih časopisov, da si z njimi preganjam čas. Med tem pa meni nasproti neka ženska umiva okna, in vse, kar ji pride pod roko. Holandci so najснаžnejši ljudje na svetu — dokler ne kadé in ne žvečijo. Vsak teden mora biti vsa hiša od vrha do tal omita, oprana, obrisana in sprášena, da se vse sveti, kakor bi v zrcalo pogledal.

Polagoma se bliža tretja ura. Podam se zopet na pot skozi luže in čez most, in kmalu prestopim za 25 centov³⁾ pomenljivi prag, ki loči dve državi.

Hišica carja Petra je namreč last ruskega carja.

1) Stuiver (izg. stojfer) = groš.

2) Ham = svinjina.

3) Cent = holandski krajcar.

1) Huisje (izg. hojsje) = hišica.

2) Mijnheer (izg. majnher) = gospod.

Prvi trenutek je skoro ne vidiš. Lesena kočica bi se bila že zdavna podrla, ako ne bi bili čez njo in okoli nje postavili zgradbe, katera jo drži. Prav lično stavbo so jej naredili v podporo. Zato se zdi pa še revnejša, kakor bolehnata stanka, ki jo pod obema pazduhamo podpirajo berglje, da se ne zvrne.

Hišica ima le dve sobi. Čez polomljen prag stopimo v prvo sobo. Lesen strop leži na treh tramih. Ta soba je hkrati kuhinja in delavnica. Sedem korakov meri v dolžino in najbrže istotoliko v širino. Vrata so majhna, sirovo zbita iz desk. Nad njimi okno, toliko kakor vrata, ki zavzema ves prostor do stropa. V oknu so majhne šipice, s svincem spojene. Še eno majhno okno je ob desni strani vrat.

Veliko je odprto ognjišče ob steni, narejeno iz opeke. Na dnu leži železna plošča, in po dva pilastra iz glazirane opeke se dvigujeta ob vsaki strani. Okorni rjavi okraski so zarisani v glazuro. Železen drog sloni ob strani. Dva stola, ki imata oba skupaj šest nog in sta okrogla in obširna, stojita ob strani. Nad njimi visi deska s cirilskim napisom:

Ničego glavnomu čelovêku malo 1).

V kotu se preprosta omara komaj drži na nogah, in trhla lestvica vodi v podstrešje. Velikanska miza napolnjuje skoro polovico te sobe. Stopimo v drugo, nekoliko manjšo sobo! Tu visi podoba, ki kaže Petra Velikega, kako teše ladjo, a poleg njega piše tovariš. Napis se glasi:

To akademik, to gerój 2),
to morjeplovitelj, to plotnik 3).
On vse objemljuščoj dušój
na tronê věčnyj byl robotnik 4).

Veliki knez Anatol Demidov mu je leta 1856. posvetil ta spominek. Nasproti visé napisi in pesmi, ki slavé carja in tesarja. Eden napisov ponavlja besede, katere je govoril metropolit Feofan ob pogrebu Petra Velikega: „Kakršno je on stvoril Rusijo,

taka i bode. Naredil jo je dobrim ljubeznivo, in ljubezniva bode. Naredil jo je sovražnikom strašno, in strašna bode. Storil jo je pred celim svetom slavno, in slavna bode!“

Tri široka okna spuščajo skozi motne šipe dovolj svetlobe v sobo. Prav izvorni so zastori: Leseni pokrovi visé nad okni, ki se podnevu vzdignejo. Vrata so temu komfortu primerna: Štiri visoke deske postavljene navpik, in dve pribiti počez. Ključavnice seveda ni nikjer nobene. Mesto njih služijo leseni zapahi. Čemu ključavnica? Po hišici veličanstveno stopa temnogleda, osorna, precej priletna ženska, ki vlada teh par kvadratnih sežnjev neizmerne Rusije. Ona je tu vse: Od carja do policaja je vsa oblast v njej zastopana. Zato pa gleda temno in osorno in s sovražnimi pogledi meri vsakega ptujca, ki prodere v to svetišče.

Pred glavnim vhodom sta pribita izpiska iz cerkvene matice, ki pričata o bivanju carja Petra v Zaandamu. Za spomin si hočem prepisati onega, ki ga čitatelj vidi na naši podobi str. 27. ob desni strani. Prav zanimiva stvar! En teden le je bil car Peter v Zaandamu, pa ni bilo brez veselega dogodka. Izpisek iz matice nam priča, da se je tu oženil „chirurgyn en kamerdienaar 1)“ carja Petra. A preden sem še mogel razbrati ime srečne neveste, prijadrala je proti meni osorna vladarica carske kočice in z neizprosno, trdim glasom ukazala:

„Mijnheer, tukaj se ne sme nič prepisati!“

„Kaj pa, mevrouw 2), če bi si jaz vse to na pamet zapomnil?“

Ni bila pripravljena na tak odgovor. Veličanstveno se je obrnila v krogu, kakor bojna ladja; še en strupen pogled, in odjadrala je dalje nadzorovat druge obiskovavce, ki so začeli siliti v hišico.

In prav ima, da je jezna in neizprosna! Prepričan sem, da, če bi bil le za par trenutkov oni dolgi Anglež brez nadzorstva, bi potegnil nož, in odrezal za spomin en kos od carjeve mize, ako ne bi odnesel

1) Nič ni velikemu možu premajhno.

2) Junak. — 3) Tesar — 4) Delavec.

1) Zdravnik in sluga.

2) Izg. mefrau = gospa.

celo pol ognjišča, da ga kakemu ljubitelju zgodovinskih spominkov v Londonu proda za deset tisoč funtov šterlingov!

Ker imamo časa dovolj, izprehajajmo se malo tukaj po sveti Rusiji!

Še posteljo si moremo ogledati. To se pravi: postelje tukaj ni, ampak le nekak brlog, v katerega je zavalil veliki Peter svoje trudne ude, kadar je hotel počivati. Ob leseni steni na levo od mize prizdigneš lesen pokrov, in zdi se ti, kakor bi gledal v votlino z lesenimi stenami, ki sega daleč v drugo sobo vun skozi steno, podobno kot velika kmečka peč. Prostora je tu dovolj po dolžini in širini, pa ga je bilo tudi treba, kajti Peter ni bil le „velik“, ampak tudi dolg sedem čevljev in en palec. In vendar se ti zazdi, da je prav malo prostora potrebno, da v njem zaspi velik car . . .

Tu notri je torej pred več kot dvesto leti spala bodočnost Rusije. Po teh deskah se je stegoval orjak, kateri je prišel sem, da azijskega kana obleče v evropsko suknjo. Nasilnost in divja vladeželjnost sta se družili v njem z neutešljivo željo po pouku. Bil je nevkroten barbar, katerega je žgoče žejalo po zapadni omiki. Anglež Burnet je rekel o njem, da ima rokodelskega duha, a je poklican za velikega vladarja; ognjevito mu je srce, živalske strasti: to je besen človek¹⁾.

Kot otrok je doživel, da so mu zarotniki pomorili sorodstvo. Morivčev nož se je bliskal v cerkvi nad glavo desetletnega dečka, a omahnila je roka zločincu, ker se je zbal, da strela z neba ne ubije morivca carjevega. Častihlepna polsestra Sofija mu je hotela vladati, pa zaprl jo je in tri strelce dal obesiti pod njenim oknom, ki so držali v rokah prošnje, naj se vendar polasti prestola, če se more! In ko so mu naznanili zaroto, je stopil sam med zarotnike, s pestjo pobil načelnika, in vse se je udalo batjuški.²⁾ Navadil se je vladati nad ono slovansko npravjo, katera spoštuje tujce in ljubi tirane. Navadil se je izkazovati milost s knuto, kajti

ta narod je spoštoval le onega, ki je bil bolj nasilen in zvijačen kot drugi. In ko je prišel k cesarju Leopoldu, ni miroval prej, nego da sta ga z nadvojvodom Jožefom spila osem velikih steklenic in se od veselja privzdigavala drug drugega.

Njegova polsestra je upala, da se bo ugonobil v žganju in v svojih divjih strasteh; pa njegova krepka narava je vse premagala. Njegov bistri duh je poželjivo srkal žarke zapadne omike, ki so po tujcih zasevali v njegovo domovino. Vsega se je hotel naučiti. Njegova nadarjenost je bila le praktična. Za učenost ni imel smisla, rad pa se je učil rokodelstev; učil se je vedno, ali je bilo prilično ali neprilično. V Kraljevcu je srečal na ulici gospo. Iztrgal jej je uro iz nedrij, jo pogledal, kako je narejena, in šel dalje. Hanoverski kneginji se je izkušal prikupiti s tem, da ji je pokazal žulje na svojih medvedjih rokah in se pohvalil, da zna štiriinajst rokodelstev. Pri kosilu je zagnal rubin vanjo in jo silil, da naj pije, a ona je rekla, da se ta človek še ni naučil snažno jesti. On se je pa napil in bi bil kmalu zaklal svojega ljubljenca Leforta. Rad bi bil videl, kako tró s kolesom na smrt obsojene hudo delce. „Žal, da nimamo zdaj nobenega takega zločinca“, so mu odgovorili. „Nič ne dé“, odvrne, „pa vzemite enega mojih strežajev!“

V Amsterdamu se je učil zobe dreti. Tudi zdravništva se je hotel mimogrede naučiti. Pri sekciji nekega mrliča so morali njegovi strežaji z zobmi odgrizovati mišice. Ta dobri narod je vse prenesel, vse pretrpel, kar je batjuška delal. A ko se je razširila po Rusiji vest, da si morajo po carjevem ukazu odslej Rusi brade briti in tobak kaditi, so se pa strelci uprli. To jim je bilo preveč tujinstva. A vstaši so bili premagani, stopetinšestdeset je pretrpelo smrtno kazen. Zdaj pa je prišel Peter sam, in štiriinštiridesetim je sam odsekal glave s sabljo, s katero je poljski kralj Avgust II. pred njegovimi očmi odsekal volu glavo, in katero si je bil Peter od njega izprosil. Čez dvatisoč žrtev je takrat dalo življenje.

1) Weiss: Weltgeschichte XI. 11.

2) Očka.

In vendar je bilo v njem mnogo dobrega. Vse je hotel poizkusiti. V arhangelskem pristanišču je v obleki holandskega mornarja kakor dečko plezal po jamborjih. Mikalo ga je, da bi prestal vihar na morju. Mati mu je branila, pa ko so se zbirali črni oblaki, jo je tolažil, da ga bo varoval Bog in da mu bo Mati božja ob strani, ter je prosil mater, naj blagoslovi svojega Petruška, da ga ne bodo požrli valovi. In ko je bil tukaj v Zaandamu, je pisal moskovskemu patriarhu: „Tukaj sem, da se priučim mornarstva. S pridobljenim znanjem pa se bom vrnil v domovino, in do zadnjega diha mojega življenja bo to moja težnja, da premagam sovražnike Jezusovega imena in da osvobodim kristjane. Saj je Bog rekel Adamu: V potu svojega obraza boš jedel svoj kruh.“

Ali ni bil ravno tukaj Peter na razpotju, in ž njim vsa velika Rusija in neizmerne pokrajine, ki služijo danes ruskemu carju? Cerkvenih vprašanj teoretično Peter Veliki ni proučeval; ni imel za to nobenega smisla. A tu v protestantovskih krajih je videl, da so potegnili posvetni vladarji nase tudi vso cerkveno oblast. Ali se je mogel njegov nasilni duh upirati izkušnjam, da ne bi tudi on istega storil v svoji državi, kjer je itak že v bizantinski servilnosti vse trepetalo pred carjem? Šel je v London in tam hodil po cerkvah vseh sekt. Ali je čudno, da je tudi verstvo pojmoval slednjič kot neko rokodolstvo ali državno službo? Videl je pred seboj zgled nasilnega Henrika VIII., ki je Anglijo odtrgal od Rima in sebe proglasil za vladarja tudi v verskih stvareh.

Tukaj se je rodila tudi ruska državna cerkev. Dasi se upira protestantizmu, vendar je tu na protestantovskih tleh izvor „Svetemu sinodu“. Ko je Peter Veliki odpravil patriarhat in sebe proglasil za cerkvenega vladarja v verskih stvareh, so pa ti razkolni episkopi, popi in monahi uklonili tilnike in hrbte in prikimali vsemu. Papeža niso hoteli priznati, a pred carjem-papežem so se pokorno ponižali in hvalili „gosudarja imperatorja“, da je tako dobrotljiv in jim ni glave odtrgal . . .

Koliko svobodnejši je duh katoličanstva! Kako vsa drugačna bi bila ruska zgodovina, ko bi bil ta mogočni car spoznal popolno resnico in katoliški omiki odprl svoje carstvo!

Iz tega premišljevanja me pa vzdrami šum in ropot. Vrata se odpró na stežaj, da skoro odnehajo stare deske, in noter se vsuje truma otrok, dečkov in deklic. To se smeji, poriva in draži ter giblje, kakor živo srebro! Vsak ima majhen rdeč trak pripet na rami. Ti so gotovo šolarji. In res prikoraka med njimi tudi gospod učitelj, mož kakih štiridesetih let. Obraz ima obrit, kajti tu se brije vsaka častitljivejša oseba; muštace nosijo na Holandskem le bolj lahko-miselni in neizkušeni mladi ljudje. Kmalu je polna vsa hišica. Učitelj pa začne razlagati otrokom, kaj pomenijo te stare deske. Pri-poveduje jim o mogočnem carju, vladarju največje države na svetu, ki je prišel sem učiti se od delavskega ljudstva.

„Glejte moč in silo dela!“ govori s povzdignjenim glasom. „Naši očetje so sloveli po svoji umnosti in pridnosti. In prišel je l. 1697. sam ruski car Peter Veliki, da se od nas uči ladje tesati. Da ga ne bi spoznali, se je imenoval le Peter Mihajlov. Tu je bil imeniten tesar, mijnheer Kalf po imenu. K njemu je stopil v delo, in glejte: carska roka se ni sramovala vihteti sekiro! Mirno! Otroci, poslušajte! V največjo čast si je štel, če so mu naši očetje rekli: „Mijnheer baas¹⁾. Pssst! Kdor ni tih, tega bom vun spodil! — Osem dni je bival tu notri. Glejte ležišče, na katerem je spal! Kateri izmed Vas ima slabšo posteljo?“

In vsi pritisnejo tja. Prvega dečka pa eden za njim sune, in med glasnim krohotom drugih pade noter v brlog Petra Velikega. Kakor blisk prihiti varhinja miru in reda ugovarjat proti takemu obnašanju. Učitelj pa prime vsakega za eno uho, in kmalu je zadoščeno užaljeni pravici. In tako pregledajo in kritizirajo vse po vrsti. Deklice ogledujejo posebno ognjišče s strokovnjaškimi očmi. Učitelj pa otrokom govori v

¹⁾ Gospod mojster.

ZIMA V GOZDU.

F. KLEVER.

vznesenih besedah o pridnosti poštenih rok, katera dela ljudi srečne in države mogočne ...

V kotu stoji več dam, ki si ogledujejo slike in beró napise. Gotovo so Rusinje! si mislim. Silno kratkovidna gospa se trudi, da bi razbrala umetne cirilske črke daljše pesmi, katero je zložil knez Vjazemskij v spomin, da je bil tukaj veliki knez Nikolaj Aleksandrovič, sedanji car velike Rusije.

V pomoč ji jaz prečitam nekaj stihov. Začudene se obrnejo Rusinje.

„Ali ste Vi Rus?“ me vprašajo.

„Ne popolnoma“, odgovorim.

„Pa odkod ste?“

„Iz mile dežele na solnčnem jugu, kjer kipé v nebo sinje snežne gore, ob brdih se ovijajo trte, a v dolinah cvetó oranže in citrone.“

„Katera je ta dežela?“

„To je slovenska domovina.“

„Ah, tam mora biti lepo!“

Še nikdar niso slišale o tej deželi ...

Gledavci prihajajo in odhajajo. — Ob vhodu vprašam še vladarico te slavne kočé, če bi mogel dobiti kako podobo te hiše.

„Tu se ne sme nič fotografirati, mijnheer“, se je glasil mrki odgovor.

A jaz sem zapustil kočó in pri sosednjem branjevcu nakupil podob, kolikor sem hotel. —

Luči so že svetile v Amsterdamu, ko sem se vrnil. Ob izložbah velikih listov so pa stale gruče ljudi, ki so brali novico o izvolitvi novega papeža. Koliko drugovercev je bilo pač med njimi, ki so istotako nestrpno hrepeneli po novici, katero je pričakoval ves svet!

Imeni „Sarto“ in „Pij X.“ sta šli od ust do ust.

V izložbah pa je bila povsod razstavljena tudi zanimiva slika, ki jo je prinesel neki protestantovski list. Papež Leon XIII. je ležal na smrtni postelji. Okoli mrliča so stali z odkrito glavo protestantovski pastori, judovski rabini, mohamedanski derviši in zastopniki raznih narodov. Podpis se je pa glasil: „Čast velikemu možu, ki si je pridobil spoštovanje nas vseh!“

Ali se ni morala ob tem prizoru v srcu vsakoga roditi misel, da je vendar lepo, ako ima vse človeštvo enega očeta, enega varha skupnega bratstva? Meni pa se je v mislih obnovil spomin dveh Petrov: enega, ki je bil ribič in apostol, drugega, ki je bil tesar in car. Prvi je zmagal svet z besedo milosti in ljubezni, drugi je podjarmil državo s silo orožja in lokavosti.

Katerega duh bo gospodoval po sveti, mogočni Rusiji v meglenih dneh daljne bodočnosti?

HOLANDSKI OBRAZI.

SILVIN SARDENKO :

VSAK PRAZNUJE BOŽIČ SVOJ.

Dedek sveto noč samuje,
 babica na skrinji snuje,
 oče drag spomin ogreva,
 mati bajke razodeva,
 fantič vžiga plamenico,
 deva meni se z vodico,
 deček se za mahom trudi,
 deklica ovčice striže,
 dete pa se jaslim čudi:
 Vsak praznuje Božič svoj.

DEDEK SVETO NOČ SAMUJE.

Seveda, star sem že in siv,
 osamljen, prazen žitni klas
 z jesenskih sem požetih njiv.
 Ti smrt, ko prideš v našo vas,
 potrka k meni! . . . Človek živ
 ne bo pogrešil me nikjer — — —

Samo v nebesih, kakor upam,
 še misli name mnogoter:
 in kakor drugim, tudi meni
 poslali sveti so večer.

BABICA NA SKRINJI SNUJE.

Pst! — Le tiho!
 Nekaj v oknu šepeta . . .
 Morebiti
 božjega je dih miru?

Morebiti
 rajnega je duh moža?
 Mar se smeje,
 da me najde v sladkem snu?
 Mar se čudi,
 da še vedno sanjam tu —
 pa mi pride
 pot pokazat do neba . . .

OČE DRAG SPOMIN OGREVA.

Povsod so dolgi zimski večeri,
 najdaljši pa so vendar na tujem.
 A včasih večer marsikateri
 brez domotožnih misli presnujem.
 Nocoj pa tega
 srce mi ne dá:
 Kako je tamkaj
 pri dragih doma . . .

Ime si moje žena ponavlja,
 na smeh je letos zábila Milka,
 pastirce Tinče v jasli postavlja,
 pod stropom dogoreva svetilka:
 Življenja dati
 ne more ljudem —
 a sama, misli,
 živeti ne smem . . .

Tako je, tako je pri mojih doma,
 in težka misel mi gre do srca.

MATI BAJKE RAZODEVA.

Snežec pleše, snežec pada,
v glavicu se mu vrti,
v snegu hodi bedna mati!
in v naročju sin ji spi.

Snežec pleše, snežec pada,
da se veje jočejo.
Sinko vzdrami se v naročju:
— Kaj ti snežci hočejo?

Niso snežci! Veš, božičnih
angelcev je to nebroj!
— A kateri, o, kateri,
mamica, je angel moj?

Tisti mali, tisti zali,
ki na čelo ti je pal.
— Pa me mrzlo je pobožal,
mamica, čeprav je zal.

In zakril je sinko lice
v materino srčno stran —
a še dosti in predosti
angelcov je palo nanj, . .

FANTIČ VŽIGA PLAMENICO.

Le zaspite,
zvezdice drobne,
le počijte,
lučke milobne,
drugih luči
pojdem prižgat.

Daj mi, baklja,
plamen stoteri!
Vsi so moji
tihan večeri,
a najdražji —
sveti večer.

Daj mi, baklja,
plamen stoteri,
glej, že trka
Božič na dver!

DEVA MENI SE Z VODICO.

Potoček lažnjivi,
ne morem ljubiti
nikoli te več.
Ko zrla sem vate,
predobro si videl
obrazek rdeč.

A kaj si mi storil?
Na vodi pokazal
obrazek si bled.
Pa misliš in praviš,
da smrt me še letos
pritekla bo vzet.

— Saj vedel sem, deva,
da take novice
ne bodo ti všeč;
a v moje vodice
zapisal je Božič
to žalostno reč . . .

DEČEK SE ZA MAHOM TRUDI.

Šuma šumnata,
kam si mah mi skrila, kam?
Šuma šumnata,
saj na njem ne spal bi sam!
Šuma šumnata,
Oni, ki ti mah je dal,
šuma šumnata,
Oni bi na mahu spal,
šuma šumnata!

DEKLICA OVČICE STRIŽE.

Teci, ovčica,
v Betlehem doli!
Kadar pritečeš
v ljubljene hlev,
pa na kolenca
padi pred Dete,
pa se pokloni
sveti Devici,
pa ne pozabi
Jožefa tudi,
in mi pozdravi
angelce vse!

DETE PA SE JASLIM ČUDI.

S toliko močjo
 niti beli dan
 v zalo gorsko vas
 ni zaverovan,
 kakor detece
 v svoje jaslice.

Ves je hlevcec živ,
 živo vse na njem:

Živi angelci,
 živ je Betlehem,
 in pastirci vsi,
 v mah zatakneni,
 molijo zares
 vsi zamaknjeni.

Vse je, kakor bi
 k nam se radovat
 sveta noč prišla
 šele prvokrat! . . .

ROMAN ROMANOV:

MOČ.

NOVELA.

I.

Franc Selec je napravil zadnji izpit in se je razveselil svojih ciljev: stali so pred njim gotovi in svetli. Lahkota se je razlila po njegovi duši; zdelo se mu je, da so srcu zrastle peroti; zamahnil je z rokami, in zasmejale so se vesele oči:

„Pojdem, hej, čez dol in breg in dopolnim svojo srečo!“

Lahko ga je navdalo veselje in zadovoljnost; zakaj solnce bodočega življenja je sijalo nanj v vsi svoji polni krasoti. To so bile nade, to so bile misli o lepih dnevih, ki so se mu približali. Lahko je pozabiti v takih časih vseh grenkih dni, in tudi Selec jih je pozabil: daleč za njim so, bili in ni se jih maral spominjati . . . Bilo je stradanje slovenskega dijaka v velikomestnem življenju, bil je krepek boj za obstanek. Njegov oče je bil kmet blizu slovenskega trga in v zadnjih letih ga ni več podpiral. Tako je bil navezan čisto sam nase in mnogokdaj je skrčil pesti in se zgražal nad težkimi časi, ki so obdajali njegovo mladost. Včasih je

bil obupan in je drvil po ulicah s stisnjenimi ustnicami in steklenimi pogledi. A na posled je minilo vse. Zato je bila njegova radost tako velika, da je napolnila vso njegovo notranjost. Hodil je po svoji tesni sobi z veselimi koraki; včasih je obstal in poltiho zapel kratkočasno pesem.

Potem se je odpravil vun. Šel je v mestno alejo, ki je bila lepa in velika. Dežela je na ravnini in proti koncu se je dvigala v prijazen holm. Tedaj so bili v deželi jesenski dnevi. To je bil čas, ko se rdeči listje po drevju in prične polagoma odpadati. Nebo je navadno zavito v megle in velik mir vlada po široki naravi. Ali tuintam se pretrgajo oblaki, pokaže se bledomodro nebo, in solčni žarki se razlijejo po brdih in po tratih. Tako je bilo tudi ta dan.

Selec je šel po aleji. Skozi ogoljeno vejevje je sijalo solnce. Tukaj ali tam je zašumelo listje pod nogami, in izprehajalci so odhajali v veselem razgovoru.

On je mislil na svoj stan. Zaželel je bil advokature tam v daljnem domačem kraju in je prosil za mesto koncipienta. Pričakoval je odgovora vsak dan in pripravljal se je na odpotovanje.

Mimo njega so šli raznovrstni ljudje. Stari gospodje in gospe v resnem pogovoru in mlade soproge in soprogi so šli tesno se oklepajoč drug drugega svojo srečno pot.

Vrnil se je v svoje stanovanje. Tu ga je čakalo na mizi pismo. Zapisano je bilo, da nastopi mesto koncipienta lahko takoj, in njegova radost je bila popolna. Odpotovati

SMRT KRALJEVIČA MARKA.

JURIJ ŠUBIC.

Tudi samotno in lepo dekle je včasih hitelo mimo: oči so bile velike in zamišljene in so strmele v daljno stran in na ustnicah je bilo izraženo hrepenenje.

je sklenil prihodnji dan, in tedaj so se mu krepko vzbudili spomini o domu. Vse je bilo kakor živo pred njegovini očmi; znanci so mu že stiskali roko in so se veselili . . .

Pospravljaj je stvari iz miznice in jih vlagal v priročni kovčeg. Bile so reči različne važnosti, popirji so bili iz različnih časov. Tuintam mu je prišla pod roke dehteča vizitka ali ljubezniyo pisemce iz domačih krajev. Vselej ga je odprl in prečital in nekaj mehkega je občutil pri tem: kakor bi prišla k njemu mlada znanka iz daljne domačije in mu zapela sentimentalno pesem . . . Ustnice so se nalahko odprle in smeh se je razlil po obrazu . . .

Spomnil se je Mimice in je bil radoveden, kakšna je postala v tem času, odkar je ni videl. Mnogo se je že pač prigodilo od tistih dob. Njegova mati je umrla, njegov dom je pričel iti h koncu, ker se je oče vdal pijači; prepir je s sosedom, in Mimica mu več ne piše . . . Tako so se obrnile vse stvari, ki so mu bile pri srcu, na žalostno stran. Želel je že skoro domov, zakaj upal je trdno, da bo še mnogo popravil, da bo priklical morda nazaj tisto lepo staro življenje . . . Odvrnil bo očeta od njegovih potov, dom bo menda rešil prepada in konca, in mogoče se vrne tista sprava in lepo prijateljstvo med obema hišama . . . In Mimi! Ona mu je bila pred očmi. To so bila tista davna čuvstva, ki jih zapiše mladost v sveže srce s svojo lepo roko v prvih urah krasnih mladih dni, in ki ni moči, da bi jih kdo izbrisal. Morda jih omami čas in grenkost življenja, ali ne umrjejo. Samo spijo, in to spanje je tako rahlo, da jih vzbudi prvi dih spomladanskega vetra, ki dahne mimo po tolikem in tolikem času. Tako se je vzbujalo v njegovem srcu in prihajalo je nanj polno mehko . . .

Potem je sedel h klavirju in je igral.

Večer je prišel v sobo in se je razširil v njej. Svetloba je odhajala zelo naglo in se je popolnoma izgubila.

II.

Vlak je drčal po neznani krajini. Polja so bila mirna in mrtva, tuintam je trepetala v jesenski sapi polsuha bilka in daleč tam zadaj so se rdečili gozdovi. Nebo je bilo sivo in težko. Dolgčas je bil na njem in

pusta enakomernost brez ene same tople barve mladosti ali življenja.

Selec je sedel v kupeju in je bil zamišljen. Z gorko silo so se ga bili oklenili vsi davni in skoro pozabljeni spomini. Oživeli so, kakor bi bil stopil med nje čarovnik in izgovoril nad njimi poltiho besedo. Prišli so in ni se jih branil. Bila je to prva mladost, ki jo je naša duša večno žejna in hrepeni po njej s toplo močjo. Tistim krajem, kjer so tekle njene ure, se je bližal, in otročja miloba je zavladala po njegovem srcu. Domača hiša je stala pred njim, zvestooki pes je ležal na pragu, in oče je klepal koso pred skednjem . . . Od sosednje hiše je plavala rahla pesem — veselo in prostodušno kakor oblak čez spomladansko nebo . . .

S čudno in čisto otročjo močjo je ljubil Selec svojega očeta. Včasih, ko je stradal v tujini in izvedel, kako popiva njegov oče in se ne zmeni zanj, ki umira gladu — v takih trenutkih ga je mogoče obšlo trpko čuvstvo: „Prišli bodo moji časi in dnevi vračanja! . . .“ A vse je bilo mimogrede. Kadar si ga je uprizoril natančno pred svojimi očmi, mu je bilo za prejšnjo misel žal. V tako lepi luči je stal vedno pred njim, da mu ni prišteval nikakršne krivice. In tudi v tem trenutku je mislil nanj. Za trdno je veroval, da ga bo vrnil na pravo pot in tako osrečil z lastnimi rokami zadnje dni njegovega življenja. Zaupal je svojim močem, računal je ž njimi in ni mu prišla na pamet nobena težava.

Potem je mislil dalje: domača hiša je stala pred njim in od sosedovih je plavala rahla pesem — veselo in prostodušno kakor oblak čez spomladansko nebo . . . Dekleta, ki jo je pelo, se je čestokrat spomnil v tujini. Tujcem je včasih pravil o domačih krajih, o širokih dolinah, kjer se skrivajo plahi zajci, in o šumečih gozdovih, kjer bega brzonoga srna. In kadar je govoril o dekletih, tedaj je opisal njo: temne in globoke oči kakor vodni tolmeni, vesel obraz s svežimi lici in kakor škrjanček nad poljano . . . Ob takih prilikah je mislil na daljno sosedovo hčerko in posebno življenje je stopalo

v njegove oči. Kadar je bil potem sam, se je spominjal nje in je postal nepokojen. Ljubezen je bila pred leti, a potem, ko so se sprli očetje, je vse utihnilo. Pisma so prihajala redka in redkejša, in morda je bil tudi sam kriv. Tedaj mu ni bilo do tega, ali potem je prišlo mnogokdaj do njega kakor rahlo kesanje . . . Zakaj včasih mu je stopila pred oči daljna Mimi sredi prešerne velikomestne gospode, in bilo mu je, ko da bi se pretrgalo zimsko nebo in spomladanski žarek bi posijal na sneženo pot. Po takih urah ga je navdajalo potem kakor rahlo kesanje. V zadnjem času pa so se pomnožile njegove sanje in rodili so se mu sladki upi: „Vstanem in postavim svoje ognjišče in sezidam svoj dom!“ . . . Tako mu je bilo ob mislih na daljno Mimi . . .

Peljal se je v domačijo, da doseže tam lepe in svetle cilje, ki jih je bil na novo ustvaril v zadnjem času. Na ta način bo popustil vesla svoje ladje in jo bo izročil varnim valovom svojega življenja. Samo še redkokdaj se bo dotaknil krmila, če zapiha mogoče kdaj sovražen veter ali pribuči morda nevaren val . . .

Vlak je hitel nezamudno dalje in pol dneva je bilo že prešlo. Vsa krajina okoli je bila zelo enakomerna in precej gorata. Vela trava je odevala brda in sive skale so molele izpod nje. Redkokje je bilo opaziti živo bitje. Samo včasih je odletela splašena ptica čez holme in se je oglasila z boječim glasom. Nebo je bilo povsod isto: zagrnjeno s sivimi oblaki, težko in dolgočasno.

Kadar je bila ura štiri, se je Selec približal domovini. Že je poznal to in ono goro, ki je stala v daljavi, in opazil je znano reko, ki je tekla sredi ravnine. Potem mu je bilo vse čedalje bolj znano. Tuintam je ležal prijazen trg in na hribu se je dvigal ponosen grad. Že so bile tu znane vinske gorice, ki so stale v lepi vrsti na jugu in zapadu, in znana polja so se širila. Ob tej priliki je prišlo v njegovo srce zelo mnogo toplote in dobro mu je bilo, ko so plavali njegovi pogledi po sladki domovini: „Ti, mila očetnjava, kdaj te že nisem videl!“ . . . In gorkota je

prišla in miloba se je množila. Ko se je peljal v tujino, tedaj je imel še mater; še je bilo slovo tedaj, a svidenja ne bo tukaj več . . . Ne čaka ga na postaji mati in ne prisluškuje, kdaj bo pridrdral vlak, ne strmi v daljavo, da bi videla dim, ki se vije iz parnega stroja, in ne drhti od hrepenenja in od ljubezni, ki jo ima samo mila mamica. Nič ne vé, da se zdaj vrača njen sin iz daljne tujine: v tistem grobu spi večno-pokojna in se ne vzdrami . . . Tesno mu je postalo in je vstal in naslonil čelo na mrzlo šipo. —

Po dolgi vožnji se je vlak ustavil. Konduktar je zaklical ime slovenskega trga, in Selec je izstopil. Na postaji so bili sami neznan obraz. Tuji ljudje so čakali na peronu in začudene oči so se ozirale po njem. A poznal ni nikogar, dasi je čutil potrebo, izreči gorko besedo in stisniti roko. Samo zeleni gozdi za postajo so bili še isti in domači, in polja so bila znana, in holmi so ga pozdravljali. In dozdevalo se mu je, da se nekaj drami v tem zraku, ki polagoma temni . . .

Ob tem času se je namreč delal mrak. Bilo je, ko da bi priplavale rahle megle, ki so se odločile od sivih oblakov na višavi in bi zavijale poljane in hribe v svojo meglenost. Tudi mir je zavladał. Ni bilo glasu sredi polj in nič se ni ganilo. Po cesti so hiteli samotni ljudje, naglo in zamišljeno, in tuintam se je svetila iz mraka mirno goreča luč.

Selec je stopal proti trgu s kovčegom v roki in zmernih korakov. Lepo čuvstvo je bilo razlito po njegovi duši in pozdravljaj je kraj kot dom svoje bodoče sreče. Videl je pred sabo trdno pot, ki je menil na njej najti konec zadnjemu stremljenju . . .

Sredi trga mu je prišel nasproti znan obraz. „Dezider!“ . . .

Suh in mlad fant se je ustavil pred njim in mu segel v roko. Začudile so se oči, in potem se je razlilo po obrazu veselo iznenadenje.

„Komaj sem čul o tvojem prihodu, in ti si že tukaj, Francelj!“ . . .

Dezider ga je veselo pozdravil in ga spremil proti domu. Selčev dom je bil malo strani od trga in sredi ravnine. Ničesar posebnega ni bilo tam, a kraj je bil domač in prijazen. Poljska pot je bila suha in tuintam jo je pokrival šop trave.

„Kakšno je tvoje življenje, Dezider?“...

Nasmejal se je vprašanju in zganil z rameni.

„Danes ga glejva samo od vesele strani, ki jo ima moje življenje, kakor vsaka stvar!... Žalost pustimo v miru, da ostane nedotaknjena in neprebujena. Rada se vzbuja sama, in neumestno jo je dramiti. — Ali vprašaj rajši po drugih rečeh, po mladosti, ki je tukaj minila!“...

Dezider je govoril zelo prijazno, in Selec mu je pravil o svojem položaju. Kazal mu je svojo svetlo, jasno začrtano hojo, in resna moč je sijala iz njegovih besed. Gorelo mu je v očeh, in resnost je plavala na obrazu...

Tako sta prispela do hiše in sta se poslovila. V svidenje sta si izbrala prihodnji večer, in Selec se je ozrl za odhajajočim: šel je nemirno in izgubil se je za ovinkom.

Na domačem vrtu je bilo pokojno in mrtvo. Drevesa so stala nepremakljivo, kakor v sanjah, in ko se je bližal hišnim durim, mu je prišel nasproti črnodlak pes in je vanj lajal. Selec ga je spoznal in ga je klical k sebi, a žival ga je bila izgrešila. Potem so se odprle hišne duri, in stara ženska je stala na pragu in je mirila psa.

„A? kdo je?“...

„Jaz sem, Janja, ej, Janja!“...

Tedaj se je ženica začudila in sklenila roke. Spominjala se ga je še otroka in dalje potem, zakaj bila je pri hiši dolgo vrsto let. Peljala ga je v sobo in mu ponudila večerje in je hodila okoli njega vznemirjena in presenečena.

Večer se je bil storil, in na mizi je gorela luč. Selec je sedel pri mizi, in stara Janja je tičala pri peči. Bila je to ista velika zelena peč, ki je živela v Selčevem spominu. Isto pohištvo je bilo še po sobi, samo tiste mize ni bilo več. Bila je lepa od belega javorja, in Selec jo je pogrešil.

„Kje je miza, Janja, od belega javorja?“...

„Bila je mrtvaški oder rajne gospodinje, in ob večerih so se naslonili potem oče nanjo in niso vstali od nje do pozne noči. Brez besed so bili, in če jih je kdo kaj vprašal, so odgovarjali zmedeno in pretrgano. Tako se je godilo vsak večer, in so rekli nekoč, naj jo postavim v podstrešno sobo“...

Janja je pravila počasi in ji je bilo neprijetno ob novem vprašanju.

„A kaj je z očetom?“...

Težko ji je bilo pri tem vprašanju in besede niso marale iz grla.

„Oh, oh, oče pijejo, pijejo... Oh, kadar je polnoči, kadar se dani, pridejo domov in potem vpijejo... Z očetom je žalostno“...

Govorila je počasi in polno vzdihov je bilo med posameznimi besedami. A Selec se jih ni ustrašil. Zaupal je v svojo moč in videl je pred seboj svetlejšo bodočnost, ki ga je vabila v svoje sladke daljave.

„Janja, ej, Janja, z mano bo prišel konec. Novo življenje bomo pričeli, lepo staro življenje. Kakor sedaj tekó dnevi, to ni življenje, a oče, jaz vem, da bi ga rad, da se bo razveselil lepega starega življenja v miru in zadovoljnosti... Zato, Janja, bo prišel zdaj konec!“...

Verjela je tem besedam in razveselila se je nad njimi in bilo je to veselje tako veliko, da ji je prišlo v oči in se razlilo po obrazu. Postala je mirnejša in zadovoljna in pravila je potem o materi. Selcu je bilo žalostno, ker je ljubil starše z veliko, otročjo ljubeznijo. Poslušal je brez besede in včasih ga je stisnilo v prsih močno in krčevito in solza je hotela iz oči...

Zunaj je bil jesenski večer, zelo tih. Nebo je bilo črno in nobene svetlobe ni bilo na njem. Megla je bila legla po poljih, in gosta tema je zavijala vso krajino. Včasih se je oglasila sova: zasovikala je v bližini in odletela v gluho noč...

Janja je bila utihnila in tudi Selec je molčal. Slonel je ob mizi in prevzeli so ga spomini. Med njimi je vstalo naenkrat nekaj mehkega kakor spomladanski dogodek... In je dvignil glavo in vprašal po sosedovih.

Janja je pravila, da se prepira ž njimi oče za kos zemlje ob vrtu. „Čudni so, oh, čudni, in prav je, da ste prišli, Francelj.“

Potem je bil zopet nekaj časa molk.

„Ali so pri sosedovih še vsi doma?“... V Selčeve oči je prišel nemir in jih je uprl v Janjo.

„Vsi. Mati in oče sta zdrava, fant hodi v šolo, in Mimi je doma. Oh, lepa je in pametna!“ —

Stara Janja je pravila mirno in počasi in Selcu so stopila pred oči davna mladostna pota, in kakor bi se razgrnilo nad njim majniško nebo... „Pojdem in postavim svoje ognjišče in sezidam svoj dom!“... Tako so vstale besede v njegovem srcu in

trdno je veroval v staro življenje, da se bo vrnilo in nadaljevalo. Ljubil je svojega očeta in je hotel dati srečo tudi njemu. Dovolj moči je čutil v sebi in brez omahovanja je bila njegova volja. —

Pozno je bilo in nočne ure so se bližale, Janja je pripravila posteljo v podstrešni izbi in Selec je legel k pokoju. Zaspal je kmalu od trudnosti, in obdale so ga lepe sanje. Hodil je po rožnatih potih, ciklamni in vijolice so dehtele ob strani in spomladansko solnce je sijalo v njegov obraz. Kadar je minilo par ur, se je zbudil in si pomel oči. Do njega je prišel nemir in ropot, ki je vstal v pritličju. Bil je njegov oče, ki se je vračal iz gostilnice... (Dalje.)

ANTON MEDVED:

SVETA NOČ.

Potihnil hrup je, dan ugasnil,
blestijo se le okna koč:
Pozdravljena mi srčno bodi,
skrivnostna, sladka sveta noč.

Na dušo zmučeno mi lega
božanstven mir, tako globok —
nocoj več nisem mož betežen,
nocoj spet nežen sem otrok.

Vsak hipec iz mladosti zlate
pred dušo se mi javi živ...
Ah, en spomin me bolj ko drugi
objema mehek, očarljiv.

Potihnil hrup je, dan ugasnil,
nebo prešinja lune moč:
Pozdravljena mi srčno bodi,
skrivnostna, sladka sveta noč!

ZVONIMIR:

KONCEM SELA...

Koncem sela kočica stoji,
kočica lesena,
zimica nad kočjo plôve —
zimica ledena.

V koči zimice ledene ni,
ampak pečka topla,
ki z gorkoto je leseno
kočico zasopla.

V kočici leseni majka mi
in pa očka stari biva —
moja duša pa v tujini
o mladosti sniva...

VLADIMIR MIHAJLOVIČ:

IZ NOVEJŠE RUSKE LIRIKE.

KNJIŽEVNA STUDIJA.

Kakor drugod, tako nam priča slovstvena zgodovina tudi pri Rusih, da zapuščajo vse struje in vsa vprašanja političnega in zgoj prosvetnega pomena sledove na vseh poljih duševnega pokreta in napredka, ne izvzemši pesništva.

A če hočemo v tem kratkem razgledu po bogatem polju ruske lirike razvrstiti dotične pesnike v ločene skupine, se pri tem ne smemo ozirati toliko na vsebino njihovih poezij, kolikor na načela, po katerih so umevali smotre in bistvo poezije.

Že pred velikega Puškina je stopilo vprašanje, je-li pesništvo samo sebi namen in ali mu naj torej zadošča pesniško-idealno naziranje, ki ne uvaža realnih življenskih razmer, ali če ima ravno življenje pravico zahtevati, da se pesnik ozira nanje? Puškin se je odločil za prvo in dejal v svoji pesmi „Drhal“, da je pesnik višje bitje in da se mu ni treba brigati za malenkostno vsakdanjost življenja.

Res je, da v nekaterih posameznih proizvodih Puškin ponosno stopa izven ostale človeške družbe, iz njenega dela, trpljenja in iz njene usode; no v celoti svojih del nam je ravno Puškin podal tako krasno enciklopedijo sodobnega življenja svojega naroda, da se pač ne morejo boljše imenovati, nego spomenik ruskega žitja in bitja njegove dobe.

Še bolj kot Puškinova, se naslanjajo na realnost dela Lermontova, ki z neko bolešno bridkostjo opisuje slabosti svojih sodobnikov.

In čimbolj je hitel čas naprej preko grobov teh dveh ranozamrlih knezov na ruskem

Parnasu, tem važneje je postajalo zgoraj navedeno vprašanje. V ruski književnosti sta nastali dve stranki, katerih pristaši so bili popolnoma nasprotnih estetskih načel. To nasprotje se je izražalo tembolj in tem odločnejše, ker se je prva, takozvana napredna stranka, z vso ognjevitostjo zavzemala za prosti narod in njegove pravice, dočim so nasprotniki, reakcionarci, kričali proti „muziku“, ki se je bil potom literature vrnil v salone.

Spoznawali bodemo torej ruske lirike v dveh skupinah; najprej pesnike naroda, a potem zastopnike zgoj umetniškega pesništva.

Nasprotje, ki je ločilo ti dve šoli, jih vendar ni oviralo, da se ne bi sklicavali obe na Puškina, seveda ne z isto upravičenostjo. Prednost zaslužijo gotovo pesniki naroda, ali, da rabimo drugo besedo, takozvani tendenčni liriki, ker imajo samo ti med seboj pesnike v pravem pomenu besede, in ker se le njihova umetnost ne zapleta v nasprotje z ruskim življenjem in duševnim razvojem, in ker pri vsi enostranosti, ki jo res tuintam lahko opazujemo, nikdar niso gojili tendence v navadnem smislu, ampak so peli kot pooblaščenci in zastopniki vesoljnega naroda, ne zapuščaje poti, ki jo je bil izbral Puškin.

Pesniki zgoj umetniških načel pa, dokler so dosledni, se ne podajajo nikdar izven svojega subjektivno-estetskega čuvstvanja; njihov kult lepote je igra z donečimi frazami in vse njihove pesmi so v primeri z drugimi nekako omrtvele. Ničesar ruskega nimajo na sebi; nekatera njihova dela bi čital v kateremkoli jeziku in si mislil, da so vse drugo, samo Rusi ne. Res je sicer, da jih

je bilo med njimi več, ki so po pesniški zmožnosti dosegali tendenčne lirike; a za razvoj ruskega slovstva so malodane brez vsakega pomena.

* * *

Po Puškinu in Lermontovu se med pesniki naroda najbolj odlikuje Nekrasov, „pevec osvete in žalovanja“, kakor ga imenujejo, ker so njegove pesmi deloma glasen protest proti krivicam človeške družbe in umetniškokrasne tožbe o zlu življenja in ljudstva. Sicer pa ta priimek označuje Nekrasova le enostransko; zakaj njegova lirika je tako bogata vsakojake pesniške lepote, da bi bil zaman vsak poizkus, vtemeljiti njene posebnosti s posameznimi momenti. Le malo število ruskih pesnikov prvakov se more meriti ž njim v temeljitem, globokem poznavanju ruske duše.

Svoje pesniško delovanje je pričel Nekrasov, kakor večina njegovih vrstnikov, okrog leta štirideset. Njegove pesmi iz tega časa v pretežni večini tožijo o bedi ruskega naroda, o mraku robstva, ki ga je tedaj še objemal, in o propalosti onemogle družbe, ki pač želi, da bi bilo to in ono drugače, a se boji boja z nasprotniki in molči, kedar bi bilo treba stopiti v bojno vrsto in zahtevati.

Ko je bilo robstvo odpravljeno, pa se obrača pesnik tudi k drugim predmetom in slavi željo osvobojenega proletariata po prosveti; a tudi njegovo razočaranje, ko slednjič vidi, da vkljub vsemu ni mnogo najboljšem, odmeva v njegovem čutečem srcu in zbuja pesmi, polne sočutja do gorja in bolesti nižjih milijonov.

Olikani, kakor tudi preprosti proletarec sta mu dobrošla junaka; sploh objema njegova poezija bedo vsega naroda. Ta beda se zrcali v celi vrsti proizvodov, ki rišejo življenje v živoresničnih barvah in prodirajo tudi v najskritejše tajnosti njegove. K tem se pač v prvi vrsti prištevajo: velika pesnitev „Kdo živi srečno na Ruskem?“ in manjše pesmi, kakor „Reva in nališpanka“, „Ponoči se vozim po ulicah temnih“ i. dr.

A Nekrasov ne slika le resno-žalostne strani ruskega življenja. On išče na tem nezcrpljivem polju svojih motivov tudi veselih pojavov in opeva junaštvo žena ruskih dekabristov; „Rdečenosec mraz“, „Košar“, „Deca na kmetih“ i. dr. nam opisujejo raznolika idealna svojstva preprostega naroda in njegovega življenja.

Najbolj pa se kaže Nekrasov poznavavca ruske duše v pretresljivi pesmi „Vlas“, ki nam slika misli in občutke hudodelca, ki se pokori za svoj zločin.

A ne le vsebina, tudi oblika Nekrasovih pesmi nam kaže velikega mojstra, in nikdo pač ne uživa njegovih poezij, ne da bi se divil obenem tudi čaru njegove umetniško-uglajene besede.

Nekrasov si je vzgojil celo šolo; k njenim pristašem štejemo i sinove „dna“ ruske družbe, kakor so n. pr. Nikitin, Drožin in Surikov, ter zastopnike olikanih slojev, med katerimi omenjamo Pleščejeva in Žemčužnikova.

Nikitin je preživel svojo mladost med najsirovejšimi sloji, med vozniki, pijanci in težaki. Njegov oče sam, bivši majhni trgovec v Voronežu, je prišel vsled pijančevanja ob premoženje. Kar je Nikitin videl in občutil v družbi svojih mladih let, to poje in izraža njegova pesem, polna melanholiije, ki prehaja često v črnogledi pesimizem. A njegove slike pristno-ruske narave so uprav klasične, njegova lirika ima moč nepresegljive plastike. Če čitaš njegovo pesem, vidiš predmet živo pred seboj in čutiš obenem ravno to, kar je polnilo pesnikovo dušo. Vsaka ruska hrestomatija, vsaka čitanka šteje najlepše Nikitinove pesmi med svojo vsebino, in tako vživa te bisere ruske poezije vsa mlada Rusija, ki se v ljudski šoli uči pisati in čitati.

Surikov in Drožin sta oba sinova kmetskega stanu. Prvi je bil natarar, drugi pa je prodajal oglje, preden je prijel za pero.

Pleščejev in Žemčužnikov hodita pota Nekrasova, a ne toliko glede vsebine, kakor sploh gledé pesniškega naziranja. Žemčužnikov n. pr. je začel svoje delovanje s parodijami na zgolj umetniške lirike, v ka-

terih je prav dobro dokazal, kako najlepša fraza, najblagoglasnejši verz in sploh največja krasota oblik izraža lahko tudi najpopolnejšo — bedastočo.

Pleščejev pa je posvetil svoje prve pesmi ruski mladini in ruski napredni stranki; še sedaj je znana njegova svečano-bojevita pesem „Naprej!“ A nesreča je kmalu iztrgala njegovi Muzi bojevito liro; l. 1849. so ga prijeli z Dostojevskim in drugimi vred, ker je bil član skrivne politične organizacije. Obsojen je bil izprva na smrt, a potem pomiloščen k vojaški službi v najoddaljenejših krajih. Ko je zopet prijel za pero, je bil njegov heroični optimizem potrj; rahla otožnost preveva vse proizvode te njegove druge dobe, in z največjo umetnostjo izraža najmehkejšo bol čisto osebnega značaja.

Razven tega je Pleščejev znan tudi po svojih veledovršenih prevodih nemških klasikov.

Tu moramo omeniti tudi znani humoristični list „Iskra“, ki je tedaj družil okrog sebe vse tiste, ki so se poizkušali na tačas še malo obdelanem polju ruske satirike. Kuročkin, ki je prevedel v ruščino tudi Francoza Berangerja, je njen najpoglavitejši zastopnik.

Če govorimo o narodnoruskem pesništvu, kako bi mogli pozabiti Ševčenka! Dasi je Malorus in je tudi pisal le v maloruščini, so njegove poezije vendar duševna last cele Rusije — in po pravici. Ševčenko je bil sin zaslužnjenega kmeta; a ko je začutil v sebi pesniškega duha, je pel, zvest Ukrajini in njeni poeziji, o njenih krasotah, o njenem ljudstvu in njegovih legendah. Ni jih morda posnemal, ampak izražal je z največjo individualnostjo tisto neopredeljivo bogastvo poezije, ki se je kopičilo v ljudstvu ukrajinskem že stoletja in čakalo njega, svojega Homerja. V njem se zbirajo, kakor v zorišču, vse tipične prednosti narodnega pesništva. Njegova znana zbirka „Kobzar“, je izšla tudi v prevodu veliko-ruskih pisateljev.

* * *

Ozrimo se sedaj po nasprotni šoli!

Nekak prehod od pesnikov naroda k zastopnikom zgolj umetniškega pesništva tvorijo: Polonskij, grof Aleksej Tolstó j in Majkov, to pa zato, ker so v teoriji sicer vneti pristaši svoje šole, v praksi — sit venia verbo na tem mestu! — pa se bolj ali manj vdajajo duhu, ki preveva njihovo dobo.

Prvo mesto med njimi moramo prisoditi Polonskemu. Cela njegova narava, vse njegovo čuvstvovanje je pesniško, vse odmeva v njegovih strunah in ga kliče na pesniško delo. Njegova individualnost je jako mnogostranska; res je, da ji manjka krepko in določno izraženega značaja. Njegove besede se zlivajo v rahle, nežne, otožnoljubke barve, s katerimi nam slika svoj predmet. Okrožje, nad katerim vlada njegova Muza, je pač mnogo obširneje, nego pri drugih njegovih pesnikih-rojakih. Vsem govori: Detetu in možu, nesrečnim tisočem, ki umirajo pod dušno težo vesoljnega gorja, in junaku, ki stopa izven realnega življenja zmagoslavno po svoji poti naprej, zavedaje se svojega vzvišenega poklica. Nekaj viteškega diči poezijo Polonskega; mirnoumetniška objektivnost ga razločuje od ostalih zastopnikov njegove nenaravne, šablonske, s frazami prenapojene šole.

Aleksej Tolstó j je sicer dovršen pesnik in mojster krasne oblike; toda vse, kar je spesnil, je le umetnost brez svežega, naravnega duha, mrtva, liki marmor, brezčutna krasota. Priznati pa se mu mora, da je najbolj mnogostranski med svojimi tovariši. On poje o življenju, o narodi, o zgodovinskih junakih; ziblje se v mistiki nadzemeljskih čustev, in vse to v isti meri. Ravno zato pa nima nobene karakteristične poteze. Posebno ljubi epiko. V umetniški preosnovi nam je podal skoro vse velike junaške pravljice svojega ljudstva, a tudi ta dela so navzlic posameznim krasotam le pesniški posnetki. Tolstó j je jako dovzeten za zunanje vtiske. Tuje ideje in tuja umetniška razpoloženja ga čestokrat tako opajajo, da pesni popolnoma pod njihovim vplivom. In če čitamo to in ono izmed njegovih poezij, se nam

lahko pripeti, da vidimo, kako gredo že znane nam podobe in misli iz ruskih in drugih pesnikov v čarobnobujni vrsti mimo nas.

Še bolj nego Tolstoj in Polonskij omahuje med zgolj umetniško in med tendenčno liriko Majkov. Zlasti v zadnjih letih njegovega delovanja se kaže ta negotova nestalnost. V tem času je namreč brez pravega nagiba poizkušal, približati se vseslovanskim tendencam, kar pa se mu je slabo posrečilo. Trajno pesniško in modroslovno vrednost pa imajo tisti proizvodi, s katerimi je nastopil v početku svojega pesniškega delovanja (1840—1860). V teh ga spoznavamo kot izvrstnega, nežnočutnega poznavavca klasične dobe in kot vnetega pristaša starodavnega svetovnega naziranja. Trajno vrednost imajo deloma tudi njegove pesmi iz časa, ko so odpravljali robstvo. Vsako rusko dete zna n. pr. na pamet njegovo pesem „Podobica“, ki slika veselje ljudstva, ko mu je dobrotna roka „carja - osvoboditelja“ odvzela suženjske sponse. Krasen je tudi pesnikov jezik, poln čudovite izrazitosti in bogastva; pridobil mu je slavo enega izmed največjih ruskih virtuozov pesniške oblike.

Tak je tudi Mej, pesnik-ekletik. Usoda je hotela, da si je pridobil le malo malo popularnosti in da so ga Rusi dandanes skoro že pozabili, dasi ni zaslužil tega. Pesniško vrednost imajo zlasti tista njegova dela, v katerih opeva starorusko dobo; malo tako lepega se nahaja v zakladu ruske lirike. Mej se nam kaže v teh delih temeljitega poznavatelja narodne poezije. Tako globoko jo razumeva, tako intenzivno odmevajo v njem njeni ritmi in njen duh, da jo uspešno posnema i po vsebini i po obliki.

A na nobenem izmed dosedaj navedenih pesnikov še ne moremo tako dobro opazovati svojstev zgolj umetniške lirike, kakor pri Fetu. Jako dobro in značilno ga primerja neki ruski kritik z godalom, ki ima le eno struno; a ta doni mogočno. Fet je bil „poměščik“ starodavne vrste, in zato ne nahajamo v njegovi poeziji nikakršnih sledov moderno-ruskega duševnega razvoja. Njegova pesem diha duševno življenje in čuv-

stvanje večine tedanjih „boljših stanov“, rafinirano zasledovanje lepih vžitkov, ki pa se često družijo s pohotno nasladnostjo.

Domišljija je živela in procvitala ob takšnem prizadevanju, živci in občutki so se prijetno vznemirjali, a značaj je čakal zaman svoje oblažitve. Vzvišena estetika in naziranje epikurejca sta brez razpora hodila v njegovem razvoju vsak svojo pot.

Takšen duh preveva Fetove pesnitve. Njegova lirika je bogata osebnih estetičnih občutkov, ona je harmonija nežnodonečih akordov iz dna človeške duše, a — dostaje jej idej. Fet je tako radikalno zastopal nazore svoje šole, da naposled že res ni maral za ničesar drugega, kakor za brezpomembne estetične občutke in da je smatral vse motive, kateri se niso mogli šteti med vtiske, ki jih nehote vzprejema naša duša ob pojavih lepote, za nekake parasite v pesništvu. Njegove najkrajše pesmi so navadno tudi najlepše; neka ljubka moč biva v njih, ki prevzame vsakega bravca in vzbuja v njem takoj ravnoista čustva, katera je hotel pesnik doseči.

Čisto umetniški je tudi značaj Fetovega vrstnika Tjutčeva. Med dušo tega pesnika in med naravo vlada nad vse nežno razmerje, in misli, katere mu vzbujajo življenje v naravi, so navadni predmet njegovih poezij, ne da bi zaraditega postajale vsiljive. Glede pesniške oblike se je prav srečno obogatil z vsemi prednostmi Puškinove dobe.

Poslednji, ki ga omenjamo v tem oddelku, bodi zopet pristaš starodavnega klasičnega mišljenja, osamljeni Ščerbina. Osamljeni, pravim zato, ker je njegova Muza čisto posebne vrste. Njeno kraljestvo se širi le na staroklasičnih tleh, in v svojih delih je Ščerbina vseskozi Helen, brez vsakega modernega svojstva, tako da se človeku zdi, da ni Rus in ne človek devetnajstega stoletja. V njegovih pesnih se zrcali starodavno svetovno naziranje, ostale pa so prepojene s panteizmom. Na podlagi vsebožanskih načel je brezuspešno poizkušal zgraditi nekak most nad klasičnimi in modernimi nazori; trajna vrednost njegovih del je le ta, da nam

je naslikal klasično dobo z mojstrsko-polno intimnostjo. Impozantno-mirne, kakor grški umotvori, so tudi Ščerbinove poezije. In še zato je pesnik vreden občudovanja, ker se bridka realnost življenja ni nikdar dotaknila njegovih idealov: živel in umrl je v revščini in v borbi za vsakdanji kruh z neugodnimi gmotnimi razmerami.

Pesniki sledečih let tvorijo zopet posebno skupino. Dasi nimajo bogvekoliko skupnih znakov, vendar obstoji med njimi nekaka vez, namreč duh njihove dobe, ki ga izražajo v svojih delih. O dobi, ki jo hočemo pregledati sedaj, o takozvani „dobi osemdesetih let“ pravi neki ruski slovstveni zgodovinar: „Vse, kar se je znamenitega v ruski literaturi odtegnilo vplivu ‚osemdesetih let‘, je ali last pretekle dobe ali pa izobraževalni element bodočnosti.“

Nervozno iskanje, raznoliki dvomi, duševna in moralna pobitost so znaki te dobe. In isti pojavi, ki jo označujejo celo, nastopajo tudi v njeni poeziji. Najznačilnejši poet za to dobo je pač *Nadson*, „pevec bolne generacije“, kakor ga splošno nazivajo. Njegova pesem je polna želja po krepkem, čilem delu, katere stopajo v bolešno nasprotje z zavestjo onemoglosti. Bolest, resnična in odkritosrčna, preveva vse njegove poezije. *Nadson* je postal kmalu po svojem nastopu ljubljenec ruskega občinstva, posebno mladine. Zakaj pri vsi svoji karakteristični, pristni osebnosti je vendarle duh njegovih pesmi tudi duh njegove dobe, in pesnik sam tem potom glasnik sodobnih idej. Malo veselega je v pesmih *Nadsona*, pesimista. A njegovo zlovidno naziranje se razteza le na sedanjost, ne pa tudi na bodočnost, ki jo gleda v luči sreče in izpolnjenih nad. Kedar toži o bolečinah svoje dobe, gleda obenem z veselim upom v prihodnje dni in tolaži svoje sodobnike, kedar opeva njihovo gorje.

Odločnejši je v svojih pesmih *Frug*, žid po pokolenju. Kakor *Nadson* tako živi tudi on v bolesti in v nadi; a njegove barve so krepkejše, njegovi nazori določnejši; kar obsoja, to sovraži strastneje, in kar ljubi, to obožuje z večjo gorečnostjo nego *Nadson*.

Njegovo obzorje je seveda bolj omejeno, ker opeva pred vsem gorje svojega lastnega židovskega rodu, in brez vse pristranosti mu moramo priznati, kar zasluži, — da so ravno tiste pesmi, v katerih govori njegova židovska duša k svojemu ljudstvu, pravi biseri ruske poezije. Zakaj vsako narodnostno sovraštvo mu je tuje, in polna bratoljubja, miru in sprave je obljubljen dežela, ki jo gleda s proroškim očesom v bodočih dneh. — Naj bi ga posnemali vsi židje, kar jih je in kar jih ni rodila *Arkadija*! — Najlepše so tiste njegove pesmi, v katerih obnavlja ljudske pravljice in stare motive, ki jih je še v nežnih letih vzprejemal od matere in pestunje v svoje čuteče srce. Nežna krasota in čar finočutne poezije odevata njihove slike v prozoren, dražesten pajčolan.

H koncu še omenjamo *Merežkovskega* in *Minskega*, ki sta med modernimi ruskimi pesniki najbolj mnogostranska; s pravkar naštetima ju veže pesimizem, s katerim sta tudi ona nastopila v ruski literaturi; drugega z drugim pa raznolike skupne lastnosti. O *Minskem*, ki je izmed obeh gotovo najznačilnejši za svojo dobo in najjasneje izražena pesniška individualnost, podajamo tu še nekaj podrobnosti.

Značilna je njegova pesem o „*Treh Muzah*“, v kateri nam opisuje trojno čuvstvo, ki ga je navdajalo, ko je prijel za pero. Posebljuje ga v *Muzah* boja, čiste umetnosti in modroslovne resnice. V tej pesmi se zrcali cela doba z vsemi svojimi nasprotujočimi si strujami.

„*Resnica*“ je v tisti pesmi pridobila *Minskega* zase; a stremljenje za njo ga je privedlo do tega, da se je nagibal zdaj k temu, zdaj k onemu svetovnemu naziranju, zdaj k ti, zdaj k oni estetski šoli; privedla ga je k nestalnosti, omahljivosti in brezizraznosti, da, celo do protislovij, ki kalijo tupatam ugodni vtisk njegovih proizvodov. V njegovih pesmih se opazi na prvi pogled borba mnogoštevilnih nasprotnih nazorov, ki jih je pesnik zaman poizkušal združiti v celoto. Dasi je to in ono v pesniškem in modroslovnem oziru dragoceno, je vendar celotn

vtisk marsikje precej meglen. A v kljub temu smatrajo Minskega za enega izmed najboljših, četudi ne za največjega ruskega modernega pesnika... Zakaj pri vsi zmedenosti svojih idej popolnoma obvladuje svojo pesniško besedno tvarino in ustvarja iz nje v zgolj formalnem oziru prekrasne podobe. Zlasti pa je njegova poezija najznačilnejša slika razvoja ruske družbe in njenih idej v pesnikovi dobi.

* * *

Da, ruski Parnas je velik in velečasten; a za sedaj bodi dovolj! Vemo, da bode kdo pogrešal podatkov o najmodernejšem ruskem pesništvu; a to sega še mnogo preveč v sedanost, da bi bilo komurkoli mogoče, izreči docela objektivno mnenje o raznih dekadentih, simbolistih, nietzschejancih i. t. d., katerih tudi v Rusih ne manjka v naših časih, ko vzklije tako-le marsikaj, česar bi ne bilo treba.

Izmed teh najnovejših bi omenili le tri pesnike: Andrejevskega, Fofanova in Balmonta. Odlikujejo se, zlasti poslednja dva, z obilico polnodonečih izrazov.

Čas hiti in dolgo ne bode, ko se pokaže, kateri proizvodi današnje moderne so imeli trajno vrednost in katere je prištevati k takozvanemu modnemu pesništvu, ki se danes slavi, a jutri pozabi. In potem morda zopet kdo izpregovori o ti stvari. „Dom in Svet“ mu tedaj gostoljubno odpre svoje strani.¹⁾

¹⁾ Kdor bi se rad sam natančneje seznanil z ruskim pesništvom, naj poseže ali po polnih izdanih dotičnih pesnikov, ali vsaj po dobrih antologijah, kakršne so n. pr.:

М. Л. Б. Русская лира. Сборникъ произведений русской художественной лирики. Цена nevezani knjigi 1 rub. 50 kop.;

Волна. Сборникъ русской художественной лирики. Цена vezani knjigi 80 kop. in

Бонъ Брусевичъ. Избранные произведения русской поэзии. Цена nevezani knjigi 2 rub.

SLOVENSKA.

V mladem jutru. Silvin Sardenko. V Ljubljani 1903. V zalogi „Dom in Sveta“. Tiskala „Katol. Tiskarna.“ Str. 119. Cena 1 K 50 h. — Silvin Sardenko je eolska harfa med našimi mladimi pesniki. Drugi buče bojvite himne ali se hudujejo nad samimi seboj in nad svetom, ki neče biti po njihovi volji. Silvin pa peva svojo nežno pesem, kakor lastavica ob tihem gnezdu, kakor struna, ki jo boža lahni večerni vetrič.

Prav so ob božiču izšle te pesmi: Peval jih je božični pesnik, nežen in ljubezniv, kakor sen božične noči.

Mnogo teh poezij je našim čitateljem že znanih. Ne bomo citirali zgledov, saj dobé

čitatelji novih v vsaki številki našega lista. A priporočiti moramo to zbirko zato, ker so prej raztresene pesmi tukaj zbrane v lepo celoto in razvrščene po vsebini.

Prva skupina „Solncu mojega dneva“ obsega petnajst pesmi, ki podajajo silhuetne ilustracije k molitvi „Češčena bodi kraljica!“ Obrača se k svojemu solncu, k Materi božji, kakor vinska gorica, ki more svojo kapljico roditi le v solncu. Nato sledé „Svetonočnice“, osem divnih, silno rahločutnih božičnic. Iz zgodovine lastne mladosti sledita dva cikla „Z Bogom zadnji mladi časi!“ in „Nove stopinje“. Slovo od mladosti in vstop v resno življenje nam tu opeva Sardenko z nepopisno milino; pri tem se pa ne izgublja v slabotno sentimentalnost, ampak iz mehke me-

lanholije mu vstaja moč moške volje in jasnih smotrov. „Gorski viri in verzi“ se odlikujejo po krasni dikciji in poetičnem slikanju prirode. „Z dekliških gredic“ je pa zbirka globoko psiholoških poezij, v katerih pride do veljave tudi vsa tragika življenja. Zbirko sklepajo štiri „Molitve“ s pomenljivimi naslovi: „Mlado jutro moli Gospoda“, „In večer se Stvarniku klanja“, „Tiha noč pred njim poklekuj“, „Pa bi jaz ne molil molitve!“ Ob koncu je pridejana „Samostanska lilija“, dramatičen dvogovor ločujočih se sestic.

Ne maramo govoriti o tem, kako mesto zavzema Silvin Sardenko v slovenskem pesništvu. Preveč je naš, da bi ga povzdigovali. A poudariti moramo tu značilne poteze njegove poezije.

Pri predavanju v „Leonovi družbi“ dne 15. decembra prošlega leta je označil dr. Ivan Ev. Krek naš najmlajši pesniški naraščaj sledeče: „Slovenska ‚moderna‘ pozna štiri markantne osebnosti, ki zastopajo čisto poseben slog. Med njimi je najdarovitejši Cankar, ki je pa tudi najbolj razdrt, sam v sebi razdvojen. Najmečji je Meško s svojo tožečo melanholijo. Najkrepkejši je Zupančič, a njegova poezija blodi često v „brezzvezdno noč“. Najljubeznivejši med vsemi pa je brez dvoma Silvin Sardenko. V svojih liričnih pesmih igraje razodeva čuvstva, ki odmevajo v srcu njegovih bravev. Ta čuvstva so globoko iskrena, predmet vedno prikupljiv in nežen. Ta poezija je vseskozi blažilna, izvirajoča iz globoke religioznosti.“

Naš pesnik gleda na svet in vtiske, ki jih je dobil iz prirode in iz človeštva, nam podaje v nežni svetlobi svojega rahločutnega temperamenta. On ne spada med epike, dasi imamo od njega mnogo pripovednih pesmi, kajti vsak predmet, ki ga on opeva, je toliko prepojen od pesnikovih občutkov, je toliko odmaknjen od trde istinitosti, da vidimo v njem bolj pesniško dušo, ki ga reflektira, kakor pa predmet sam. Tako se ziblje njegova poezija med dvema svetovoma, od vsakega jemlje to, kar se najlepše poda v njen pestri venec. Ravno ta globoko umetniška združitev objektivnega in subjektivnega elementa, katera je postala v moderni secesiji zoprna, koder je prisiljena in rafinirana, daje Sardenkovim pesnim oni zmagujoči čar, ki pridobi vsa čuteča srca. Pri njem ta umetnost ni priučena in iskana, ampak je neposredni, iskreni izraz vsega njegovega čuvstvanja in svetovnega naziranja.

Najgloblji znak Sardenkove pesniške osebnosti je globoka religioznost. Versko pesništvo nastopa tu v višji, poduševljeni obliki. Njegova

duša se je napojila z medom svete meditacije, in vse, kar misli in opeva, je oslajšano ž njo. Njegovi нравni nazori so vseskozi očiščeni in mu dajejo redko moč, da se v njegovih rokah tudi temna zemška grehota povzdigne do svetlobe nebeške luči. Pravi vzor v tem oziru so njegove dekliške pesmi. Kako pretresljivo zna opevati tudi palo deklico in njeno žalovanje! Tudi ti akordi mu zvené z drugimi vred v eno celotno harmonijo, katera doni mehko božajoče in mило proseče

za nezvestih src svetost,
za mladostnih src modrost. (Str. 98.)

Naša mladina je vajena, da si predstavlja pesnike z razmršenimi lasmi, s peklom v srcu, z motnimi pogledi, preganjane od človeškega sovraštva in od pekoče vesti. Tukaj pa vidite pesnika z mirom v srcu, s pokojem na ustnicah, pesnika, ki z ljubeznijo blagoslavlja in očaruje z jasno harmonijo. Enotno svetovno naziranje mu daje ono trdnost, da se ne opotekajo njegovi nazori iz enega nasprotstva v drugo, ampak z jasnim pogledom vidi svoj predmet in ga razsvetli s čistim plamenom svoje lastne duše. Zato pa je pri Sardenku vse izvirno, kakor je izviren žarek, ki prihaja iz plamteče luči. To enotnost in soglasnost naziranja opazujemo zlasti v cikličnih spevih, kjer nam zna pesnik tako lepo nanizati sliko ob sliki, da se vse grupirajo okoli ene osrednje ideje.

Slog se je pa Sardenku izlikal ob narodni pesmi. Vsa priroda mu je posvečena božja stvar, ki sanja bajne misli o večni lepoti. On prisluškuje prirodi, da izve od nje te tajnostne misli in jih vliva v oni govor, ki je prirodi najbližji — v preprosti narodni slog, ki dela njegovo poezijo popolno. Nikjer nismo čitali še lepše in krajše izraženega nežnega razmerja človeške duše do prirode, kakor v pesmi „Kak se čudno vse prenavlja!“ Njegova duša vidi v božjem stvarstvu vse, kar je lepega, in to sprejema vase:

Na cvetoči vrt bom stopil
in odtrgal nagelj bel,
da mi čistih misli mojih
dih noben ne bo več vzal.

On gre v šumo in si hladi ustne ob studencu, da bi besede njegove bile tolažilo žalostnim. Na strmo goro gre, da mu bo „trudni znoj kot biser drag“. A pri tem ne pade v prazno sentimentalnost. Pri vsej deviški milini se čuti iz njegovih pesmi vedno tudi nekaj moškega, trdnega, stalnega, kar nas dviga in tolaži:

In na gori bom odrezal
lep in trden bukov les,
da bo volja moja močna
do gomile in še čez. (Str. 56.)

Tu se Sardenko ločuje od svojih vrstnikov. Ko se eni vtapljajo v melanholijo ali se razdvajajo v divjih notranjih bojih, ko drugi mrzlično iščejo v neznanem svetu fantomov, ob katere bi se naslonili, ali pa bolešno premišlujejo le svoje rane, kakor utrujen jastreb s povešenimi peruti — pa Sardenko kot bel golob leti čez plan, naravnost v domovino, z gotovim, ponosnim poletom.

Zato je pa njegova poezija zdrava, če je tudi mehkotna; je npravna, če tudi reflektira greh in boleost. Dajte jo mladini, da se ob njej vzgaja in naslaja!
Dr. Evgen Lampe.

Ksaver Meško: **Ob tihih večerih.** Ljubljana, 1904. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. — Izpod Meškovega peresa pozdravljamo z zanimanjem že vsako posamezno „črtico“ — kaj-li še celo zbirko, kakršno nam je podal za božično darilo. „Ob tihih večerih“ je naslov knjigi, ki leži pred nami, in zares: le tihe, od svetnega hrušča in trušča oddaljene ure, le ure svete samote in zbranosti, v katerih se duša zapira vsemu, kar je okrog nje, a tembolj odpira svoje bogastvo sama sebi — le take ure morejo roditi toliko globoke in gorke poezije, kot je je zlite skupaj v enajstih črticah, zbranih v tej knjigi. Obljubljen nam je o tej publikaciji Meškovi natančnejši essay — zato tu le par misli. Naši čitatelji poznajo Meška, in nam bodo pritrtili, da je pisatelj dobro karakteriziral samega sebe v mladeniču „z mehkim srcem in dovzetno dušo, vedno nemirno in vedno hrepenečo po neznanu sreči in čudežni lepoti...“ (Legenda o čudežnih očeh, str. 58.) Da, in nihče nam še ni znal mehkih srčnih čustev tako mojstrsko analizirati, nihče tako nežno izraziti vsakega diha, ki se tudi-le kakor s perotjo dotakne sprejemljive duše, nihče tako mogočno razodeti koprnenja in drhtenja, ki se budi v človeški notranjosti, — kakor Meško. On ima za vse to svoje posebne barve v neštevilnih, najfinejših niansah. Druga stvar je seve: če njegov genre splošno ugaja. Mehka srca, kakor je on, čara — to je gotovo. A nekaterim bode nemara premehak, presentimentalen, preotožen. Zlasti v čisto subjektivnih izlivih, katerih ni malo tudi v tej zbirki. Nam se zdi tista „melanholična resnost“, katero pisatelj ljubi (str. 77.) lepa in zelo lepa tam, kjer jo razlije po realnih predmetih, ki so izven njega. Kako krasna je n. pr. črtica „Pozabljena“ — ta je najkrasnejša v celi zbirki — ali „Ob tihih večerih“ ali „Na sveti post“ — dasi se tu človeku trga srce od bridkosti — in druge: — dočim n. pr. „Legenda o čudežnih očeh“ ali „Zasanjam včasih“ utrujata. Toda saj na to so Meška opozarjali že tu in

tam, a pesnik — Meško je pesnik v prozi — poje pač, kakor je njegova lastna srčna potreba.

Naravnost čudovita je pisateljeva domišljija, njegova plastika, jezik, slog. Sicer pa, kakor rečeno, izpregovorimo še več o tej tehniki. Dostavljamo za zdaj le še željo: Meško nam napiši še mnogo lepega in, če mogoče, tudi kaj veselega vmes!
Dr. M. O.

Oton Zupančič: **Čez plan.** V Ljubljani 1904. Založil L. Schwentner. 160. Str. 114. Cena 2 K, elegantno vez. 3 K (po pošti 10 h več.) — Zupančič je brez dvoma eden najbolj nadarjenih novejših slovenskih pesnikov. Njegova glavna pesniška vrlina je živa izrazitost krepke, včasih prav predrzno fantastične domišljije. To nam priča tudi ta zbirka, ki se začena z značilnimi vezi:

Grobovi tulijo . . .
Šume in tulijo razpokani
kot nenasitna žrela, zevajoča
v polnočni mrak . . . Kaj hočete od nas?

Zupančičeva domišljija je napolnjena z mističnimi podobami, v katere se zavijajo njegove fantastične, vihrajoče ideje v zračnem, nevzdržno burnem plesu. Poetični blesk pa daje tej poeziji krasni slog, ki se ga je navzel pesnik iz belokranjske narodne pesmi ter si ga olikal ob maloruskem in češkem narodnem pesništvu. Najlepši njegovi proizvodi so posneti po narodnih motivih. Naivnost preproste ljudske lirike zna Zupančič izražati na mojstrski način. Semtertje zveni iz njega narodna pesem, kakor se mu je vtisnila v dušo. „Moravska narodna“ (str. 56.) je n. pr. dosloven prevod. Krasne so nekatere pesniške podobe. Njivo vprašuje, „kaj je škrjančkov kmet po brazdah zasejal, da vsa prepeva mlada njiva?“ Prijateljeva brada mu šumi „kot nočni gaj“. On čuti „zemlje zdihovanje“, ko zabijajo delavci pilote; svetli dan mu je „posut z diamanti“, ter mu „s srebrnimi prsti trka na okence“; zarje val mu plane kot svetel konj s šumé vihrajočo zlato grivo čez gore. Tako peva pesnik med tulečimi grobovi in svetlimi žarki, in brez brzde mu vihra domišljija, kamor jo zanese nepreudarna slà.

Zupančič je zložil tej mladi, simboliško-secesionistiški šoli tudi programatično pesem:

Mi gremo naprej, mi gremo naprej,
mi strelci,
in pred nami plamen gre skoz noč,
kot Bog pred Izraelci!

Kam gredo ti strelci? Oni dirjajo dalje. V svojem srcu imajo „solnce“, zaničujejo „papagaje“, ki so se naučili „besed svečanih“, in „lakaje“ in „opičje obraze“, ki jim predstav-

ljajo staro, zaničevano literaturo. Ob tla s „smešnimi krinkami“!

Mi gremo, kakor gre vihar,
na vrancu oblaku jahaje,
in kadar pade njegov udar,
nebo se in zemlja zamaje.

To je krepko povedano. A kam tako burno jahajo ti mladi junaki? Zupančič nam kliče:

Iz zarje v zarjo in od dne do dne!

Lepo, a smer je nekoliko negotova! Žal, da se plazijo tudi temne, zlobne sence po tem ozarjenem dnevu plamenečih strelcev. Mladina pričakuje nečesa nenadnega, nečuvnega

in v nove zarje ji hlepé oči. (Str. 86.)

Kaj je to novo, nepričakovano, to oživlja-joče, po čemer hrepeni mladina? Mi ne vemo, nihče ne ve, le razžarjeno hrepenenje vidi svoje lastne stvore v oblakih in kliče:

Otresite zaduhlih se sanj!
Po bliskovo gre vseh živih dan,
kdor ga je zamudil — ves klic zaman —
doživi ga le, kdor je pripravljen nanj!

(Str. 20)

Živeti v solnčnem svitu hoče ta mladina, živeti, brezkončno živeti in svetiti se! A med „tulečimi grobovi“ jo potresa mrzla zona, da zdihuje:

Ah, čemu naprej?
Tak daleč, tak daleč jasnina
in vse naokoli temina
brez mej . . .

(Str. 30.)

Mladino ljubimo vedno, tudi kadar je razposajena. Ako nam danes naši mladeniški titani Olimp naskakujejo, in jutri v obupu mró, če zdaj vriskajo v neskončni luči in takoj nato jokajo v brezmejni temini, — se vedno naslajamo ob zveneči krasoti njih pesniške besede.

A želeli bi tem mladim talentom več sile značaja, več jekla v mišicah in načel v mišljenju. Ako je Zupančič orjak v besedi, je pa često slaboten in omahljiv v nazorih. Ali se ni njemu samemu izvil bolesten zdih, ko je, obožujoč poltenost, peval:

Ah, kako mi mladeniči hodimo
po blatnih stezah,
ah, kako mi mladeniči blodimo
in tratimo mlade moči . . .

(Str. 75.)

Ne-le to, vi strelci, vi svoje mlade moči tudi zlorablajte! Škoda se nam zdi Zupančiča, kadar svojo eminentno nadarjenost, ki je ustvarjena za višine očiščenih idealov, potiska doli v nizke sfere banalnih nazorov, ki napolnjujejo mišljenje brezmiselne polizobražene mase literarnih dninarjev. Kaj naj rečemo Zupančiču,

če se tudi on spravlja nad Črtomira in ga zasramuje zaradi krepkega heroizma, s katerim se je odločil za krščanstvo? To se poda Aškercu, Zupančiču pa nikdar! Kaj naj rečemo, ako Zupančič ukazuje Črtomiru:

„Tu lezi na tla in grizi zemljó,
otrui ves dom s svojo robsko krvjo!“
In zagrizel se v rodna je tla volkodlak,
to bil je Črtomir, naš junak., (Str. 106.)

Tako se je tudi Zupančič ponižal in je plačal svoj obol kot vstopnino v moderni, banalni Panteon. Kdor ob Prešernovi stoletnici Črtomira imenuje volkodlaka, bo brez dvoma prištet med višje bogove . . . Naš mladi strelec se rad ponaša z nekim omlednim, brezidejnim verskim naturalizmom, kateri je v ostrem nasprotju z vso njegovo mistično-navdahnjeno pesniško osebnostjo. Kaj naj odgovorimo, ako Zupančič znamenje svetega križa parodira kot simbol hlimbe in krvništva, kot ne bi vedel, da je sveti križ znamenje brezmejne požrtvovalnosti, simbol ljubezni, ki premaga smrt in bolečino? Ne čudimo se, da dobimo zato med Zupančičevimi proizvodi tudi frivolne stvari, katere so v kvar njegovi Muzi. Čemu se norčuje iz prošnje procesije (str. 35)? Nič pesniško lepega nismo našli v tem. Zakaj blasfemično primerja svoje vasovanje z božjo potjo (str. 38)? Nikomur se to ne bo zdelo duhovito. Čemu se fantovsko ponaša proti deklici, da ne pozna niti greha niti kesa (str. 49)? Lepše bi bilo, ko bi imel čut za oboje.

Zupančič ni dozorel v svojih etičnih in estetskih nazorih. Njegova poezija je vabljava, ker vidimo v njej ponosito silo mladenišva in ker jo obdaja vonj razvijajočega se cvetja. Kadar brenka na njegovo struno poštena belokranjska ljudska duša, nam je najmilejši. Neskladni so akordi, ki jih pevajo vmes tuji glasovi, disharmonično uglašeni k tej zdravi pesniški naravi, polni življenja in vzvišene lepote.

Ko bi Zupančič mogel premagati neestetske predsodke in bi svojo globoko mistično navdahnjeno naravo s silovitim dušnim poletom, ki mu je lasten, spravil v sklad z najčistejšo in najveličastnejšo mistiko, ki živi v krščanstvu, bi postal velik pesnik. Ali bo to hotel? Ali bo to mogel? To je veliko vprašanje njegove bodočnosti.

Dr. E. Lampe.

Iz raznih stanov. Speval Taras Vasiljev. Z dodatkom „Urban iz Ribnice“. (Ponatis iz „Vrtca“.) V Ljubljani 1904. Založilo društvo „Pripraviški dom“. Tisk „Katoliške Tiskarne“. — Ta lična knjižica je vsega priporočila vredna. V njej so pesmi o raznih stanovih. Za vzor si je vzel pesnik pač ribniškega

Urbana, katerega izvorno šegavost je izkušal semtertje posnemati. Celih triinpetdeset stanovskih pesem smo našli v tej zbirki — pač mnogoštevilna izbira. Skoro vsak je nekaj dobil. Tudi pesnika je prišel g. Vaziljev med „stanove“ in mu podtaknil sledeče verze:

Mi vemo, kaj vse je na zemlji hudó,
mi vemo, kaj pravi se: to je lepó;
najrajši o samem trpljenju pojemo,
pred sabo vse črno, kot v dimniku zremo.
In mnogi zvestó vse verujejo nam,
nesmrten spomin prerokujejo nam.
Če Bog za laži nam ne da oproščenja —
to sodnji bo dan še o nas govorjenja ...
(Str. 35.)

Gosp. Vaziljev je hotel kratko označiti zlasti posamezna rokodelstva. To se mu je večinoma dosti dobro posrečilo. Vsakdo bo z veseljem prebiral to zbirko, ker veje iz nje pristen domači duh, kolikor se ga je še ohranilo v domačem obrtnem delu v kljub nasprotnim vplivom modernega časa. L.

Pouk krščanskim staršem. — Po nemški knjigi obdelal Frančišek Bleiweis, župnik v Lešah. — Daruje svojim vernikom za novo leto † Anton Bonaventura, škof. — Ljubljana 1903. Založil škof ljubljanski. Tiskala „Zadružna tiskarna“.

Ta knjiga je nov dokaz apostolske gorečnosti našega škofa. V 10.000 iztisih jo je dal Presvetli natiskati; vsaka župnija dobi po 25 do 30 izvodov, kateri naj se kot novoletni dar razdelé med najmlajše matere v župnijah, da knjigo prečitajo, potem pa sosednjim hišam izposodijo. Zlata knjiga je to! „Vsi najpotrebnejši nauki, kako treba za otroke skrbeti koj od začetka pa do časa, da si svoj poklic izberó, se v tej knjižici mično razlagajo.“ Zares, zelo mično in poljudno! Gospod prireditelj piše tako lepo po domače, da se knjigi prav nikjer ne pozna, da je tujega izvora. Zato upamo, da jo bodo naši dobri slovenski starši prebiral z največjim veseljem in se z zanimanjem učili iz nje one velike in dalekosežne umetnosti, ki se ji pravi — dobra vzgoja otrok. Zlasti še, ker je v knjigi vse natreseno polno koristnih zgledov, katerih veliko število je vzeti iz našega domačega življenja, kar dela knjigo še posebno zanimivo in prikupno. Na čelu knjigi je lepa podoba sv. Družine po obliki Ittenbachovi. To prvo izdanje je — kakor omenjeno — novoletni dar Presvetlega. V drugem natisku, če bi ga bilo potreba — kar srčno želimo — bi stal izvod kake pol krone. Knjiga obsega v osmerki 148 strani pouka o vzgoji in 5 strani lepega uvodnega nagovora knezoškofovega do katoliških staršev, ženinov in nevest.

Dr. M. O.

Didon, Jezus Kristus. Tretji zvezek. Iz francoskega prevel P. Bohinjec. Izdal dr. Anton Jeglič, knez in škof ljubljanski. V Ljubljani. 1903. Cena broš. 1.20 K, v platno vezano 2 K 20 h.

Sloveče Didonovo delo v slovenskem prevodu je s tem tretjim zvezkom dovršeno do „dodatkov“, ki jih bo prelagatelj zbral v poseben snopič. Ko je Didonova knjiga v francoskem izvorniku leta 1890. prvič prišla v svet, je dosegla čeznavaden uspeh: v dveh mesecih je bilo 18.000 izvodov v rokah francoskega naroda, in v malem času so jo preložili skoraj v vse evropske jezike. Odkod ta uspeh? — Moderni človek je našel v Didonovi knjigi z vedo in kritiko utemeljen odgovor k velikemu vprašanju, ki je danes prav tako aktualno, kakor je bilo pred XIX. stoletji, — in bral je ta odgovor v jeziku, kakršnega sam govori, in v obliki, ki mora ugajati tudi najbolj tenkočutnemu okusu.

Veliko in vedno aktualno vprašanje, kateremu odgovarja Didonova knjiga, pa slóve: „Kaj se vam zdi o Kristusu?“ — Odgovor k temu vprašanju sega najgloblje v življenje vsakega človeka posebe, a prav tako tudi v življenje družin in držav, v življenje narodov, vsega človeštva; in zato ne more nihče mimo tega vprašanja iti indiferentno dalje. Vsakdo hoče slišati odgovor, in sicer določen in jasen odgovor. Odgovoril je k velikemu vprašanju pred devetnajststo leti prvak med apostoli, ki je rekel: „Ti si Kristus, Sin živega Boga.“ Krščanstvo je verovalo v ta odgovor več kot osemnajsto let. Prišli pa so Renan, Strauss, Baur, nastopili so racionalisti XIX. stoletja in začeli boj zoper Kristusa — Boga. S svojimi spisi so v mnogih srcih, če ne docela podrli, pa vsaj omajali vero v božanstvo Kristusovo; dušo velike množice izobraženih je otroval dvom.

Za to družbo, ki je vzrastla v ozračju, prepojenem z verskimi dvomi, je napisal Didon svojo knjigo: Jezus Kristus. Z bogatim zgodovinskim in zemljepisnim, modroslovnim in bogoslovnim znanjem brani pisatelj prvo in temeljno resnico vsega krščanstva: Jezus Kristus je Bog in človek, Odrašenik človeškega rodu. Brez Kristusa ni sreče za človeštvo. On, ki je preustvaril stari svet, more ozdraviti tudi moderno družbo; zakaj „Jezus Kristus je isti včeraj in danes in vekomaj“.

To je glavna misel, na kateri se snuje Didonovo delo. V podrobnih, razpornih eksegetičnih vprašanjih so ocenjevatelji pač prerekli pisatelji nekatere stvari; vsi pa so edini v sodbi, da ima Didonova knjiga nenavadne

vrline. Mojster je Didon, kjer nam slika okolično, kraje, narod, „milieu“, v katerem je Kristus živel in delal; duhovit je, kadar rešuje duševne probleme; a največja moč njegova je blesteči slog.

To lepo delo beremo sedaj Slovenci lahko tudi v svojem domačem jeziku. Umevno je samo ob sebi, da prevod nikoli ne dosega izvirnika. Posebna vrlina v Didonovi knjigi je krasota in bogastvo jezika, in tega ni mogoče posnemati. To je izkusil tudi naš prelagatelj. Tiste lepote in kreposti v izrazih, ki jo bravec občuduje v francoskem izvirniku, nam prelagatelj v slovenskem prevodu ni mogel dati, in tega mu tudi nihče ne more zameriti; a da bi se bilo dalo tuintam tudi v slovenskem jeziku marsikaj lepše povedati, kakor se sedaj bere v knjigi, to bo kmalu opazil vsakdo, ki bo knjigo v roke vzel. Prelagatelj je sam to čutil in se zato v „predgovoru“ opravičuje, češ, da je „žrtvoval časih lepoto slovenščine na korist točnosti prevoda“. To je res, prevod je točen, ali recimo rajši skoraj dosloven; a prav to, tako se nam zdi, nekoliko škoduje prevodu. Ko bi se bil prelagatelj manj vezal na posamezne besede in bolj imel pred očmi misel pisateljevo, bi bilo to na korist umevanju nekaterih bolj težkih odstavkov, pa tudi na korist lepoti in duhu slovenskega jezika.

Sicer pa radi priznavamo, da se je prelagatelj mnogo trudil, in bodi mu zato izrečena zaslužena hvala! Hvala in čast pa tudi požrtvovalnemu in velikodušnemu izdajatelju, da nam je oskrbel knjigo, ki je, žal, v naših dneh tudi nam Slovencem potrebna. Boj proti Kristusu-Bogu se od onega časa, ko je Didon izdal svojo knjigo, ni ublažil, ampak še poostril; in tudi med Slovenci že moramo braniti božanstvo Kristusovo. V naših izobrazenih krogih jih je mnogo, ki jim dušo razjeda dvom o Kristusu-Bogu. Njim in vsem onim, ki želé globljega, temeljitega pouka o Kristusu, Bogu in Odrešeniku, bodi toplo priporočena Didonova knjiga. *Dr. F. U.*

HRVAŠKA.

Lazarica ili boj na Kosovu. Sr. I. Stojković, ravnatelj gimnazije V. St. Karadžića v Belemgradu, je po narodnih pesmih sestavil in uredil to epopejo, a „Odbor Čupičeve Zadužbine“ je izdal knjigo ob lastnih stroških v 2000 izvodih. Četudi to delo ni prvi poizkus, sestaviti iz srbskih narodnih pesmi enotno Ko-

sovsko epopejo, se vendar v marsičem odlikuje pred drugimi. Za njo so se porabile vse narodne pesmi in vsa sporočila o boju na Kosovem polju; gradivo je urejeno v popolno harmonično celoto, ki si je ohranila pristni značaj narodne pesmi. Niti eden znamenitejši dogodek ni ostal nepojasnen, in vsa nasprotja v jeziku in vsebini, ki so tvorila dosedaj razliko med pesnimi, zloženimi v raznih krajih Srbije, so uglajena in odpravljena z mojstrsko roko. — Srbski narod sega pridno polični „Lazarici“ (cena 2 din.); priporočali bi jo tudi Slovencem kot uvod v srbsko nar. pesništvo.

Stara i nova postojbina Hrvata. (Odlomak iz hrvatske pravne povjesti.) Napisao dr. Ivan Ružić. Zagreb. Tiskom Ant. Scholza. 1903. Str. VI. + 1—56. — V prvem delu svoje razprave dokazuje pisatelj pod naslovom „Prva postojbina Hrvata“, da je pradomovina vseh Slovanov bila današnja hrvaška zemlja, ki se je raztezala celo po današnji Italiji, saj so bili po trditvi pisateljevi stari Veneti Slovani in sicer pravi Hrvati. Kolike vrednosti je ta del omenjene razprave, moremo soditi po tem, da mu služi za izvor v tem vprašanju celo Jan Kollár. Našega Davorina Trstenjaka, ki se je tudi resnobno bavil s tem vprašanjem, pa naš pisatelj ne pozna. Da je čital njegov spis „Slovanski elementi v venetščini“ (Letopis Matice Slovenske za 1874, str. 3—156.), bi bil gotovo še bolj oduševljen za svojo stvar, katero so pa resnobni zgodovinarji zavrgli že izdavnica. Ti „slovanski Veneti“ so morali po pisateljevem mnenju v IV. veku pred Kr. narediti prostor Keltom ter oditi na sever čez Karpate, kjer so se razširili na daleč in na široko, kar opisuje v drugem odseku pod naslovom „Postojbina Hrvata na severu“. Tukaj je bila „Velika Hrvatska“, iz katere so se začeli Hrvatje iznovič seliti na jug že v drugem veku po Kr. v svojo staro domovino. Pisatelj je tudi tega mnenja, da so se izpočetka zvali vsi Slovani Hrvati, češ da se nahaja med vsemi slovanskimi rodovi ime „Hrvati“. To ime je bilo pa le plemensko med poedinimi slovanskimi narodi ter se je sčasoma izgubilo, kakor še tudi mnogo drugih plemenskih imen med Rusi, Poljaki, Čehi, Slovenci in celo med samimi Hrvati, kar je dokazal prav natančno prof. Vj. Klaić v svoji razpravi „Ime Hrvat“. V tretjem oddelku „Postojbina Hrvata na jugu“ (str. 22—56.) razpravlja pisatelj o selitvi Hrvatov na jug ter našteva zemlje, kamor so se naselili Hrvatje. Pisatelj dokazuje z vso živahnostjo, da so Hrvatje zavzeli vse zemlje od Triglava do Bojane ter od Jadranskega morja do Drine. Razume se že samo ob sebi, da so Slovenci od starine

pristni Hrvatje. Konstantin Porfirogenet pisatelju ni zanesljiv zgodovinski vir; zato ga hudo pobija in obsoja. A ni prizanesel tudi domačim zgodovinarjem, posebno ne Račkemu in Klaiću, ker sta izpremenila svoje prvotne trditve o hrvatstvu Bosne in Raše na korist Srbom. Dasi je

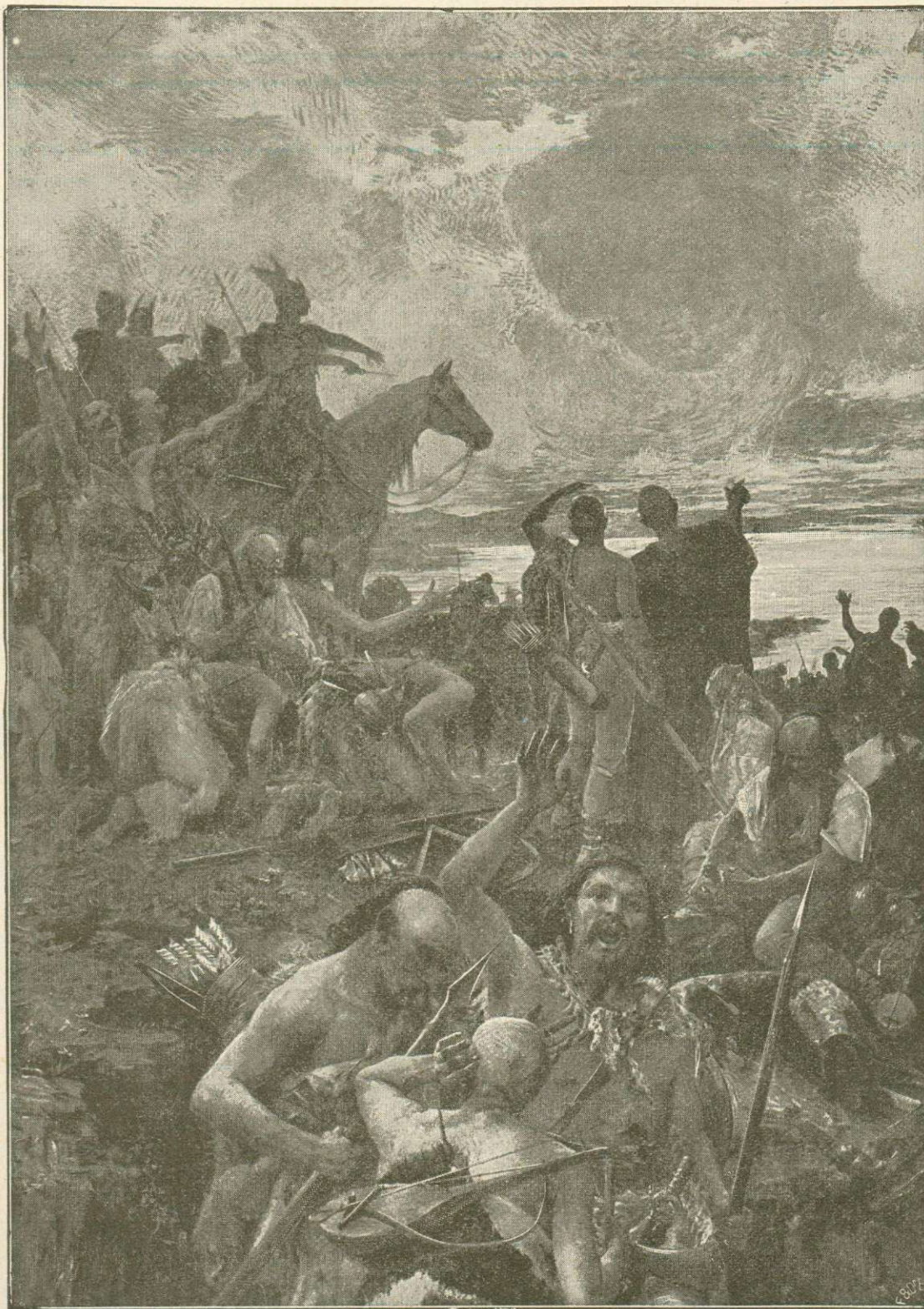
selilo kesneje mnogo srbskega življa, ki je bežal pred zmagonosnim bolgarskim carjem Simeonom Velikim (888—927.) Glavni udarec je zadel Srbe leta 924., a ne 931., kakor trdi pisatelj (str. 43.), ker Simeon je umrl že leta 927. Od tega časa je živelo v teh krajih mnogo srb-

skega naroda, a zato so ostale te zemlje vendarle še hrvaške razen Duklje, današnje Crne Gore.

Dasi pisatelj dokazuje svoje trditve z mnogoštevilnimi citati iz raznih virov, tako da izgleda vsa razprava prav učeno, se pozna vendar, da je ni pisal strokovnjak, nego diletant, in sicer v politične svrhe; zato nima za zgodovinsko znanost prave vrednosti.

Iv. Steklasa.

Zemljopisni i narodopisni opis kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Napisali dr. Hinko pl. Hranilović i Dragutin Hirc. — Lep broj hrvaških učenjakov se je zavezal, da popiše celo hrvaško zemljo znanstveno natančno, a hkrati tako poljudno, da bo mogel s pridom čitati knjigo tudi preprostejši bravec. Njih imena so poleg imenovanih glavnih pisateljev: Dragutin Franić, dr. Artur Gavazzi, dr. Luka Jelić, Julijo Kempf, dr. Andrija Mohorovičić, dr. Josip Purrić, dr. Milan Šenoa

PRIHOD HRVATOV.

CELESTIN MEDOVIĆ.

to razpravo napisal dr. Ružić v posebne politične svrhe, vendar mu moramo pritrditi, da ima prav, ko brani hrvatstvo Bosne in južnih krajev Dalmacije in Hercegovine ali Crvene Hrvatske (stara Duklja in Zahumje). To so bile od starine hrvaške zemlje. Semkaj se je na-

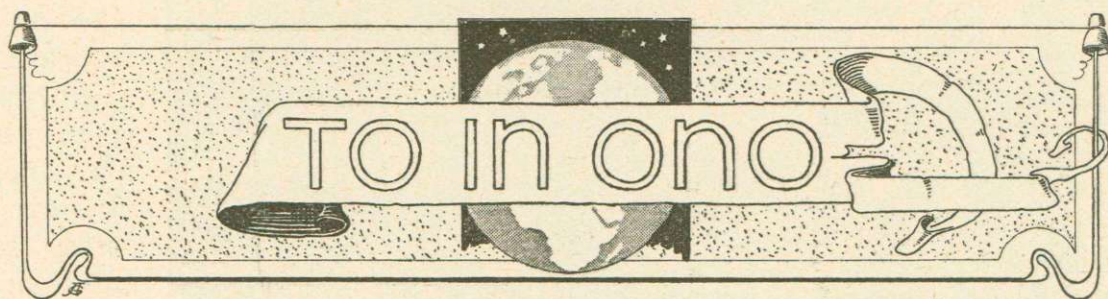
in dr. Gjuro Šurmin. Ves „Zemljepis Hrvatske“ izide v dveh delih: Prvi, katerega imamo v rokah že petnajst snopičev, popisuje zemljo in prirodne razmere, drugi bo govoril o narodu in bivališčih. Dal Bog prospheh krasnemu delu!

D. S.

IZ DRUGIH KNJIZEVNOSTI.

Herders Konversations-Lexicon. Dokončana je druga knjiga tega izvrstnega naučnega slovnika. Herderjev „Lexicon“ ima pred drugimi to prednost, da je v verskem oziru objektivni, kar se o drugih ne more trditi. Pri tem so pa vse stroke v njem izvrstno zastopane, tako da je to res knjiga, ki jo smemo priporočati ne-le za knjižnice, ampak sploh rodbinam za domačo rabo. Koliko je pri nas

nemških leksikov, katerih duh nam je popolnoma tuj, ki so spisani v nemškem in protestantskem duhu! Dokler ne moremo še sami izdati svojega slovenskega leksika, nabavljajmo si iz drugih književnosti vsaj samo to, kar je res dobro! V Herderjevem leksiku je vse tako kratko in jedrnat, da pri vsej ogromni tvarini njegov obseg vendar ni prevelik, kar je ugodno zlasti zaradi cene. Ves leksikon bo obsegal osem knjig, katerih vsaka stane vez. 12·50 mark.
D. S.

NAŠE SLIKE.

Prošnja cerkvice. Slikal Peter Žmitek. Današnji številki smo pridejali barvotisk, ki nam dobro predstavlja veliko Žmitkovo sliko, ki je bila lani razstavljena v Ljubljani. Umetnik se je potrudil, da nam naslika snov iz domačega življenja. Iskal je oseb v svojem rojstnem kraju, v Kropi, in nam je predložil prizor, kakor ga je videl v resnici. Rajni berač Poc je oživel zopet po Žmitkovi zaslugi. Delal je cerkvice, majhne, lične stavbice, v katerih je vse priredil, kakor mora biti. Pozabil pa ni posebno zvončka, na katerega je zvonil in klical ljudi skup, da so občudovali njegovo umetnost in mu vrgli v klobuk kaj okroglega ali ponudili za usta kaj gorkega. Naš umetnik zasluži vsekako vso pohvalo, da je stopil s to sliko na realna domača tla. V tej smeri želimo rasti in časti slovenskemu slikarstvu!

„Svete tri kralje“, v uvodni vinjeti te številke, je srečal g. Žmitek tudi doma ter jih v njihovih visokih kronah predstavil svetu. Vsi trije modri so mladi, pogumni Kroparji. Napev je od znane pesmi, katero popevajo „trije kralji“, ko hodijo koledovat od hiše do hiše.

Mati Božja z Jezusom in Janezom (str.5.) je ena najznačilnejših slik velikega italijanskega slikarja Sandra Botticellija, ki spada v najboljšo dobo renesance. Alessandro di Mariano Filipepi (1446–1520) s priimkom Sandro Botticelli (sodček) je znan posebno po verskih historijah ter po alegoričnih in zgodovinskih prizorih. Njegova tehnika ni več risarska, ampak popolnoma slikarska z mehкими prehodi. Največ je slikal Madon, v katerih se tudi najlepše izražajo

Botticellijeve idealne glave. Za obraze si je naredil poseben tipus, ki ni ravno krasen, pa silno prijeten in ljubezniv: podolgovat, na bradi nekoliko šilast oval z močnimi kostmi ob licih, s precejšnjim nosom in visokimi obrvmi. V te poteze je znal viliti neko posebno melanholijo, premišljajočo otožnost, kakor neko bolešno popraševanje. (Gl. Kuhn, Allgemeine Kunstgeschichte III. 426.)

Sv. Nikolaj Čudodelnik ustavlja smrtno kazen (str. 9.) je morda najlepša slika Rěpinova. V lanskem letniku (str. 665.) smo priobčili njegovo sliko „Zaporožci sestavljajo pismo turškemu sultanu“. Tam so divji, strastni, sirovi obrazi z vsemi potezami neukrotne silovitosti. Primerjajte ž njimi obraz svetega Nikolaja na tej sliki! Ali je mogoče še globlje izraziti požrtvovalno ljubezen, sveto milino in neskončno sočutje do trpečega človeštva? Rablju omahne meč. Vse prevzame sveti strah pred tem možem, katerega mila beseda je močnejša, kakor bojni grom. S to podobo si je genialni Rus priboril eno prvih mest v sodobnem slikarstvu.

„Zima v gozdu“ (str. 36.) je posnetek krasne slike znanega Kleverja, katerega smo lani imenovali v zgodovini ruskega slikarstva. Sneg leži na gozdu, da se šibijo veje pod njim. Samoten mož hodi po šumi. Skoro slišimo, kako mu škriplje sneg pod nogami . . .

Smrt kraljeviča Marka.

Na str. 41. objavljamo lepo sliko Jurija Šubica, risano s svinčnikom, katero smo dobili v njegovi zapuščini. Umetnik nam predočuje smrt junaškega Marka, katero popisuje srbska narodna pesem. Ne

moremo lepše popisati svojim čitateljem Markove smrti, kakor je to storil srbski guslar. Zato priobčujemo tu odlomek iz slavne pesmi. Upamo, da bo po opazkah, katere pridajemo, tudi srbsčine manj veččim čitateljem mogoče popolnoma umeti to pesem. Srbska pesem popisuje Markovo smrt tako :

To je Marko poslušao Vile.
Kad je bio visu na planinu,¹⁾
pogledao s desna na lijevo,
opazio dvije tanke jele,
svu su goru vrhom nadvisile,
zelenijem listom začinile.
Ondje Marko okrenuo Šarca,²⁾
s njega sjaho, za jelu ga svez'o.
Nadnese se nad bunar³⁾ nad vodu,
nad vodom je lice ogledao;
a kad Marko lice ogledao,
vidje Marko, kad će umrijeti.
Suze proli, pa je govorio:
„Laživ sv'jete, moj lijepi cv'jete,
l'jep ti bješe, ja za malo hodah,
ta za malo, tri stotin' godina!
Zeman⁴⁾ dodje, da svjetom prom'jenim.“

Pa povadi Kraljeviću Marko,
pa povadi sablju od pojasa,
i on dodje do konja Šarina.
Sabljom Šarcu odsiječe glavu,
da mu Šarac Turkom nedopadne,
da Turcima nečini izmeta,
da nenosi vode ni gjuguma.⁵⁾
A kad Marko posiječe Šarca,
šarca konja svoga ukopao,
bolje Šarca, neg' brata Andriju.
Britku sablju prebi na četvero,
da mu sablja Turkom nedopadne,
da se Turci njome neponose,
što je njima ostalo od Marka,
da hrišćanluk Marka neprokune.
A kad Marko britku prebi sablju,
bojno koplje slomi na sedmero,
pa ga baci u jelove grane.
Uze Marko perna buzdovana,⁶⁾
uze njega u desnicu ruku,
pa ga baci s Urvine planine
a u sinje u debelo more,
pa topuzu⁷⁾ Marko besjedio;
„Kad moj topuz iz mora iziš'o,
onda 'vaki djetić postanuo!“

Kada Marko saktisa oružje,
onda trže divit⁸⁾ od pojasa,
a iz džepa knjige bez jazije.⁹⁾
Knjigu piše Kraljeviću Marko:
„Kogodj dodje Urvinom planinom
medju jele studenu bunaru,
te zateče ondje deli-Marka,¹⁰⁾
neka znade, da je mrtav Marko.
Kod Marka su tri čemera¹¹⁾ blaga.
Kakva blaga? Sve žuta dukata.
Jedan ću mu čemer halaliti,¹²⁾
što će moje t'jelo ukopati,
drugi čemer nek se crkve krase,

treći čemer kljastu i slijepu,
nek slijepi po svijetu hode,
nek pjevaju i spominju Marka.“

Kako Marko knjigu nakitio,
knjigu vrže na jelovu granu,¹⁾
odkuda je s puta na pogledu;
zlatan divit u bunar bacio.
Skide²⁾ Marko zelenu dolamu,³⁾
prostrije je pod jelom po travi,
prekrsti⁴⁾ se, sjede na dolamu;
samur-kalpak⁵⁾ na oči namače,
dolje leže, gore neustade.

Mrtav Marko kraj bunara bio
od dan' do dan' nedjeljicu dana.⁶⁾
Kogodj prodje drumom⁷⁾ širokijem,
te opazi Kraljevića Marka,
svako misli, da tu spava Marko.
Okolo njega daleko oblazi,⁸⁾
jer se boji, da ga neprobudi.
Dje je sreća, tu je i nesreća,
dje nesreća, tu i sreće ima.
A sva dobra sreća izniela
igumana⁹⁾ Svetogorca Vasa
od bijele crkve Vilindara
sa svojijem djakom Isajjom.
Kad iguman opazio Marka,
na djakona desnom rukom maše:
„Lakše, sinko, da ga neprobudiš,
jer je Marko iza sna zlovoljan,
pa nas može oba pogubiti.“
Gledeć kale¹⁰⁾ kako Marko spava,
više Marka knjigu opazio,
prema sebe knjigu proučio.
Knjiga kaže, da je mrtav Marko.
Onda kale konja odsjednuo,
pa prihvati za deliju¹¹⁾ Marka.
Al' se Marko davno prestavio.
Proli suze proiguman Vaso,
jer je njemu vrlo žao Marka.
Odpasa mu tri čemera blaga,
odpasuje, sebe pripasuje.
Misli misli proiguman Vaso,
dje bi mrtva sahranio¹²⁾ Marka.
Misli misli, sve na jednu smisli:
Mrtva Marka na svog konja vrže,
pa ga snese moru na galiju.¹³⁾
S mrtvim Markom sjede na galiju,¹⁴⁾
odveze ga pravo Svetoj gori,
izveze ga pod Vilindar crkvu,
unese ga u Vilindar crkvu,
čati¹⁵⁾ Marku, što samrtnu treba.
Na zemlju mu t'jelo opojao,
Nasred b'jele crkve Vilindara.
Ondje starac ukopao Marka.
Biljege¹⁶⁾ mu nikakve nevrže,
da se Marku za grob neraznade,
da se njemu dušmani¹⁷⁾ nesvete.¹⁸⁾

Prihod Hrvatov (str. 57). „Ta velika slika znanega hrvaškega slikarja C. Medovića nam predstavlja veliki zgodovinski trenotek, ko je hrvaško pleme prišlo od Vzhoda in vzelo v posest svojo novo

1) Vrh planine. — 2) Šarac je bil Markov konj. — 3) Studenec. — 4) Čas. — 5) Brenta. — 6) Bojni kij. — 7) Isto, kar buzdovan. — 8) Črnilnik, tintnik. — 9) Pisanje, pismo. — 10) Deli, junaški. — 11) Pas, v katerem se nosi denar. — 12) Posvetiti, podariti.

1) Vēja. — 2) Sleče. — 3) Gornja moška halja. — 4) Prekriža se. — 5) Kapa iz soboljevine (hermelina). — 6) Teden dni. — 7) Cesta. — 8) Gre daleč naokoli. — 9) Samostanski predstojnik. — 10) Kaludjer, menih. — 11) Junak. — 12) Pokopal. — 13) Morsko obrežje. — 14) Ladja. — 15) Čita molitve. — 16) Napis. — 17) Sovražnik. — 18) Maščevati se.

domovino. „Morje, morje!“ so navdušeni vzkliknili, ko so zagledali modre valove, obdajajoče kršno dalmatinsko obrežje. In njih poglavar je iztegnil roko in slovesno vzel v last sinjo Adrijo, ki je toliko stoletij nosila brodovje hrvaških kraljev. To se je zgodilo v prvi polovici VII. stoletja. L. 642. so pluli že hrvaški brodovi po Adriatskem morju. Medović nam je naslikal Hrvate kot silovite junake, kot svobodno ljudstvo, vajeno živeti v boju in prosti prirodi. Od te slike so izšle umetniško izdelane reprodukcije v zalogi tiskarne Antuna Scholza v Zagrebu. Format slike je 71—97 cm. Napeta je na platno in stane z elegantnim, pozlačenim okvirjem vred 60 K.

Koncert „Češkega pevskega kvarteta“ iz Prage. Dne 6. decembra 1903. je napravil v veliki dvorani „Narodnega doma“ v Ljubljani koncert kvartet čeških pevcev. Bili so to gg. Mikoláš, Černý, Novák in Svojsík. Na vzporedu so bile izvečine pesmi čeških glasbenikov. Koncertantje so deloma nastopali v kvartetu, pa so tudi peli solo-partije s spremljevanjem glasovira. Zlasti kvarteti so izredno ugajali. Pevci imajo moč v svojih grlih, da so napolnili z lahkoto veliko dvorano s svojimi topečimi, milimi glasovi. Čuli smo celo vsak „pianissimo“ po celi dvorani. Poleg moči pa so se odlikovali tudi z izredno glasbeno šolo: tehnika izvrstna, predavanje pri vsakem komadu primerno, tako da bi jih bil vsak skladatelj posebe, ako bi bil navzočen, moral za pravilno občutno in umetno petje svoje kompozicije prav od srca zahvaliti. Obenem pa smo imeli tudi priliko, občudovati obsežnost posamnih pevskih grl in pa lahkoto, s katero delujejo bodisi v izredni višavi ali nižavi glasov. Zares izvrstno šolo imajo. Pridodali so nam k mnogim točkam vzporeda še slovenski čveterospev P. Hugolina Sattnerja: „Pogled v nedolžno oko.“ Kako izvrstno so zadeli čuvstva, ki jih je položil skladatelj v to milo pesem! Želeti bi bilo, da je on sam prisoten; gotovo bi bil zadovoljen tisti večer s krasnim predavanjem ljubke pesni. Ali tudi občinstvo je glasno odobraval milo petje veččega češkega kvarteta. Pri koncertu smo opazili mnogo naših ljubljanskih pevcev. Uverjeni smo, da so imeli izreden vžitek in da jim bo prisostvovanje izvestno koristilo.

K.

„Slovensko planinsko društvo“ je izdalo lepe barvane razglednice ljubljanske in blejske okolice, tiskane po akvarelih, ki sta jih izvršila gospa Duška Mankoč-Foersterjeva in g. Viktor Foerster.

Matej Slekovec. Dne 15. dec. je umrl v Ljubljani v „Leonišču“ Matej Slekovec, znan slovenski zgodovinar. Rojen je bil pri Negovi v Slovenskih goricah 6. avg. 1846., v mašnika posvečen l. 1871. Služboval je na raznih krajih lavantinske vladikovine. Bavil se je celo življenje z zgodovino domačih krajev in nabral mnogo važnega gradiva. Presv. g. knez in

škof dr. M. Napotnik mu je pripravil v svoji hiši v Mariboru stanovanje, da bi tam urejeval svoje in škofijske listine A zaradi prevelike bolehnosti ni mogel uživati te ugodnosti. Prezgodaj ga je pobrala smrt. Zapustil je še precej neobjavljenega gradiva. N. v m. p.!

Občinska bralnica. Ljubljanska občina dobi v mestni hiši javno bralnico, kjer bodo občinstvu na razpolago razni časopisi.

„Zlatorog.“ To romantično triglavsko pravljico je A. Aškerc predelal v dramatični obliki. Nemeč Rauchenecker je iz nje naredil opero v štirih dejanjih. Peli so jo že v Elberfeldu.

Jagičevega „Archiva für slavische Philologie“ je izšel 25., jubilejni zvezek.

Trgovsko-obrtni muzej so si ustanovili Hrvatje v Zagrebu. Kdaj jim sledimo mi Slovenci?

Panta S. Srečković, eden glavnih zastopnikov starejše domoljubne historične šole srbske, je umrl julija meseca prošlega leta v Belgradu. Proti njegovi slabi znanstveni metodi je nastopil arh. J. Ruvarac kot zastopnik kritične šole, katera je zmagala. Srečković je pisal preveč subjektivno; srbsko rodoljubje mu je motilo zgodovinsko objektivnost.

Václav Brožík.

Dne 15. aprila lanskega leta je ljuta smrt pokosila slavnega sina češkega naroda Václava Brožíka. Njegove slike so občudovali ne le v pariškem salonu, marveč tudi v vseh velikih internacionalnih izložbah. Marsikatero odlikovanje je krasilo njegove prsi.

Predmete za svoje slike je zajemal večjidel iz češke zgodovine, in po pravici je veljal za enega najimenitnejših reprezentantov modernega zgodovinskega slikarstva. Na to pot ga je privedla Matejkova slika „Rejtan“ (glej „Dom in Svet“ 1903, str. 632.). Poleg Matejka so mu bili vzori monakovski Piloty, Gabriel Max in zlasti Munkaczy, s katerim je sklenil tesno prijateljstvo.

Najimenitnejša Brožíkova slika je „Odsouzení 1) mistra Jana Husa“, katero je dovršil l. 1883. Niti prej niti poznej ni v nobeni sliki izrazil toliko umetniške sile. Sicer je pa slikan „Hus“ tendenciozno.

Prvo svojo sliko je izdelal, ko je bil star 20 let. To je bila „Eva z Lobkovic u svého otce v žaláři.“ 2) L. 1872. je občno pozornost zbudila slika „Svatební průvod 3) královny Kunhuty“. Velika slika „Loučení Přemysla Otokara II. s rodinou před válečným tažením do Rakous“ 4) ga je napotila v Monakovo. Spoznal je namreč, da je bilo njegovo dosedanje

1) Obsodba.

2) Pri svojem očetu v ječi.

3) Sprevod.

4) Odhod na vojsko v Avstrijo.

izobraževanje še pomanjkljivo. V Monakovem je naslikal sv. Irijo, ki priča o vtisku, ki ga je nanj napravil Gabriel Max. L. 1877. je razstavil v „Salonu“ „Svatební průvod královny Dagmary“ in „Obět¹⁾ náboženského fanatismu“. Zelo je iznenadila l. 1878. slika „Poselství krále Ladislava ke dvoru francouzskému“, za katero je prejel drugo nagrado v pariškem „salonu“ in veliko medalijo v Berlinu. S tem umotvorom se konča zanj doba hudih bojov. V letih 1880—1882. je razstavil „Dopis“, „Předčítání bible“, „Představení pěvce“, „Babiččiny imeniny“, „Pan strýček“ in še nekatere druge manjše podobe. Izdelal jih je po svojem potovanju na Nizozemsko l. 1879. Znamenita je tudi slika „Karel IV. a Laura na dvoře papežském v Avignoně“ in „Kolumbus“, ki je bil

V. Št. Brožík.

podlaga njegovi sliki l. 1885. „Kolumbus na dvoře španělském“. Omeniti treba še „Slavnost u Rubense“, „Císař Rudolf u svého alchymisty“, „Pěvec ballad“, „Přemyslovci, Lucemburgové a Habsburgové“, „Defenestrace“, „Polyxena z Lobkovic (1893)“, „Zvolení Jiřího z Poděbrad za krále českého“ in l. 1895. ogromno sliko „Tu felix Austria nube“. Poleg teh je naslikal še mnogo manjših slik in portretov, kakor gospo Šamberkovo, izvrstno igralko, virtuozu na gosli Fr. Ondříčka in predsednika akademije Jos. Hlavka.

Dokler si Brožík ni pridobil slovečega imena, je živel dokaj težavno, kajti boriti se je moral s hudimi zaprekami. A že od mladih nog vaje stradati, je srečno premagal vse nadloge.

1) Žrtev.

Rodil se je na samoti Hamri v okraju plzenskem dne 5. marca l. 1851. Oče mu je bil reven kotljar, ki se je poleg rokodelstva bavil tudi z malim gospodarstvom, katero je imel v najemu. Ko je bil Vaclav star tri leta, so se stariši preselili v Košiče pri Pragi, kjer je obiskaval ljudsko šolo. Na to je vstopil v litografično delavnico. Ko pa je zavod prenehal v vojskinem l. 1866., je delal do svojega sedemnajstega leta v smihovski tovarni za porcelan. Posebno veselje je kazal do slikarstva; vsako stvar, ki mu je ugajala, je naslikal. S tem je opozoril nase nekatere dobrotnike in prijatelje umetnosti, ki so mu omogočili obiskovanje praške slikarske akademije. A razmerje na akademiji mu ni ugajalo; zato se je oklenil mojstra Lauferja in od njega šel v Draždane, kjer tudi ni ostal dolgo časa. Za tem ga vidimo zopet v Pragi, nato v Monakovem in slednjič v Parizu, kjer se je oženil s hčerjo trgovca Sedelmayerja. L. 1884. je bil imenovan za člana častne legije francoske, l. 1890. pa za njenega častnika. L. 1889. je bil odlikovan tudi na Avstrijskem. L. 1895. so ga imenovali za profesorja na razširjeni slikarski akademiji v Pragi, kateri je tudi večkrat načeloval. Ko je dovršil sliko „Tu felix Austria nube“, je dobil plemstvo od avstrijskega cesarja. Ta slika je zdaj v dvornem muzeju na Dunaju.

Brožík je bil dober rodoljub. Ko so ga l. 1884. naprosili, naj pošlje kako sličico, da se obdarijo otroci v Litomeřicah, je napravil in poslal iz Pariza sliko, vredno 2000 fr. „Osrednja Šolska Matica“ jo je dobro prodala. Žal, da se včasih husitske misli preveč kažejo v njegovih slikah.

V najlepših letih je moral na oni svet. Mrzlica, katera je skozi pol leta njegovo zdravje izpodkopavala, je pretrgala nit njegovega delavnega življenja. Bodi mu trajen spomin!

H.

Češka slovstvena zgodovina za širše občinstvo je izšla v krasno ilustrirani izdaji „Pisemnictví české slovem i obrazem od nejdávnějších dob až po naše časy“. (Založila Grosman in Svoboda.) Knjigo je spisal Václav Flajšhans. Okrašena je s 453 podobami in ima 48 prilog. V novejši češki književnosti sta dve struji: Ena narodna, druga mednarodna, realistiško-skeptična, katero zastopa Masaryk. Pisatelj Flajšhans je nasprotnik Masarykov, kar v knjigi odločno kaže. Tudi ni dal v knjigo njegove slike, dasi vidimo v njej obraze manj vplivnih književnikov.

„**Z ognjem in mečem.**“ Sarah Bernhardt je priredila za oder slavni Sienkiewiczov roman „Z ognjem in mečem“. Drama se prvič uprizori v Parizu.

Jubilej V. G. Korolenka. Malorusi so svečano proslavili 14. nov. 1903. dvajsetletnico literarnega delovanja svojega slavnega pisatelja Vladimira Galaktonoviča Korolenka. Ta dan so po celi prostrani Rusiji priredili slavnostna zborovanja, pri katerih so

se čitale razprave o literarnem delovanju slavljencev; uredniki mnogih priznanih ruskih beletrističnih listov pa so v slavo jubilarju napravili svečan banket. Slavljencec sam je dobil mnogobrojne čestitke od raznih korporacij, znanstvenih društev, mnogih redakcij, vseučilišč in svojih prijateljev in čestilcev — kar je vse jasen dokaz, kako se ceni delovanje Korolenkovo v ruski književnosti.

J. D.

Grof Lev Tolstoj je bil v preteklem poletju večkrat opasno bolan. V zadnjih dveh mesecih pa se počuti zdravega. Pridejo mu trenutki, v katerih se čuti pesnik mlajšega kakor je v resnici. Vsi, ki občujejo z njim, pripovedujejo, da se čudijo njegovi telesni in duševni živahnosti. Zdaj zopet mnogo piše. Pred kratkim je napisal več basni in legend in razpravo o Sheakespearju, katerega ocenjuje na čisto nov način.

Število Slovanov. Profesor Niederle je sestavil približno statistiko vseh Slovanov ob začetku dvajsetega stoletja. Podaja nam sledeča števila: Rusov 95,300.000 (v tem številu je obseženih 32 milijonov Malorusov), Poljakov 19.125.000, Čehov 9,500.000 (tu je všteti 2,100.000 Slovakov), lužičkih Srbov 156.800, Slovencev 1,450.000, Srbo-Hrvatov 8,210.000 in Bolgarov 4,850.000. Skupno število Slovanov se ceni: najvišje na 138,591.800 in najnižje na 136,987.518. Popolnoma gotovega števila seveda ni zdaj še mogoče najti. Nemcev je Langhans naštel 84,793.000.

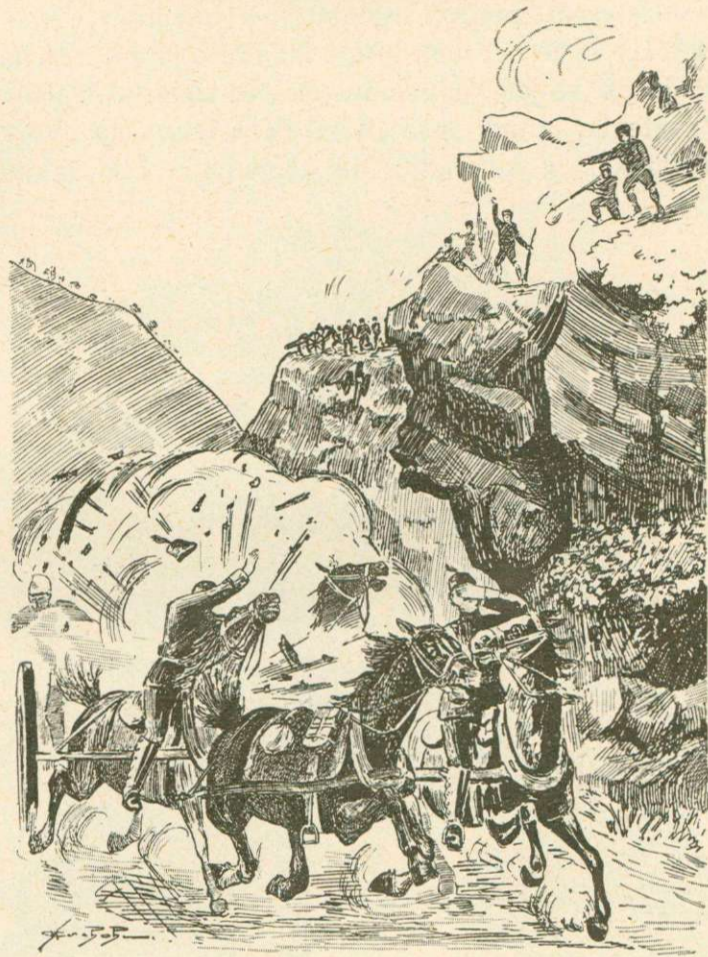

Življenjepis Pija X. je izšel nedavno v nemškem jeziku: Papsť Pius X. Ein Lebensbild des Heiligen Vaters. Mit einem Rückblick auf die letzten Tage Leos XIII. Von Msgr. Dr. Anton de Waal, Rektor des Campo santo bei St. Peter in Rom und apostolischen Protonotar. Mit einem Titelbild „Papst Pius X.“ und 137 Abbildungen im Text. München, Allgemeine Verlagsgesellschaft. 164 S. M. 4. — Najprej popisuje znani pisatelj karakteristične poteze papeža Leona XIII., in nato natančno našteva dogodke iz življenja sedanjega papeža, zlasti izza konklava.

Herbert Spencer. Nedavno je umrl glasoviti angleški modroslovec Herbert Spencer. Izkušal je na podlagi evolucijske teorije sestaviti novo moralo — nramnost darviniškega boja za obstanek. Postavil se je čisto izven krščanstva. Po njem je absolutno dobro to, kar „množi življenje in zanika bolest“; ne po dolžnosti, ampak po slasti se naj ravnajo člo-

veška dejanja. To je seveda nauk, ki ne more biti človeštvu nramno vodilo. Spencer je svoj nauk objavil v knjigi „Data of Ethics“. Temeljito razpravlja o njegovih nazorih Viktor Cathrein v knjigi „Die Sittenlehre des Darwinismus“, v kateri kaže, da ti nauki niso nramni, ampak naravnost nenramni in človeštvu škodljivi.

Mascagni je dovršil novo opero „Maria Antoinette“, ki so jo uprizorili nedavno v Rimu.

Makedonski vstaši napadejo turško baterijo.

Z makedonskega bojišča se sliši zdaj le malo glasov. Nesrečni vstaši prezebajo v gozdih v lakoti in mrazu. Prošli teden je bil na slovenskem voditelj Orlovec. V Ljubljani ni smel govoriti, pač pa je v Trstu popisoval bedo in revščino svojih trpečih sobratov. Spomladi se začne boj iznova. Naša slika nam kaže prizor iz lanskih bojov: Vstaši poganjajo z dinamitom v zrak turško baterijo. Makedonci so pripravljeni, tudi nadalje se boriti za svobodo — do zmage ali do smrti!

A. BREZNIK:

SLOVARSKI NAVRŽKI.

Dasi se je pridalo Pleteršnikovemu slovarju že precej gradiva v popolnjevanje, je vendar raztresenega še veliko zrnja, ki ga bo treba pobrati, ako bomo hoteli imeti neki idealno popoln besedni zaklad. Škoda je vsakega zrna, da bi se pogubilo. Vsak žitni klas na njivi, pravijo, se joka, ako ga ne poberó, ko pospravljajo snope raz njivo; enako je z besednim klasjem: treba ga je skrbno pobrati in uvrstiti med nabrano snopje. Naslednje blago krije med pristnim pač tudi nekaj izposojenega. Kaj je naše in kaj ni, je težko določiti. Razložili jih bodo lahko še, samo da imamo besede zapisane. Da bi bile besede zapisane kolikor se dá natančno, sem rabil Škrabčeva diakritična znamenja (kakor jih je zatrdno zadnjič določil v „Cvetju“ XVII, 1.), ker so najnatančnejša pa najpreprostejša. Le nad ozki *e* in *o* sem namestu Škrabčevih znamenj ^ˆ in ^ˆ postavil vodoravno črtico (\bar{e} , \bar{o}), v znamenje ozkosti, ker govori Gorenjec — in odtod imam domalega vse besede — za Škrabčeva različna ozka *e* in *o* le *en*, enak glas: zaprt glas, brez prelivanja. Kjer pa sem, oprt na slovar, mogel dobiti natančnejši *e* ali *o*, sem ostal pri Škrabčevih znamenjih. — Kratice so umevne same po sebi: Pl. = Pleteršnikov slovar, L. M. Sl. = Letopis Mat. Sl. i. t. d.

Ba'ba, e, s. f., zadnji snop pri mlačvi ene vrste žita. Kdor izmed mlatičev udari zadnji, dobi to babo. Ako je le-ta mlatič še fant, mu po ti babi prisodijo bodočo ženo. Boljši snop prinese boljšo, slabji pa slabšo ženo. (Virmaše pri Šk. Loki).

Ba'bjak, a, s. m., psovka za babe, ženske. (Javornik). Poniževaven (peiorativen) pomen tiči že v besedi baba (sedaj, nekedaj ne), priponka ga pa še poostri; tu pa še posebno, ker je le-ta moška, t. j. taka, ki se nadevlje moškim osebam. Posebna poniževavna moč se doseže prav sè zamenjavo spola. Tako imamo v slovenščini za moške osebe psovke ženskih končnic (n. pr. neroda, nerodna; klama, klamasta itd.), narobe pa za ženske osebe psovke z moškimi končnicami (n. pr. babjak). Teh, zadnje vrste, je kaj malo. Naš primer kaže, da se nahajajo vendar. V takem slučaju služi dobro tudi srednji spol, ki daje obojega spola osebam, moškim in ženskam,

poseben pomen. Izraža rad kaj majhnega, omejenega, n. pr. fante; ba'bišče itd.

ba'kalica, e, s. f., vsaka iz mesa pripravljena, redka red, v katero se kaj pomaka. (Idrija).

ba'lanka, e, s. f., neke vrste debele, kisle hruške. (Tunjice.)

balo'ncati, am, v. impf., odtod tudi glagolnik *balo'ncanj'e*: glas dajati sè zvoncem, kakršnega nosi živina na paši. Ta glas izraža medmet *balo'nc*, iz katerega je tvorjen glagol. (Ihan.) Zanimivo je, da si je glagol pridržal kratki poudarek od medmeta, kar sicer ni navadno.

ba'rèk (ba'rk), adj. indecl.: gewachsen, überlegen sein; mati ni svojega porednega otroka barek. Majhen otrok ni velikege kosa kruha barek. (Javornik.) Pleteršnik ima barek, barik = lüstern; ali je kaj sorodstva?

ba'rka, e, s. f. Kadar se čutijo fantje ene vasi toliko močne, da si upajo iti ponočevat v drugo vas, se bahajo, češ *ba r k a j e n a š a*. (Virmaše.) Brez dvojbe imata prejšnja in ta beseda kakšno zvezo.

ba'sa, e, s. f., der Docht. (Ihan.) Na Vačah: ba'sa. Duša pri leščerbah in podobnih svetilkah. Prim. st. fascia, Streif; fasen = faser; strvn. fasa.

bačka'ti, a'm, v. impf., *p o b a č k a t i*, v. pf.: vejevje in suhljad nabirati in povezovati v butare (Javornik.) Odtod glagolnik *b a č k a ' n j ' e*, ki pomenja 1. to dejanje in 2. predmet tega dejanja. Tvorba iz baček = (Reisig) bündel, Pl. Od tega tudi:

bačkovèc, ovca, s. m., metaforična psovka debelim, do deset let starim otrokom; starejši otrok je *v a m p*. (Zminec p. Šk. Loki). Ali je tudi pravi pomen bačkovec = butara v rabi, mi ni znano.

bedi'ca, e, s. f., dummes Weib. (Ihan.) Ženska bedica odgovarja moškemu bedak. Nenavadna tvorba, ker sicer pridržé *a* v *b e d a* vse sestavljanke, in to ne le v slov., ampak tudi v hrvaščini, ki imate to besedo skupno v pomenu: dumm. Naša tvorba je po zgledu onih na končnico *ica*, pred katero mora odpasti samoglasnik: žena, ženica; beda, bedica.

- bê'lčèk, čka**, s. m., neke vrste jabolka (Ihan.)
- bera'č, a'ča**, s. m., prosen otep. (Virmaše.)
- bèrgla'riti, a'rim**, v. impf., (b^{erg}wart), nerodno stopati. (Ihan.) Podstava: bergla.
- bèri'lčèk, čka**, s. m., = prebiravka, „podoba iz strdi, kakoršne se prodajajo po semnjih s prilepljenimi verzi“, Štrekelj (L. M. Slov. 1894, 36.). (Zminec.) Tvorba iz podstave: berilo. V Ihanu nazivljajo te reči z besedo: pa pi' r č k i.
- bikobu'lj'čkatì se**, v. impf., kamenčkati se, mit Steinchen spielen. (Vače.)
- blakla'ti, a'm**, v. impf., ko voda dobro zavre in šumi, blakla. (Ihan.) Onomatop.
- bleja'ti, a'm**, v. impf., neumno, kakor bik nova vrata, z debelimi očmi gledati. (Ihan.) Prvotni pomen besede je blöcken Pl., kar se v tem pomenu nahaja še v č. bleti, bleju; r. blejátj, hr. blejati. Odtod ženska psovka: bleja'vnica, e, s. f., ženska, ki rada bleja. (Ihan.)
- brenclj'a'ti, a'm**, v. impf., potikati se okrog (o otrokih). (Ambrus.) Iz metaforično vzete besede: brenclj, čigar letanje izraža nekaj takega, kar se obrača na otroke.
- brì'dma, e**, s. f., neke vrste maline. (Bled.) Prim. bridniti = bitter werden, beissend schmecken Pl.
- br'nica, e**, s. f., neke vrste hruške. (Vače.) Podstava brna = der Humus ali brn = Fluss-schlamm Pl.
- brō'lica, e**, s. f., taščica, sylvia rubecula. (Trzič.) Pl. brolica = penica.
- brstni'k, i'ka**, s. m., neke vrste jabolko. (Vače.)
- brvè'žèn, žna, žnò**, adj., malo varčen, razsipen (Zminec). Marešič („Dom in Sv.“ 1895, 384) ima: brležen 1. pijan, 2. nadležen, siten.
- bu'rkaša, e**, s. f., jed iz kašnate repe. (Vele-salo.)
- cvè'rnati, am**, v. impf., na vse pretege teči. (Ihan.)
- ča'ka,vnik, a**, s. m., človek, kateri čaka. (Ihan.) Slišal v nar. pregovoru: stokavnik je čakavnik, to se pravi: kdor dolgo časa stoka (boleha), dolgo živi.
- čèljüsta'ti, a'm**, v. impf., na prav majhne koščke razsekljati; mesar sčeljüsta meso za klobase. (Ihan.)

čē'mpa,vt, a, s. m., psovka boječemu, nerodnemu počasnežu. (Javornik.) Podstava: črep = Topf, Pl., kjer je *r* izpadel, *m* pa se vteknil pred ustnik *p*, kar je kaj pogostno. (Štrekelj, Archiv f. sl. Ph. XI. p. 460.) Iz enake podstave ima Pl. psovko črepec = Dummkopf; naša končnica je znana nem. končnica *olt* = walt; holt, ki se pritika na čisto slovenska debela, n. pr. brehavt, vekavt, plezavt i. t. d. „Fremde, entlehnte suffixe bringen häufig eine peiorative Bedeutung mit sich“ (Vondrák, Archiv für slav. Ph. XII, 74) — velja prav za naš slučaj. Tako imamo razložiti tudi našo priponko — man (iz nem. man, Mann): racman, purman, bučman i. t. d. V češč. n. pr. je pogostna tuja preponka *ant*, mudrlant = klügler, v nem. *us*: Pfiffikus.

čepē'ta. „Na čepeta sestì.“ Kdor se čepe nasloni na noge, namestu da bi dostojno pokleknil, se de na čepeta. (Ihan.) Ta čudna beseda, ali bolje besedno igranje, se dá morebiti takole razložiti: Na izraz „na pē'te sestì“ govori se, ali pravzaprav, sliši se tudi na pē'ta; to izvira odtod, ker sta se jela srednji in ženski spol v nekaterih oblikah izenačevati. Kaj takega je navadno zlasti pri krajevnih imenih. Tak slučaj je tudi tukaj — torej na izraz „na pē'te (peta) sestì“ se je priteknil, ker se čepi na no-gah, glagol čepeti, in tako imamo to poznamenovanje, ki tudi po obliki odgovarja dejanju, sestavljenemu iz dveh aktov.

če'rh, a, s. m., = čerž, Maiskolben, Pintar (M. Sl. L. 1895, 5.)

če'sati, šèm, (Ihan: česa'ti) v. impf. očesati, v. pf. = česnati Pl. Dummzeug reden.

čmo'k, o'ka, s. m., potolčen in stlačen piriš. (Virmaše.)

čòfòta'ti, a'm, kakšno jed preveč pokuhati, pregnati. (Ihan.), sčofotan riž.

1. **čò'pati, am**, v. impf., obtrgati, obkavsati. Št. Vid, Dol.) Schuchardt, Archiv für slav. Philolog. XIII. 158, navaja it. (az) zuffare, beneško zufar, ki je razlaga za našo besedo. Prišla pa je k nam po posredovanju nem. zupfen.

2. **čòpati, am**, betreten, petelin čopa kokoš. (Kropa.)

čò'pèc, ca, s. m., nožu podobna sekirica, s katero si gospodinja sproti cepi drva. (Tuhinj.)

PROŠNJA CERKVICA

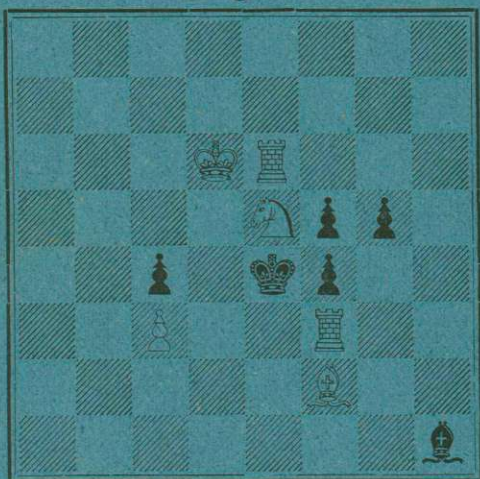
PETER ŽMITEK.

ŠAH.

Naloga št. 112.

Dr. Emil Palkoska. (Poděbrady.)

Original.

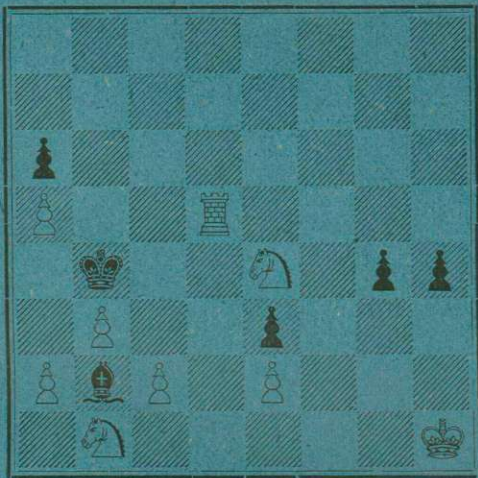

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 113.

R. Braune.

Original.

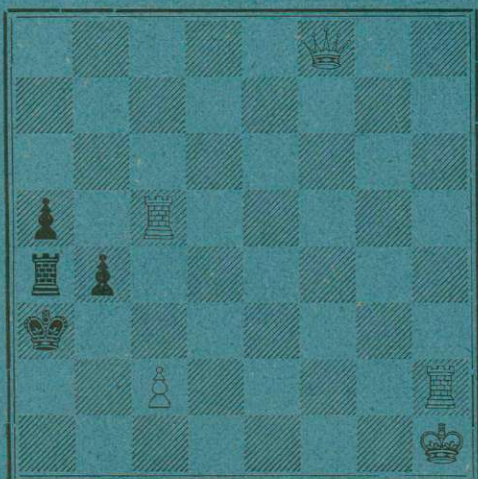

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 114.

S. Trčala.

(„Das Neue Ill. Blatt.“)

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 115.

Loyd. (Zbirka M. Weiss.)

Beli: Kc2, Td1, Se4. Črni: Ka1, Sb1, p a2.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 116.

B. Hülsen. („D. Wochenschach.“)

Beli: Kc8, Db6, La8, Sg2, p c7, d2, f6, h4.

Črni: Ke5, Th5, Lh8, Sd1, e2, p f5, g4.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 117.

C. V. Berry.

1. nagrada v „Hampstead and Highgate“-turnirju.

Beli: Kf7, De2, Td4, Lg1, p b5, c4, e3, f4, g2.

Črni: Ke4, Ta4, Lb8, Sb4, h4; p a7, g6, h5.

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog v št. 11. Nal. 100. 1. Sb5, Lx a7. 2. Lf4! ♖ 3. D, h7-h8, T mat: drugo lahko. Nal. 101. 1. Kd3 ♖. T odkrije L mat. — Nal. 102. 1. Db5 ♖. 2. D, S mat. — Nal. 103. 1. e7, Kd7. 2. Df5+ itd. 1 — Kf7. 2. Dd5+ itd. — Naloga 104. 1. Lb5 ♖. 2. L, S, e7-e8, S mat. — Nal. 105 (bela dama na h6.) 1. Te5 ♖, D, T, S mat.

Popravek: V nal. 108. stoj na e7 bela dama!

Šahovska književnost.

Založništvo O. Dreyer v Berlinu W. Kurfürstenstrasse 19 je izdalo zbirko 120 šahovih nalog Loydovih, katero je priredil M. Weiss. Ime „Loyd“ priporoča dovolj to lepo okrašeno zbirko. Gotovo, da je Loyd na višku šahovskih problemov, vendar ne priznavamo mojstrstva vsem nalogam. Nal. 37. ima stransko rešitev 1. Da6 (na kar smo že opozorili v „Wiener Schachzeitung“), nal. 40. pa 1. Lf3. Svetujemo opetovano (glej št. 10!) prireditelju več pozornosti — tudi pri rešitvi nalog. Slabo je rešil nal. 38, 54 in 62. Pri teh nedostatkih nikakor ne izgubi zbirka svoje vrednosti. Šaholjubi! Sezite po njej!

V Monte Carlu bo v prihodnjem februarju mednarodni „turnir šestih mojstrov“. Vsak igravec dobi „za pot“ 500 frankov odškodnine; darila znašajo skupaj 5000 fr. S tem turnirjem bo združen Ricegambit-turnir, za katerega da prof. Rice 4 darila v znesku 2500 frankov. — Mojster Marco na Dunaju izda partije dunajskega „gambit-turnirja“ v posebni knjigi. Cena 3 krone. — Znana šahovska dvojica: Köhitz in Kockelkorn je praznovala pretekli mesec 60 letnico. Na mnoga leta!

Listnica.

P. n. g. R. Braune. Srčna hvala za originala in čestitke za uspeh pri „Tidskrift för Schack“. Štabni zdravnik dr. Ed. Mazel v Olomucu. Častitamo na povišanju! Hvala za poslani „sblips“. V. Košek. Naloga K6d4 ima stransko 1Dg7+! — Vsem prijateljem naše rubrike: Novo leto srečno bilo! Več Kaisarjev dobilo!

MLADA ZALIKA.

NARODNA PESEM IZ KRANJSKE OKOLICE.

Kralj na vojsko spravlja se,
zbira fante, moške vse.

Starček je tud' zraven bil,
k' mu se sinek ni rodil.

Hčerke zale tri doma
kot golobičice ima.

Zalika najmlaj bila,
tiho je govorila:

„Oj očka, ne žaluj tako,
sama grem jaz na vojskó.

Koj mi konjča osedlaj,
čilga vranca obrzdaj.

Zdaj pa sabljico za pas,
sama grem jaz na ta špas!“

„Zalka, hčerka ti najmlaj,
še ne veš, kaj je vojskaj.“

Oče, mat' sta plakala,
ona ni porajtala.

Konjčka urno zapodi,
trikrat tabor obleti.

Kralju to se čudno zdi,
tak mi vojski govori:

„Ta pogumen je vojak,
ta prekrasen je junak.

Ko bi gospodična bla,
prav gotov bi moja bla.“

„Svetli kralj, deklica sem,
mož beseda, tvoja sem!“

Zapisal Ivan Barlè.

SKRIVALNICA.

Kje je pa krčmar?